

Demokratisk kontroll over krafta

Rapport fra Rødts interne energikommisjon

Innhold

1. Introduksjon	4	6. Politikk og tiltak for mer tilgjengelig kraft	30
1.1 Forord	4	6.1 Vannkrafta: Vår fornybare energiforsyning	30
1.2 Mandat og medlemmer	5	6.2 Energieffektivisering i bygg og industri	33
1.3 Kommisjonens arbeid	6	6.3 Solkraft	34
1.4 Rødts prinsipper i energipolitikken	6	6.4 Varmepumper og bergvarme	35
2. Konklusjoner og anbefalinger	7	6.5 Fjernvarme	36
2.1 Generelle anbefalinger og konklusjoner	7	6.6 Biogass	36
2.2 Anbefalinger om kraftbehov og kraftbalanse	11	6.7 Oversikt over hvor Rødt vil hente mer kraft	37
3. Energinasjonen Norge	14	6.8 Kostnader og reguleringer	38
3.1 Vannkraftnasjon i mer enn 100 år	14	7. Kraftforbruk og kraftoverskudd	39
3.2 Oljenasjon i mer enn 50 år	15	8. Drøfting av energityper som ikke legges til grunn	40
3.3 Liberalisering i mer enn 30 år	16	8.1 Kjernekraft	40
4. Ulike anslag for kraftbehov	17	8.2 Vindkraft på land	42
4.1 Hva har vi, og hvordan bruker vi krafta?	17	8.3 Havvind	43
4.2 Kraftbalansen i 2024 med NVEs estimer	19	8.4 Dyp geotermisk kraft	46
4.3 Ulike anslag på kraftbehovet framover	20	9. Kraftnett og forsyningssikkerhet	47
5. Det reelle kraftbehovet i 2030 og 2050	22	9.1 Nett og kabler	47
5.1 Økt kraftbehov til transport	22	9.2 Forsyningssikkerhet	48
5.2 Økt kraftbehov til utslippskutt i industrien	24	10. Forslag til energistrategi for Rødt	49
5.3 Petroleumsindustrien	24	10.1 Kampene vi står i nå	49
5.4 Batteriproduksjon	26	10.2 Makspris og toprissystem	49
5.5 Datasentre	27	10.3 Kraft av børs.	51
5.6 Andre næringer	29	10.4 Kraftutveksling og krafteksport	51
		10.5 Statkraft	53
		10.6 Fjerde energimarkedspakke og EU	55
		10.7 Skisse til langsiktig energistrategi	57

Rødt

Adresse: Storgata 33c, 0184 Oslo

E-post: roedt@roedt.no

Telefon: 22 98 90 50

Utgitt august 2024.

1. Introduksjon

1.1 Forord

I 2024 er energipolitikk et av de viktigste og mest brennbare spørsmålene i klassekampen internasjonalt og i Norge. På dette politikkområdet legges viktige premisser for maktforhold, verdiskaping og fordelingspolitikk, og for hvordan vi forholder oss til klimakrisa og naturkrisa. Tillitsvalgtpanelet i LO rapporterte at energipolitikk og energipriser var det området som engasjerte medlemmene mest i valgkampen 2023¹. Det er naturlig, da strømprisene påvirker folks økonomi direkte og indirekte.

Kampen om kontroll over vannkrafta er sentral. Utbygging av vannkraft var en grunnleggende forutsetning for at Norge ble en industrinasjon, og rimelig vannkraft har vært et konkurransefortrinn inntil nylig. Den nye energiloven fra 1990 la til rette for å underlegge krafta markedskreftene, heller enn demokratisk kontroll. Nå er fortsatt nasjonal selvbestemmelse over strømpris og bruk av vannkrafta avgjørende.

Tilslutningen til ACER og EUs tredje energimarkedspakke ble vedtatt av Stortinget i 2018 til tross for stor folkelig motstand, ikke minst fra fagbevegelsen i industrien. Hele 122 Ap-ordførere skrev under opprop mot ACER. I tillegg var det knapt flertall i Aps stortingsgruppe for ACER. Sammen med åpning av de to nye utenlandskablene til Tyskland og England gjør dette at prissmitten slår hardt inn. Det er blitt vanskeligere for Norge å regulere eksporten og kraftprisene. Enda verre vil det bli om Norge innlemmer EUs fjerde energimarkedspakke.

De siste årene har vi hatt en strømpriskrise som har vært krevende både for vanlige familier, for industri og annet næringsliv, særlig i Sør-Norge. Økte strømpriser har gitt prisstigning, ikke minst på matvarer. Alt fra bakerier og slakterier til tradisjonell industri har opplevd kraftig økning i utgiftene som har satt arbeidsplasser i fare. Langsiktige kraftavtaler har bidratt til å skjerme kraftforedlende virksomheter for de verste virkningene samtidig som høye metallpriser og svekket kronkurs har gitt bedre inntjening. Likevel er viktige virksomheter, som REC Solar, lagt ned i Norge. Flere vil leve utrygt uten forutsigbar, rimelig pris på krafta.

En livskraftig industrisektor som skaper verdier, både fra produksjon for innenlands bruk og for eksport, er avgjørende for fagbevegelsens makt og innflytelse. I vår tid sliter viktig industri i mange europeiske land i konkurranse med USA og Asia. Dette svekker arbeiderklassen og velferden. Hvis Norge skal unngå avindustrialisering, trengs det en tydelig politikk for å sikre at rimelig, rein kraft fortsatt er et konkurransefortrinn.

De fleste norske partiene går inn for å videreføre markedsstyringa i strømpolitikken. Det arbeides for å «løse» strømkrisa gjennom grenseløs utbygging av ny kraft. «Mer av alt – raskere» er blitt et slags mantra. Dette var tittelen på utredningen fra olje- og energidepartementets energikommisjon fra februar 2023 (NOU 2023:3). Presset øker for at lokalsamfunn skal gå med på å produsere ny energi, særlig vindkraft, og å bruke kraft og arealer på det som kalles ny grønn industri. Skatte- og avgiftssystemet rigges for dette. I de fleste tilfeller fører en slik politikk til stor nedbygging av natur.

Rødt har en tydelig energipolitikk og har tatt en viktig rolle i kampen om krafta. I august 2023 la stortingsgruppa fram Rødts kraftplan «Kraft til folk og foredling», som har vært et nyttig dokument. Likevel trenger vi å oppdatere og utdype kunnskapen og politikken fordi det skjer store og raske endringer.

I det videre arbeidet trenger vi å tenke langs to spor. Vi trenger både en langsiktig kraftstrategi og konkrete forslag som gjør at vi kan påvirke den fortløpende virkeligheten i kraftpolitikken.

1. <https://frifagbevegelse.no/loaktuelt/skandaler-overskygget-politikken-i-lokalvalget-mener-lotillitsvalgte-6.158.1057691.23b48ccd95>

Videre i denne rapporten vil vi først presentere mandat for arbeidet til Rødts energikommisjon og medlemmene i kommisjonen. Videre går vi gjennom prinsipper som må ligge til grunn for vår kraftpolitikk, før vi ser på ulike estimater for kraftbehovet framover og kommer med et eget anslag for hva som er et reelt kraftbehov fram mot 2030 og 2050. Deretter vil vi vise hvordan vi mener at Norge kan dekke kraftbehovet framover mot disse årstallene. Herunder også drøfte energityper som flertallet eller deler av kommisjonen ikke mener vi bør bruke per nå.

Til slutt vil vi se på de aktuelle kampene vi står i på energifeltet i 2024, se på hvilke standpunkter og strategier vi mener Rødt skal fremme, og avslutte med en skisse til en langsiktig alternativ energistrategi som utfordrer kapitalismens veksttvang og peker fram mot et fornybart samfunn der nedbyggingen av natur stopper.

1.2 Mandat og medlemmer

Landsmøtet i 2023 vedtok at «Landsstyret skal sette ned en intern energikommisjon til å utrede det reelle kraftbehovet for framtida, og komme med forslag til en langsiktig energistrategi for partiet, som kan ligge til grunn for vedtak av nytt arbeidsprogram på landsmøtet i 2025».

I januar 2024 satte landsstyret ned kommisjonen og vedtok mandat for arbeidet.

Mandat

Utrede det reelle kraftbehovet for framtida, særlig for henholdsvis 2030 og 2050. Utarbeide et forslag til en langsiktig energistrategi for Norge, som skal ligge til grunn for arbeidsprogramkomiteens forslag på energiområdet. Bygge på tidligere arbeid i stortingsgruppa med Rødts kraftplan.

Hente innspill fra viktige organisasjoner for Rødt, særlig innen fagbevegelsen, industri, miljøbevegelsen og naturorganisasjoner, fra arbeidet i Fellesforbundets kraftutvalg og Industriaksjonens Alternative Energiforskningskomisjon, og fra særlig relevante utvalg i Rødt (miljø- og næringspolitisk utvalg, ressurs- og distriktpolitisk utvalg, faglig utvalg).

Følge opp forslaget som ble oversendt landsstyret fra landsmøtet i 2023 om å «utrede utslippsfrie energikilder som er forenlige med både vår natur og våre urfolk, her kan moderne kjernekraft være et av flere verktøy for å redusere naturinngrep, sikre energitilførsel, stabile priser og arbeidsplasser».

Kommisjonen skal søke å finne felles standpunkter så langt det er grunnlag for det, og der det er viktige uenigheter skal disse synliggjøres på en tydelig og enkel måte. Kommisjonens arbeid skal være klart i løpet av juni 2024.

Kommisjonen skal ha dialog med AU og gruppestyret i stortingsgruppa om eventuelle presseutspill i forkant.

Medlemmer

- **Lisbeth Raanes Hansen** (leder), Agder, fylkestingsrepresentant.
- **Magni Fjørtoft Svarstad**, Trøndelag, bystyremedlem i Trondheim.
- **Sofie Marhaug**, Hordaland/Rogaland, stortingsrepresentant, talsperson på energi- og miljøfeltet, 2. nestleder i Rødt fra mai 2024.
- **Markus Hansen**, Akershus, medlem av forbundsstyret i El og IT forbundet, tidligere faglig leder i Rødt.
- **Mailiss Solheim-Åkerblom**, Hordaland, bystyrerepresentant i Bergen og leder i miljø- og næringspolitisk utvalg i Rødt.
- **Jens Ingvald Olsen**, Troms, fylkestingsrepresentant.
- **Boye Ullmann**, Oslo, Fellesforbundet, styremedlem i Industriaksjonen, medlem av Alternativ Energiforskningskomisjon.
- **Einar Rysjedal**, Sogn og Fjordane, lagsleder i Rødt Høyanger, medlem i distrikts- og ressursutvalget.

1.3 Kommisjonens arbeid

Kommisjonen startet arbeidet 18. februar, og har hatt ti møter. I april og juni ble det holdt helgesamlinger i Oslo, der det også var eksterne innledere. De øvrige åtte møtene var digitale.

På helgesamlinga i april fikk kommisjonen innspill fra innledere fra El og IT-forbundet, Elkem, Naturvernforbundet, Norsk Kjernekraft, Norsk Varmepumpeforening, NTNU og Fellesforbundet. På den andre helgesamlingen fikk vi innspill fra innleder fra Fagforbundet.

Mandatet og feltet er omfattende. De åtte medlemmene i kommisjonen er enige om mye, men det er også viktige uenigheter som vi oppsummerer i dissenser på noen punkt. Kommisjonen hadde i utgangspunktet fire måneder til å gjøre jobben. Diskusjonene ble landa i juni, og en foreløpig rapport ble oversendt partiledelsen og arbeidsprogramkomiteen før fellesferien. Den endelige rapporten blir presentert og publisert i midten av august.

Arbeidet har vært ledet av Lisbeth Raanes Hansen, i samarbeid med stortingsrepresentant Sofie Marhaug. Bendik Hugstmyr Woie, politisk rådgiver i stortingsgruppa, har vært sekretær for kommisjonens arbeid.

1.4 Rødts prinsipper i energipolitikken

Arbeidet i Rødts interne energikommisjonen har tatt utgangspunkt i partiets gjeldende programmer, og prinsipper som Rødt har fulgt i kraftpolitikken nasjonalt. Vi har forsøkt å formulere de ulike prinsippene som står sentralt for Rødt i kraftpolitikken i ti punkter.

1. Kraftpolitikken skal bidra til å redusere forskjeller og gi folk i hele landet gode liv. Det bør settes en makspris på strøm, basert på produksjonskostnaden, med nødvendige påslag. Det må innføres et toprissystem som gjør luksusforbruk dyrt.
2. På en jord med begrensa ressurser må vi løse både klima- og naturkrise, og ta ansvar internasjonalt for at de samlede utslippene går ned. «Grønn» kapitalistisk vekst og galopperende energibruk er ikke svaret. Økonomien og kraftutbyggingen må respektere naturens tålegrenser.
3. Rødt arbeider for at vi skal omstille oss til et samfunn med netto null utslipp så raskt som mulig. På veien må vi nå klimamålet for 2030 på minst 55% og for 2050 på 90-95% og bli et lavutslippssamfunn. Det er nødvendig å fase ut oljevirkosomheten og å prioritere tiltak for å kutte utslipp fra industri og transport drastisk om det skal være mulig å nå målene.
4. Grønn, rettferdig miljøpolitikk og omstilling av økonomien må bygge videre på Norges eksisterende, energi-effektive, høyproduktive industri.
5. Energi er en nødvendig ressurs og infrastruktur. Rødt arbeider for å ta krafta av børs.
6. Kraftressursene må forvaltes gjennom nasjonal, folkevalgt kontroll. Dette er ikke til hinder for kraftutveksling og nabohjelp mellom regioner og naboland, og heller ikke for å selge eventuell overskuddskraft, men vi må ha kontroll over eksporten. Rødt er mot nye eksportkabler.
7. Rødt vil opprettholde og styrke offentlig eierskap i energisektoren, både til kraftverk og store energiselskap (jf. Equinor, Statnett, Statkraft). De offentlig eide virksomhetene skal brukes som redskaper for energiforsyning og omlegging til et lavutslippssamfunn, ikke til profittjakt i Norge og i utlandet.
8. I likhet med mat og vann er energi en ressurs som i stor grad bør baseres på lokal produksjon.
9. Det er et offentlig ansvar å legge til rette for energieffektivisering og omstilling til fornybar energibruk.
10. Den norske vannkrafta er en grunnleggende nasjonal ressurs og skal ikke være underlagt reglene for EUs kraftmarked. Vi jobber for et veto mot EUs fjerde energimarkedspakke, inkludert fornybardirektivet, og en reversering av innlemmelsen i ACER og tredje energimarkedspakke.

2. Konklusjoner og anbefalinger

2.1 Generelle anbefalinger og konklusjoner

Rødts interne energikommisjon har gjort et arbeid med å gå gjennom helheten i partiets energipolitikk, for å komme med anbefalinger til arbeidsprogramkomiteen og Rødts videre arbeid. Vi håper vår rapport vil føre til diskusjon og debatt i partiet fram mot landsmøtet i 2025, og i det offentlige ordsiftet.

Mange av kapitlene i rapporten munner ut i anbefalinger fra kommisjonen. De fleste anbefalingene innebærer en videreføring, utdyping eller styrking av standpunkter og mål fra gjeldende arbeidsprogram og energipolitikken Rødt har ført på Stortinget. På noen få områder foreslår kommisjonen å justere eller endre standpunkt. Dette vil bli omtalt og understreka.

Det trengs et brudd med markedsstyringa i kraftpolitikken. Den viktigste forskjellen på Rødt og de andre partiene i energipolitikken er at vi mener at energi og elektrisk kraft skal være en ressurs og infrastruktur under demokratisk kontroll. Vi trenger kraft til folk og foredling, og til forsyningssikkerhet for Norge og våre naboland. Krafta skal ikke være en vare på et europeisk marked, der prisen fastsettes på børs. Rødt var ikke blitt stifta da et enstemmig storting vedtok den nye energiloven i 1990. Loven var blant de mest markedsliberale i Europa og la til rette for en ny kurs i energipolitikken.

Rødts energikommisjon mener det mest sentrale nå er å jobbe for å legge ned veto mot EUs 4. energimarkedspakke, som vil gi mer makt til ACER og skade norsk energipolitikk. Vi mener videre at det er nødvendig å reversere integreringen i EUs indre kraftmarked og å reversere liberaliseringen som kom med den nye energiloven i 1990. Vi vil styrke det offentlige eierskapet og den demokratiske kontrollen i alle ledd i energisektoren.

Det trengs et brudd med markedsstyringa i kraftpolitikken. Den viktigste forskjellen på Rødt og de andre partiene i energipolitikken er at vi mener at energi og elektrisk kraft skal være en ressurs og infrastruktur under demokratisk kontroll. Vi trenger kraft til folk og foredling, og til forsyningssikkerhet for Norge og våre naboland. Krafta skal ikke være en vare på et europeisk marked, der prisen fastsettes på børs. Rødt var ikke blitt stifta da et enstemmig storting vedtok den nye energiloven i 1990. Loven var blant de mest markedsliberale i Europa og la til rette for en ny kurs i energipolitikken.

Rødts energikommisjon mener det mest sentrale nå er å jobbe for å legge ned veto mot EUs 4. energimarkedspakke, som vil gi mer makt til ACER og skade norsk energipolitikk. Vi mener videre at det er nødvendig å reversere integreringen i EUs indre kraftmarked og å reversere liberaliseringen som kom med den nye energiloven i 1990. Vi vil styrke det offentlige eierskapet og den demokratiske kontrollen i alle ledd i energisektoren.

Makspris på strøm. Rødt bør være for en makspris på hva kraftselskapene kan ta for strøm omsatt i Norge, som sikrer rimelig og ren energi til folk og bedrifter. Høye strømpriser er en tung belastning, særlig for de som allerede har dårlig økonomi eller lav inntekt. Det er de som rammer hardest av høye strømmregninger ². Rødt er for en makspris for å bidra til en mer forutsigbar privatøkonomi for vanlige folk.

2. SSB 2022 <https://www.ssb.no/energi-og-industri/energi/artikler/slik-har-hoye-strompriser-pavirket-husholdningenes-okonomi>

Det er urimelig at strømprisen overhodet ikke gjenspeiler hva den koster å produsere. I Norge er mesteparten av strømmen fra vannkraft. For store vannkraftverk i Norge koster det i snitt i overkant av 12 øre/kWh å produsere. Dagens modell for strømstøtte lar kraftselskapene sette prisen skyhøyt, og innebærer en form for subsidie av kraftselskapene.

Hele kommisjonen mener at Rødt bør videreføre arbeidet med å sette makspris på strøm til husholdninger og næringsliv i Norge, supplert med et toprissystem for å unngå sløsing og å kreve betaling for luksusforbruk. Sju av medlemmene mener at maksprisen skal settes på hva kraftprodusentene kan ta for strømmen, og speile produksjonskostnadene for elektrisk kraft. Ett medlem er uenig, og mener at maksprisen skal fastsettes i sluttbrukermarkedet etter modell av dagens strømstøtteordning. Alle er enige om å jobbe for en best mulig strømstøtte som en midlertidig løsning.

Se drøfting og anbefalinger fra flertall og mindretall i underkapittel 10.2.

Justerte utslippskutt og mål om netto null utslipp. Virkeligheten har dessverre løpt fra målet i Rødts arbeidsprogram (2021-2025) om å kutte klimagassutslipp med 70 prosent innen 2030. Rødts energikommisjon foreslår derfor å endre målet i det nye arbeidsprogrammet til minst 55 prosent kutt innen 2030 og 90-95 prosent innen 2050, i tråd med Norges vedtatte klimamål, og å ha netto null utslipp som overordna mål.

Ambisiøs klimapolitikk, særlig for fastlandsindustri og transport. Transport og industri er, ved siden av olje- og gassindustrien, de største kildene til utslipp i Norge. Det må føres en mer ambisiøs klimapolitikk for å bidra til minst 55% kutt i 2030 og netto null utslipp på sikt. Det må føres en politikk for nullvekst i transport, for å dempe kraftbehovet til elektrifisering og drivstoffproduksjon. Det må satses tungt på biogass som et alternativ til elektrifisering av transport. Fastlandsindustrien må sikres gode, forutsigbare rammevilkår og gode støtteordninger for å realisere utslippskutt.

Et offensivt alternativ til «mer av alt raskere». Rødts energikommisjon mener at vi vil trenge mer energi og elektrisk kraft, men vil foreslå klima- og naturvennlige alternativer til «mer av alt raskere»-politikken. Det er helt nødvendig å fase ut produksjon og bruk av fossil energi og elektrifisere de sektorene i samfunnet som fortsatt bruker fossil energi, skal vi nå klimamålene. Når vi legger fram våre beregninger av det reelle kraftbehovet i 2030 og 2050, har vi lagt stor vekt på Miljødirektoratets (MD) estimerer for hva som trengs for å kutte utslipp innen ulike sektorer og NVEs kortsiktige og langsiktige kraftmarkedsanalyse. Tallene fra MD og NVE har vi justert i tråd med de politiske målene og grepene vi foreslår i denne rapporten. Da kommer vi fram til at det trengs 42,8 terrawatt-timer ny energi innen 2030 og 98,3 terrawatt-timer ny energi i 2050, sammenlignet med hva vi ligger an til å bruke i 2024. Rapporten vår viser hvordan vi kan få tilgang på det, samtidig som vi sikrer en positiv kraftbalanse, noe som er viktig for å kunne ivareta en makspris på strøm, og sier nei til ny vindkraft.

Full stans for nye datasentre. Norge har av flere grunner blitt ansett som et attraktivt land for nye datasentre, og Solberg-regjeringen la til rette for en stor datasenter-satsning. I dag stilles det få krav til datasentre, og staten har ikke mulighet til å få innsyn i hvem som driver datasentre. Regjeringen har sendt nye regler om dette på høring, men kommisjonen mener disse ikke går langt nok. Det er ingenting som står i veien for at datasentre som ikke bidrar med særlig samfunnsnytte etableres. Rødt ønsker derfor et konsesjonssystem for nye datasentre. Før dette er på plass ønsker kommisjonen at det innføres en full stans i nye datasentre. Norge bør unngå å bli et sentrum for internasjonal datalagring, da dette vil kreve svært mye strøm.

Nei til nye utenlandskabler, og ja til innføring av begrensninger på krafteksport. Utenlandskablene til England og Tyskland har bidratt til økte strømpriser i Norge. Det ville også den planlagte utenlandskabelen til Skottland, NorthConnect, gjort. Heldigvis ble den skrotet. Rødt er tydelige motstandere mot nye utenlandskabler, også i form av såkalte «hybridkabler» tilknyttet havvindanlegg. På de eksisterende strømkablene til kontinentet og England må det innføres restriksjoner på krafteksport når det er lav fyllingsgrad i de viktige vannmagasinene.

En felles, nasjonal innsats for oppgradering av vannkraft. Vi trenger å hente ut mer strøm og mer effekt fra vannkraftverkene vi allerede har bygd ut. I dag sliter vi med å få realisert dette, blant annet fordi kraftselskapene er styrt etter ordinære, bedriftsøkonomiske prinsipper. Derfor trengs det en bedre nasjonal planlegging og koordinering av

dette. Rødt ønsker en nasjonal handlingsplan for oppgradering av vannkraft, utarbeidet av staten i samarbeid med kommunene og fylkeskommunene som eier kraftverkene.

Nettleien må utjevnes over hele landet, slik at hvor du bor ikke avgjør hva du må betale. Det trengs store investeringer i nettet de kommende årene, og prisen for det må ikke bli urettferdig fordelt. Energieffektivisering og bruk av alternative kortreiste energikilder kan bidra til å dempe behovet for nettutbygging.

Prioritere, effektivisere, modernisere og subsidiere. Å skaffe oss en såpass stor tilgang til ny energi uten å ødelegge mer natur, betinger storstilt, koordinert statlig satsing på å produsere noe mer vannkraft og å hente ut mer effekt fra vannkrafta, først og fremst gjennom å oppgradere norske vannkraftverk med nye løpehjul og andre komponenter produsert av norsk industri. Statlige subsidier må brukes til å støtte energieffektivisering, oppvarming av bygg med alternativ, miljøvennlig energi, og bygging av solkraft, mest på tak. Enova må få et nytt og skjerpet mandat til å realisere dette. Støtteordningene må endres grunnleggende, slik at de når folk med vanlige og lave inntekter. Andre virkemidler, som skjerpede energikrav i byggeforskriften, må også brukes.

Bort med førstemann til mølla-prinsippet. Rødts energikommisjon argumenterer for en omlegging av politikken og en mye strengere prioritering mellom søknader om nye nettilknytninger. Vi vil legge vekt på samfunnsnytte, natur, miljø og gjennomtenkte, strategiske satsinger. Ny industri må lokaliseres på steder der det er god tilgang på nett og kraft, og der det er behov for nye arbeidsplasser. Alle tilknytninger til nettet på over 25 MW må behandles av Stortinget.

Equinor og Statkrafts utenlandsaktivitet må trappes ned. Statlig eide eide norsk selskaper skal ikke stå i veien for statlig og lokalt eierskap til ressurser i andre land.

Batteriproduksjon og ny industrisatsing. Norge bør ha en begrenset satsing på batteriproduksjon, som er viktig både for elektrifisering av transport i Norge og utlandet. Det må sikres nok kraft til dette, og annen ny industri, etter hvert som arbeidsplasser olje- og gassproduksjon fases ut.

Mobilisering og organisering trengs. Rødts energikommisjon vil understreke at viktige politiske endringer kommer nedenfra, som følge av debatt, mobilisering og organisering – folkelig engasjement. I kampen mot ACER og EUs tredje energimarkedspakke i 2018 leda viktige deler av fagbevegelsen an. Mobiliseringa førte dessverre ikke til seier. Flertallet på Stortinget – Ap, Høyre, Frp, Venstre og MDG – vedtok videre innlemming i EUs energimarked og ACER. Likevel la denne kampen noen viktige premisser for den videre debatten, og pekte fram mot et historisk vedtak på landsmøtet til Fellesforbundet i 2023. Her stemte 351 delegater for at Norge skal gå ut av ACER og EUs energiunion, begrunna med at «Fellesforbundets mål forutsetter et oppgjør med vårt eksisterende markedsbaserte kraftregime». Flertallet var like stort for å reforhandle avtalene om kraftkabler til utlandet for å redusere prissmitten.

Noen ganger vil sivil ulydighet være et nødvendig virkemiddel for å legge om kursen og endre virkeligheten. Alta-kampen, ved inngangen til 1980-tallet, og Fosen-aksjonen i 2023 er viktige eksempler på det.

Havvind: Dette er et tema kommisjonen har jobba med og diskutert en god del. Alle andre stortingspartier enn Rødt ønsker at Norge skal satse stort på et havvindeventyr. Ingen i kommisjonen støtter den storstilte satsingen på havvind som regjeringen arbeider for, med mål om å tildele 30 GW havvind før 2040. Likevel er kommisjonen delt på midten. Fire av medlemmene ønsker å videreføre Rødts nei til havvindutbygging, mens fire ønsker en begrensa satsing på havvind, under offentlig styring, for å elektrifisere oljeplattformer, sikre kompetanse og få nye oppdrag til verfts- og leverandørindustrien.

Alle i kommisjonen er enige om å jobbe for at oppdrag i forbindelse med utbygging av havvindutbyggingen går til norske verft.

Se drøfting og anbefalinger fra de to delene av komiteen i underkapittel 8.3.

Framtiden for olje- og gassindustrien: Her mener sju av åtte medlemmer i kommisjonen at Rødt i hovedsak skal gå mot elektrifisering og i stedet gå inn for Co2-rensing gjennom karbonfangst og -lagring og bygging av gasskraftverk for operatørens regning, i tillegg til en planlagt utfasing og nedtrapping av aktiviteten, for å sikre utslippskutt. Halve komiteen vil åpne for havvind for å elektrifisere enkelte olje og gassplattformer. Ett medlem går tydelig inn for elektrifisering av sokkelen, fortrinnsvis med havvind og med balansekraft fra land, for å sikre arbeidsplasser og aktivitet. Se drøfting og anbefalinger fra flertall og mindretall i underkapittel 5.3, og under 8.3 om havvind.

Kjernekraft: Her har kommisjonen hatt en særskilt bestilling, med utgangspunkt i et oversendelsesforslag fra landsmøtet i 2023. Vi har hatt gjesteinnleder fra Norsk kjernekraft og Naturvernforbundet, og arbeidet med saken i kommisjonen. Ingen i kommisjonen mener at vi skal regne med kjernekraft i norsk energiproduksjon, verken i 2030 eller 2050. Sju av åtte mener at Rødt aktivt skal støtte forskning og utredning av moderne kjernekraft, inkludert thorium-kraftverk og små modulære reaktorer. Ett av medlemmene i kommisjonen mener vi skal si tydelig nei til kjernekraftverk i Norge. Alle er enige om at kjernekraft ikke kan løse Norges kraftbehov til 2030 eller 2050. Se drøfting og anbefalinger fra flertall og mindretall i underkapittel 9.1.

Overføringskabler mellom Nord-Norge og Sør-Norge: Seks av medlemmene i kommisjonen ønsker ikke å bygge overføringslinjer mellom Nord-Norge og Sør-Norge nå. Det må først gjennomføres tiltak for å stoppe prissmitten fra Europa. Et mindretall på to foreslår at Rødt skal gå inn for å styrke nettet mellom Nord- og Sør-Norge raskt for å styrke forsynings sikkerheten. Se drøfting og anbefalinger fra flertall og mindretall i underkapittel 9.2.

Fagbevegelsen og miljøbevegelsen. Rødt er helt avhengig av arbeidet i og sammen med fagbevegelsen og miljøbevegelsen hvis vi skal få til den samfunnsendringa og omlegginga av energipolitikken som er nødvendig. Da må vi også ta uenigheter om veien videre på stort alvor. Det er ikke vanskelig å forstå at de ansatte i olje- og gassindustrien, samt verfts- og leverandørindustrien, frykter for arbeidsplassene og for at deres avanserte, viktige kompetanse vil gå tapt hvis ikke nedtrappinga og utfasinga av petroleumsindustrien skjer på en kunnskapsbasert, planmessig måte. Det er heller ikke vanskelig å forstå at ansatte i kraftforedlende industri og energibransjen er interessert i en utvikling som sikrer arbeidsplassene, på sine områder. Her er det mange dilemmaer og noen interessekonflikter som må diskuteres videre basert på respekt, kunnskap og klokskap. Slike områder skulle vi hatt bedre tid til å gå grundig inn i under kommisjonen arbeid. Vi har vært nødt til å bruke mye av tida og medlemmenes kapasitet til å bygge kunnskap, og har ikke hatt tilstrekkelig med tid til å gå i dybden på dilemma der det er større eller mindre intern uenighet. Vi ser på vårt arbeid og denne rapporten som en del av ferden videre og et viktig stoppested, men slett ikke endestasjonen. Vi ønsker å bidra til å sette retningen, og oppfordrer partiet til å fortsette diskusjonen og prosessen. Neste stasjon, for Rødts sin del, blir utkast til nytt arbeidsprogram høsten 2024 og vedtak av arbeidsprogrammet på landsmøtet i 2025.

Rødts energikommisjon fikk et omfattende mandat, og et ganske kort tidsrom til å gjøre jobben. Vi har henta eksterne innspill og utarbeida ei rekke tematiske notater for å få et godt nok kunnskapsgrunnlag til å foreslå en energistrategi fram mot 2030 og 2050. Mandatet sier at vi skal søke å finne felles standpunkter så langt det er grunnlag for det, og der det er viktige uenigheter skal disse synliggjøres på en tydelig og enkel måte. Vi har ikke hatt muligheter til å gå «til bunns» i alle meningsnyanser og -forskjeller. Rødts energikommisjonen har gjort et forberedende arbeid for arbeidsprogramkomiteen, som skal utforme flertalls- og mindretallsforslag som landsmøtet skal ta stilling til.

Kommisjonen spiller nyanser i meninger i partiet på flere områder innen energipolitikken. I rapporten har vi forsøkt å belyse, så godt vi har hatt tid og forutsetninger til, hvor partiet er delt.

2.2 Anbefalinger om kraftbehov og kraftbalanse

Nedenfor følger en kortversjon av kommisjonens anbefalinger for kraftbehov, krafttilgang, totalt kraftforbruk og kraftbalanse i 2030 og 2050 med vår politikk og våre estimater.

Kraftbehov i 2030 og 2050

Transport: Rødts energikommisjon mener det er nødvendig med sterk politisk satsing for redusert transportbehov, miljøvennlige transportmidler og tilrettelegging for nullvekst i personbiltransport for å nå klima- og naturmålene og å dempe behovet for mer kraft.

Vi vil foreslå å bruke nødvendig kraft, i tråd med Miljødirektoratets nullvekstscenario, for å elektrifisere transport. Norge må sikre selvforsyning av nødvendige alternative drivstoffer til transport. Det innebærer å bruke noe kraft på å produsere hydrogen, ammoniakk og biodrivstoff. Vi vil prioritere satsing på biogass, særlig fra avfall, til transport. Kraftbehov til transport vil med våre anbefalinger være 11 TWh i 2030 og 24 TWh i 2050 når vi ikke regner med kraft til alternativ drivstoffproduksjon (se tabell 6). Regner vi med drivstoffproduksjon, herunder hydrogen, blir tallet 14 TWh i 2030 og 44 TWh i 2050. Rødts energikommisjon støtter at Norge skal være selvforsynt med alternativt drivstoff til transport.

Utslippskutt i industrien: Eksisterende fastlandsindustri må kutte sine utslipp slik at Norge når klimamålene, og at konkurranseevnen deres sikres. Rødts energikommisjon mener industrien må få tilstrekkelig støtte i arbeidet med å redusere utslipp for å nå klimamålene. Dette krever videre forskning, gode, forutsigbare støtteordninger og mer kraft til konkurransedyktige priser. Økt kraftbehov til utslippskutt og normal vekst i fastlandsindustrien vil med våre anbefalinger være 15,5 TWh i 2030 og 25 TWh i 2050 (se tabell 7).

Petroleumsindustrien: Rødts energikommisjon mener det ikke skal åpnes nye områder for olje- og gassutvinning. Det trengs en planlagt utfasing av virksomheten. Operatørene på sokkelen må pålegges å lage planer for dette. Norge må satse på gasskraftverk med karbonfangst og -lagring som løsning for å kutte utslippene fra olje- og gassutvinning. Dette må ikke hindre planlegging for utfasing.

Selskapene som utvinner olje og gass pålegges å kutte minst 50 prosent av utslippene innen 2030 gjennom karbonfangst og lagring, energieffektivisering og tiltak som utskifting av turbiner, og nedtrapping av produksjonen. Anbefalingene fra flertallet og mindretallet i kommisjonen angående elektrifisering er gjengitt i underkapittel 5.3. Rødts energikommisjon legger ikke inn noen økning av kraftbehov til petroleumsindustrien.

Batteriproduksjon: Rødts energikommisjon anbefaler ei begrensa satsing på forskningsbasert batteriproduksjon som tar hensyn til miljøkrav, etiske retningslinjer og gjenvinning av mineraler. Produksjonen må ta hensyn til innenlands strategi for elektrifisering og lagring av energi. Den må inngå i viktige verdikjeder sammen med den øvrige kraftforedlende industrien. Det må stilles krav om seriøsitet, miljø og virkelig grønn produksjon før strøm, og eventuelle subsidier, tildeles nye batterifabrikker. Økt kraftbehov til batteriproduksjon vil med våre anbefalinger være 5 TWh i 2030 og 7,5 TWh i 2050 (se tabell 8).

Datasentre: Rødts energikommisjon anbefaler at det innføres en full stans i etablering av nye datasentre fram til strengere sikkerhetskrav, et konsesjonssystem og et system for prioritering på plass. Norge skal prioritere lagring av egne data og unngå å bli et sentrum for kommersiell, internasjonal datalagring. Utover de datasentrene som er under bygging, bør Rødt foreslå at ny kraft til datalagring brukes til å etablere en statlig skylagringstjeneste under demokratisk nasjonal kontroll.

Økt kraftbehov til datasentre vil med våre anbefalinger være 3,8 TWh i 2030 og 5,8 TWh i 2050 (se tabell 9).

Andre næringer og diverse ny industri: Rødts energikommisjon anbefaler at Norge må ha tilstrekkelig kraft tilgjengelig til etablering av mange nye industriarbeidsplasser etter hvert som olje- og gassaktiviteten trappes ned. Noe av kraftbehovet bør dekkes av overskuddsvarme fra annen industri/næring. Økt kraftbehov til andre næringer og diverse ny industri vil med våre anbefalinger være 3 TWh i 2030 og 12 TWh i 2050 (se tabell 10).

Det reelle kraftbehovet i 2030 og 2050: For å gjennomføre den anbefalte politikken på områdene ovenfor anslår Rødts energikommisjon at det er behov for å øke tilgangen på fornybar energi med 42,8 TWh innen 2030 og 98,3 TWh innen 2050 (se tabell 11).

Hvor kan vi hente ny kraft?

Vannkraft: Vannkrafta er og skal være ryggraden i norsk energiforsyning. Siden vi allerede har bygd ut mye vannkraft, er det begrensa hvor mye ny kraft som bør produseres. Men noe kan gjøres, både med tanke på produksjonskapasitet og effekt. Rødts energikommisjon mener regjeringen bør utarbeide en forpliktende nasjonal handlingsplan for oppgradering av vannkraft, som vedtas av Stortinget. Endringer i skattesystemet bør vurderes. Nedre grense for grunnrentebeskatning på vannkraft bør fjernes, og erstattes med en lineær reduksjon fra full beskatning ved 15 MW til null beskatning ved 0 MW. Oppdrag i forbindelse med oppgradering av vannkraftverk bør gis til norsk industri for å opprettholde kompetanse, produksjonskapasitet og arbeidsplasser.

Hjemfallsretten må utvides til å omfatte alle kraftverk over 0,5 MW. Adgangen til inntil en tredjedel privat eierskap i offentlig eide selskaper som eier vannfall og kraftverk, bør fjernes. EFTA-dommen om hjemfallsretten fra 2007 må utfordres.

Natur og miljø må prioriteres i vilkårsrevisjoner selv om dette medfører mindre vannkraftproduksjon. Økt effektinstallasjon i eksisterende vannkraftverk vurderes for å møte en svakere effektbalanse de neste årene. Hensynet til natur og miljø må sette rammene, og nye former for miljødesign må brukes.

Rødts energikommisjon er kritisk til utviklingen innen utbygging av småkraft, der utenlandsk fondskapital nå har tatt en pådriverrolle. Vi anbefaler at partiet justerer standpunktet her og går inn for å begrense småkraft for å unngå bit for bit-utbygging, omgåelse av konsesjonslovgivning og negative miljøkonsekvenser.

Rødts energikommisjon anslår at strømproduksjonen fra vannkraft kan økes med 6 TWh innen 2030 og 11,5 TWh innen 2050 (se tabell 12). Vi tar da med økt tilsig som følge av klimaendringer, i tråd med NVEs prognoser.

Energieffektivisering i bygg og industri: Det må legges opp til storstilt energieffektivisering i bygg, med mål om å kutte 13 TWh elektrisitetsbruk innen 2030 og 27 TWh elektrisitetsbruk innen 2050 (se tabell 13). Enovas mandat bør endres slik at energieffektivisering prioriteres høyt. Blant annet bør Enova få i oppgave å sikre at folk med lav til middels inntekter har råd til enkle energieffektiviseringstiltak i sine hjem.

Det må legges til rette for energieffektivisering i industrien som sparer 3 TWh elektrisitet til 2030 og 6 TWh elektrisitet til 2050 (se tabell 13). Støtte- og kompensasjonsordninger må bygge opp under dette.

Solkraft: Norge må satse stort på solkraft. Det meste må bygges på tak og bygninger, og det må settes krav om solcellepaneler på offentlige bygg og nybygg, der det egner seg. Det må igjen legges til rette for norsk produksjon av komponenter til solkraftanlegg.

Det må utarbeides et rammeverk for bakkemontert solkraft som sikrer at utbygging kun kan skje der det innebærer få inngrep og lavt konfliktnivå. Kommunene må gis vetorett ved planer om solkraftanlegg på bakken. Det bør settes mål om økt produksjon fra solkraft på 8 TWh innen 2030 og 25 TWh innen 2050 (se tabell 14).

Bergvarme og andre varmepumper: Det må utarbeides en nasjonal strategi for energieffektivisering, og dette sees i sammenheng med nytt mandat for Enova.

Bergvarme og andre varmepumper må bli en prioritert kilde til oppvarming. Det offentlige må gå foran i installering av dette, for eksempel på skoler og i kulturbygg.

Det innføres bedre støtteordninger til varmepumper, inkludert gjeninnføring av støtte til lavterskel-tiltak som luft-til-luft-varmepumper. Det settes et mål for redusert strømforbruk gjennom bruk av varmepumper på 8 TWh til 2030 og 15 TWh til 2050 (se tabell 15).

Fjernvarme: Det settes ambisiøse mål for vekst i fjernvarmeproduksjon på 3 TWh til 2030 og 7 TWh til 2050 (se tabell 16). Byggeteknisk forskrift bør endres til å benytte levert energi, ikke netto energibehov, som målepunkt for energieffektivitet. Det må innføres strengere krav til utnyttning av overskuddsvarme i industrien. Denne kan benyttes til fjernvarme der det egner seg.

Biogass: Biogass brukes for å dempe kraftbehovet til transport, men også til strøm- og varmeproduksjon. Vi anbefaler at det settes et mål om minst 3 TWh produsert biogass til 2030 og 10 TWh til 2050 (se tabell 17). Det må innføres helhetlige støtteprogrammer for biogass som inkluderer kjøretøy, fyllestasjoner og produksjon. Produksjonsstøtten må baseres på tallfestede, nasjonale mål. Det må utarbeides en nasjonal plan for utbygging av fyllestasjoner.

Sum av ny tilgjengelig kraft: Men den politikken og de prioriteringene vi foreslår vil det være mulig å hente 44 TWh ny fornybar kraft i 2030 og 101,5 TWh i 2050 (se kap. 6.8, Tabell 20)

For å realisere dette vil det være behov for et investeringsprogram på flere milliarder for å erstatte bruk av elektrisitet fra nettet i bygg. Enovas store, opparbeidede egenkapital må brukes for å komme raskt i gang. Byggeforskriften (TEK) sine krav til energieffektivitet strammes gradvis inn hvert femte år, og det innføres en egen forskrift for rehabilitering av bygg. Kommuneplaner og regionale bolig-, areal- og transportplaner bør sette klare mål for bruk av fjernvarme og nærvarme ved nybygging og rehabilitering av offentlige bygg og boligområder.

Kraftforbruk og kraftoverskudd med anslagene fra Rødts energikommisjon

Vi har vist at det er mulig å hente og å bruke betydelig større mengder kraft for å kutte utslipp og satse på ny industri samtidig som vi beholder et tilstrekkelig kraftoverskudd med tanke på forsyningsikkerhet og beredskap. Når vi summerer alle anbefalingene fra Rødts energikommisjon, ser vi at det er mulig å løse de store oppgavene vi står ovenfor med et betydelig lavere strømforbruk enn de høye scenarioene som en del aktører legger fram. NVEs anslag for totalt kraftforbruk i 2024 er 140,1 TWh. Anslagene fra Rødts energikommisjon i 2030 for totalt kraftforbruk er 151,3 TWh (+11,2 TWh) og tilsvarende for 2050 er 171,7 TWh (+31,6 TWh). Da er energieffektivisering i industrien trukket fra kraftforbruket til kraftintensiv industri. Energieffektivisering og ny energi fra fjernvarme, sol og bergvarme/varmepumper er trukket fra energiforbruket i bygg. Halvparten av biogassproduksjonen er trukket fra energiforbruket til transport. Resten av biogassen brukes til andre gode formål som mer fjernvarme og varmekraftverk.

Med våre anbefalinger og estimater vil det bli et kraftoverskudd på ca. 19 TWh i 2030 og ca. 21 TWh i 2050.

3. Energinasjonen Norge

3.1 Vannkraftnasjon i mer enn 100 år

Siden tidlig på 1900-tallet har vannkrafta vært den viktigste energikilden i Norge. Den står for nær 90 prosent av kraftproduksjonen, har vært en bærebjelke for norsk industriutvikling og har gitt fornybar kraft lokalsamfunn og folk i heile landet. Siden en stor del av vannkrafta kan lagres i magasiner, er den regulerbar og stabil.

Utbygging av vannkrafta har hatt store omkostninger for naturen og for mennesker som ble berørt. Det har vært kamp om utbygginger helt siden 1920-tallet.

Fram til 1970 ble det bygd ut mange store kraftverk. På 70-tallet ble flere nye store utbygginger møtt med aksjoner fra miljø- og urfolksaktivister. Blant annet Mardølaaksjonen og Altaaksjonen.

Etter mer enn hundre år med vannkraftutbygging er to tredjedeler av de store norske vassdragene blitt regulert og sju av de ti høyeste fossene bygd ut.

For å sikre nasjonal styring, måtte Stortinget med statsminister Gunnar Knutsen i spissen innføre panikklovene i 1906 for å forhindre private oppkjøp fra internasjonal kapital. Siden 1909 har vi hatt en lov om hjemfallsrett for vannfall. Etter 60 år skulle eierskapet til vannfall og tilhørende innretninger gå vederlagsfritt tilbake til staten. Regelen gjaldt kun private eiere. Fylker og kommuner fikk ikke tilbakeleveringsplikt. Framsynt politikk har altså gitt nasjonalt offentlig eierskap til krafta og kraftselskapene.

Konsesjonslovgivningen stammer også fra begynnelsen av 1900-tallet. Berørte kommuner har rett til kompensasjon gjennom konsesjonsavgifter og konsesjonskraft. Konsesjonsavgifter skal gi kommunene årlig erstatning for skader og ulemper for regulering eller utbygging, og konsesjonskraft er en andel av kraftproduksjonen som eier må levere til berørte kommuner og ev. fylkeskommunen. Prisen fastsettes uavhengig av markedsprisen og basert på gjennomsnittlig produksjonskostnad.

I 2001 åpnet ESA sak mot Norge knyttet til hjemfallsretten, som ble vurdert til å være i strid med EØS-avtalen. I 2007 slo EFTA-domstolen fast at forskjellsbehandling av offentlige og private kraftverkseiere var i strid med EØS-avtalen. Regjeringa inngikk et kompromiss om at det ikke lenger vil bli gitt konsesjoner til private for erverv av vannfall og kraftverk. Men private kan fortsatt eie inntil en tredjedel av offentlig eide vannkraftverk. Utenlandske fond og spekulanter har derfor fått beholde eierskap i små- og mellomstore kraftverk. EØS-avtalen åpner for private oppkjøp der det i dag er offentlig eierskap.

I 2018 åpnet ESA en sak mot Norge om at hjemfallsinstituttet måtte endres slik at private kunne kjøpe opp kraftverk. Da EU-kommisjonen trakk en beslektet sak om offentlig eierskap til vannkraft mot Frankrike, trakk ESA saken mot Norge. Vi risikerer at EUs tjenstedirektiv på nytt kan bli brukt for økt privat eierskap. Derfor er det farlig om FrP og Høyre får gjennomslag for å privatisere Statkraft, og for å åpne for privat oppkjøp av offentlig eid norsk vannkraft.

3.2 Oljenasjon i mer enn 50 år

Da det ble funnet olje og gass i Nordsjøen på 1960-tallet var de første utbyggingene dominert av utenlandske selskaper. Likevel ble det tidlig satt et mål om å bygge et norsk oljemiljø og egen kompetanse. Som med vannkrafta har det vært store omkostninger for mennesker og natur. Norge er blitt en rik nasjon.

Det ble etablert et konsesjons- og skatteregime som hadde mange likhetstrekk med det som gjaldt vannkrafta. I juni 1971 vedtok Stortinget «de ti oljebud», som har vært et viktig grunnlag for styringen av norsk petroleumsvirksomhet.

«Med utgangspunkt i Regjeringens prinsipielle syn, at det utvikles en oljepolitikk med sikte på at naturressursene på den norske kontinentalsokkel utnyttes slik at de kommer hele samfunnet til gode, vil komiteen i tilslutning til dette gi uttrykk for:

1. at nasjonal styring og kontroll må sikres for all virksomhet på den norske kontinentalsokkel,
2. at petroleumsfunnene utnyttes slik at Norge blir mest mulig uavhengig av andre når det gjelder tilførsel av rå-olje,
3. at det med basis i petroleum utvikles ny næringsvirksomhet,
4. at utviklingen av en oljeindustri må skje under nødvendig hensyn til eksisterende næringsvirksomhet og natur- og miljøvern,
5. at brenning av unyttbar gass på den norske kontinentalsokkel ikke må aksepteres unntatt for kortere prøveperioder,
6. at petroleum fra den norske kontinentalsokkel som hovedregel ilandføres i Norge med unntak av det enkelte tilfelle hvor samfunnspolitiske hensyn gir grunnlag for en annen løsning,
7. at staten engasjerer seg på alle hensiktsmessige plan, medvirker til en samordning av norske interesser innenfor norsk petroleumsindustri og til oppbygging av et norsk, integrert oljemiljø med såvel nasjonalt som internasjonalt siktepunkt,
8. at det opprettes et statlig oljeselskap som kan ivareta statens forretningsmessige interesser og ha et formålstjenlig samarbeid med innenlandske og utenlandske oljeinteresser,
9. at det nord for 62° n. br. velges et aktivitetsmønster som tilfredsstillende de særlige samfunnspolitiske forhold som knytter seg til landsdelen,
10. at norske petroleumsfunn i større omfang vil kunne stille norsk utenrikspolitikk overfor nye oppgaver.»

Denne politikken har sikret mer styring i Norge enn i andre oljeproduiserende land. Likevel har Norge prioritert olje- og gassnæringen på en måte som har gjort nasjonen til en miljøversting og gitt økonomien en tung slagside. Statoil og Oljedirektoratet ble opprettet i 1972 og har spilt avgjørende roller.

Det var av historisk betydning for Norge at vi fant olje i 1969. Havrettsminister og EU-motstander Jens Evensen (AP) spilte en viktig rolle i å få norsk råderett over norsk kontinentalsokkel. Det hadde vært katastrofalt for Norge som nasjon om vi hadde funnet olja etter at EØS-avtalen ble innført i 1994. Da hadde det vært full åpning for utenlandsk kapital og et helt annet regime på norsk sokkel. Det hadde vært umulig med nasjonal styring gjennom oppretting av Statoil som 100 prosent statlig eid selskap, og satsing på å bygge en norsk leverandørindustri.

3.3 Liberalisering i mer enn 30 år

Norge var tidlig ute med liberalisering av energipolitikken og innføring av markedsmekanismer på energiområdet. Energiloven av 1990 ble enstemmig vedtatt av Stortinget. Den åpna for kjøp og salg av elektrisk energi på et kraftmarked. Lovforslaget ble fremma under ei Høyre-styrt regjering, men Ap stilte seg bak og videreførte denne markedsreformen, som var en av de mest liberale i verden. Dette la til rette for innlemming i EUs energimarked gjennom EØS-avtalen, og seinere tilslutning til EUs energimarkedspakker. Videre har EØS-avtalen og EU-direktiver blitt brukt til å angripe hjemfallsretten, som beskrevet i underkapittel 3.1.

Strømprisene har vært relativt lave til tross for liberaliseringen. I 2021 åpnet to nye utenlandskabler til Tyskland og Storbritannia. Dette sammenfalt med Putin-Russlands struping av gasseksporten, og en påfølgende utfasing av russisk gass fra europeiske land. Siden har prisene etablert seg på et betydelig høyere nivå.

På 2000-tallet omtales vannkrafta i stadig større grad som balansekraft som skal gjøre det mulig å bygge ut mer kraft som ikke er regulerbar, for eksempel vindkraft på land og til havs. Ideen om Norge, og særlig Agder, som «grønt batteri» for Europa har rot i denne forståelsen av vannkraftas rolle. Det er lagt nye strømkabler til utlandet og eksporten har økt. Dette er ikke solidaritet, men en kommersiell markedstenkning som kan underminere vannkraftas rolle i Norge.

Vi så også et skille i norsk oljepolitikk fra starten av 90-tallet. Regulering av investerings- og utvinningstempoet ble løsna. Det ble lettere for utenlandske selskaper å slippe til, og Statoil ble omorganisert og delprivatisert. Dette var også svært nyttig som EØS-forberedende tiltak.

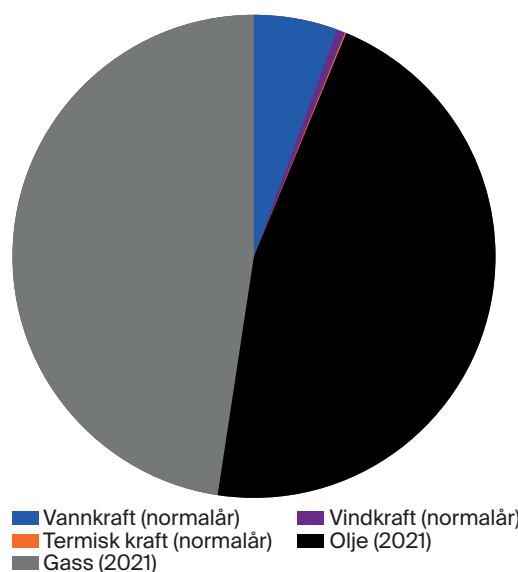
Det var Ap, med Jens Stoltenberg i spissen, som fikk gjennomslag for delprivatisering av Statoil. Dette skjedde gjennom vedtak på Aps landsmøte i 2000. Statoil ble sendt på børs, noe som fra da av har hindret nødvendig politisk styring. Dette har blant annet medført store skandaler som da Statoil tapte om lag 200 milliarder på feilinvesteringer i USA. Å selge Statoil-aksjer til private har ført til at staten og det offentlige har tapt hundrevis av milliarder der pengene har gått til private investorer.

4. Ulike anslag for kraftbehov

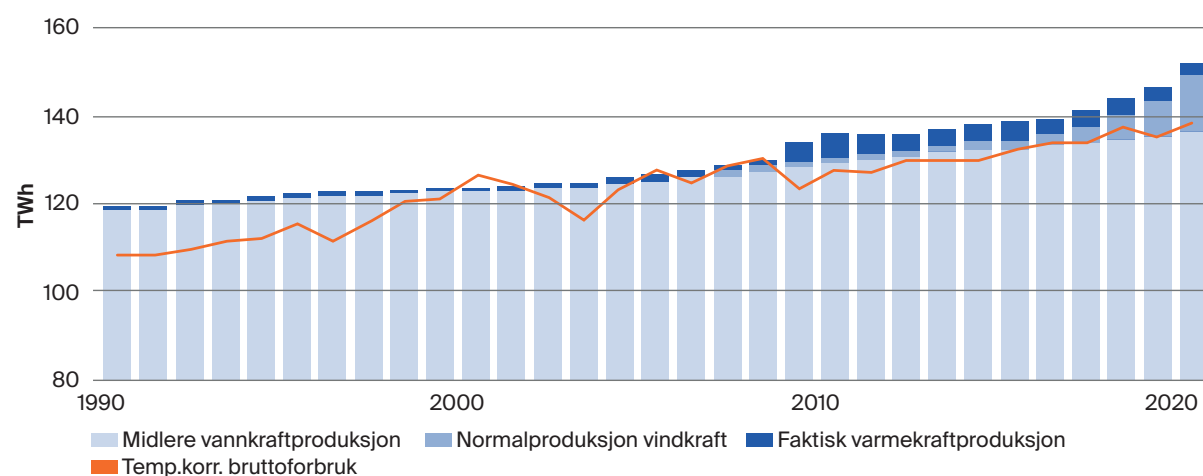
4.1 Hva har vi, og hvordan bruker vi krafta?

Energinasjonen Norge produserer store mengder olje og gass for eksport, mye vannkraft som i all hovedsak gjør oss selvforsynte med elektrisk kraft, og noe annen energi. Gass- og oljeeksport fra norsk sokkel utgjorde om lag 2300 terrawattimer (TWh) i 2021. Den installerte vannkrafteffekten på 33 gigawatt (GW) gir en årlig gjennomsnittlig energiproduksjon på 138 TWh. De tilsvarende tallene for vindkraft er på 5 GW og 16,9 TWh. Diagrammet til høyre illustrerer disse tallene. En kan ikke sammenlikne energiinnholdet mellom ulike energityper direkte. Elekrisitet fra vann- og vindkraft kan brukes med mye høyere virkningsgrad enn forbrenning av olje og gass.

Norsk kraftforsyning har den høyeste fornybarandelen og de laveste utslippene i Europa. Historisk har Norge hatt et kraftoverskudd, det vil si at vi produserer mer kraft enn vi forbruker. Vi har fortsatt et betydelig kraftoverskudd. Nå advarer ulike miljøer mot kraftunderskudd i framtida. Da må vi ha klart for oss at dette handler om hvordan vi bruker krafta og hvilke, større eller lavere, nye kraftbehov vi styrer mot. Rødts energikommisjon mener det trengs betydelige mengder ny rein kraft for å erstatte bruken av fossilt brennstoff til transport og i industrien. Vi mener også at det er behov for en del rein energi til ny industri, men at dette må prioriteres og styres. Det skriver vi mer om i neste kapittel.

Figur 1 Årlig energiproduksjon (TWh per år) for ulike energiførm. (Kilde: Sokkeldirektoratet/Basert på data fra NVE og SSB)

Figur 2 Produksjonsevne og temperaturkorrigert forbruk 1990-2020, TWh (kilde: NVE/Nordpool)

Rødts energikommisjon legger stor vekt på analysene og framskrivningene til Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE). NVE forventer betydelig vekst i kraftforbruket fram mot 2028, men tror ikke på et kraftunderskudd de nærmeste årene. De viktigste driverne for økt bruk av kraft er etablering av ny næringsvirksomhet og en klimapolitikk der elektrifisering skal erstatte fossil energibruk.

NVE forventer lite ny kraftproduksjon i Norge fram mot 2028. Framskrivninger for kraftproduksjon er en god del sikrere enn framskrivningen for forbruk. Grunnen til det er at NVE får konsesjonssøknadene for det meste av ny kraftproduksjon. Dette gir god oversikt over nye prosjekter og når de kan realiseres. Det har blitt satt i gang lite ny kraftproduksjon etter 2020, mens veksten var stor i tiåret før.

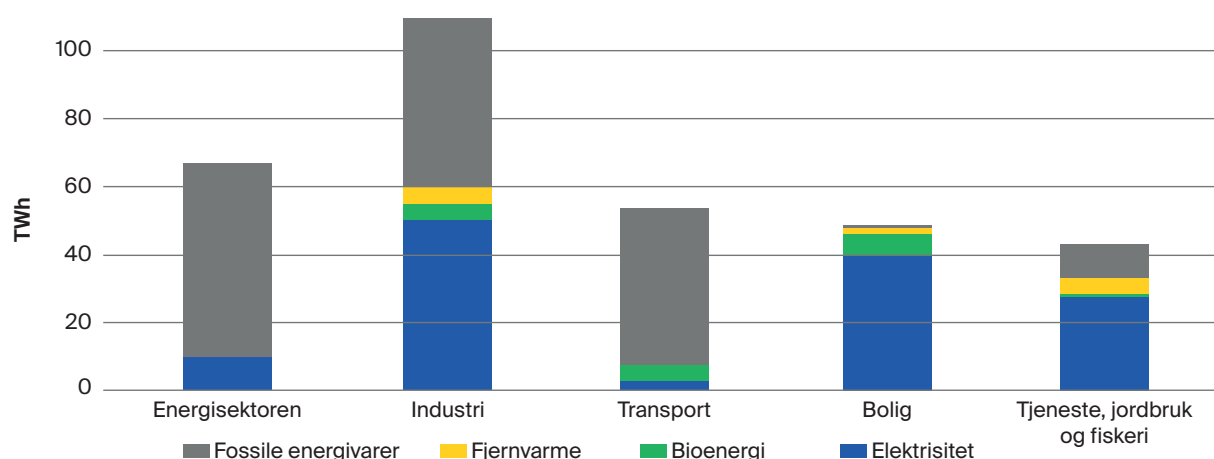
I Kraftløftet, en felles tiltaksplan fra LO og NHO fra 2023, uttrykkes det stor bekymring for kraftbalansen. Tiltaksplanen legger til grunn at vi har et prekært og omfattende kraftbehov i Norge. Det er et stort innmeldt behov i alle næringer, både eksisterende og nye, og aller høyest i industrien. Dette overstiger tilgjengelig nett- og produksjonskapasitet.

Mange bedrifter får avslag på tilknytning fordi det ikke er kapasitet i nettet de neste ti årene. Nettselskapenes tilknytningsplikt kan i dag ikke gjennomføres for to tredjedeler av etterspurt nytt kraftforbruk. Det vises til søknader om tilknytning tilsvarende 140 TWh i økt kraftforbruk, noe som ville tilsvare en dobling av Norges kraftproduksjon. Etterspørselen er mye høyere enn anbefalingene fra regjeringens energikommisjon (NOU 2023:3) om å øke krafttilgangen med 60 TWh de neste ti årene.

Klimautvalget 2050, som leverte sin rapport Omstilling til lavutslipp (NOU 2023:25) i oktober 2023, er ikke på «mer av alt raskere»-linja. Rapporten deres tar til orde for et lavenergisamfunn. Et slikt samfunn må ta utgangspunkt i at kraft og annen energi er en knapp ressurs, og at økt produksjon har negative konsekvenser.

Også i et lavenergisamfunn må utslippsfri energi erstatte fossil energi, men her innrettes politikken i større grad mot energieffektivisering. Rødts energikommisjon stiller seg i hovedsak bak dette. Klimautvalget anbefaler at prisene får lov til å virke slik at forbrukere begrenser sitt strøm- og effektforbruk. Prisene vil gi insentiver til utbygging av ny fornybar kraft uten subsidier. Her har Rødts energikommisjon et annet syn, og mener politisk styring av utbygging og priser er ønskelig og mulig.

I 2021 var Norges totale energiforbruk på 326 TWh. Av dette var om lag halvparten, 165 TWh, fossilt brensel. Ellers er forbruket fordelt på 138 TWh elektrisitet, 16 TWh biovarme og 7 TWh fjernvarme. Figur 3 viser hvordan vi brukte energi fordelt på ulike sektorer i 2021.

Figur 3 Total energibruk i Norge 2021, per sektor og energivare, TWh (Kilde: NOU 2023:3/SSB)

Industri: Den landbaserte industrien bruker rundt 112 TWh per år. Det er fortsatt mye fossil energi i industrisektoren, rundt 52 TWh. Av 60 TWh strømforbruk i industrien står den kraftforedlende industrien for 42 TWh. Energisektoren: Energisektoren, inkludert olje- og gassnæringen med raffinerier, bruker om lag 67 TWh, som fordeler seg på 10 TWh elektrisitet, 53 TWh gass og 4 TWh petroleumprodukter. Det meste av elektrisiteten i energisektoren går til olje- og gassinstallasjoner på norsk sokkel og gassanlegg på land, men en liten andel går også til å drive vannkraftstasjoner på land.

Transport: Den årlige energibruken i transportsektoren er på 53-58 TWh. Rundt 90 prosent av dette er fossilt brennstoff. Veitransport står for rundt 70 prosent av energibruken i transportsektoren, så kommer sjøtransport med drøyt 20 prosent og lufttransport med rundt 7 prosent. Energibruken i veitransport har vokst mest siden 1990.

Bygg: Boliger, kontorbygg og forskjellige yrkesbygg bruker mye energi, og står for nærmere halvparten av det årlige strømforbruket i Norge. Rundt 80 prosent av strømforbruket i bygninger går til oppvarming av rom og varmtvann. I 2022 brukte husholdningene 45 TWh energi, hvorav 36 TWh strøm, mens yrkesbygg brukte 29,6 TWh, hvorav 25,7 TWh strøm. Strømforbruket var altså 61,7 TWh. Utviklingen har vært ganske jevn de siste årene. Det har vært noe nedgang i forbruket etter at strømprisene økte.

4.2 Kraftbalansen i 2024 med NVEs nyeste estimater

Tallene i tabell 1 og 2 nedenfor er henta fra NVE, Kortsiktig kraftbalanse 2024-2028 (juni 2024). Deres estimat tyder på at kraftoverskuddet i 2024 vil bli 17,9 TWh. Rødts energikommisjon legger dette estimerte overskuddet til grunn videre i rapporten.

Tabell 1: El-forbruk 2024

Estimert el-forbruk 2024	TWh
Nett-tap og egenbruk	8,8
Andre næringer	13,4
Datasentre	1,7
Petroleumsnæringen	11,0
Batterifabriker	0,0
Hydrogen	0,0
Kraftintensiv industri	36,6
Transport	4,2
Bygg	64,4
Sum	140,1

Tabell 2: El-produksjon 2024

Estimert el-produksjon 2024	TWh
Vannkraft	138,0
Vindkraft	16,8
Termisk	2,5
Solkraft	0,8
Sum produksjon	158

4.3 Ulike anslag på kraftbehovet framover

Rødts energikommisjon har gått gjennom hva ulike viktige instanser mener om kraftbehovet i framtida. Vi tar med oss det vi mener er de viktigste analysene og anslagene og viser hva vi lener oss på og hvor og hvorfor vi avviker fra andre sine vurderinger.

Miljødirektoratet: Miljødirektoratet utgir en årlig rapport om klimatiltak fram mot 2030 med anslag for økte behov for fornybar energi. I rapporten fra 2023 anslår de at økt kraftbehov for å nå klimamålet om minst 55 prosent kutt i Norge er 34 TWh. Om lag 9 TWh trengs til transport, 15,5 til industrien og 9 TWh til elektrifisering av olje- og gassproduksjon ³.

I den nyeste rapporten fra 2024 er dette tallet justert ned. Miljødirektoratet ser nå fram mot 2035, fordi Norge ligger bakpå med utslippskuttene og mest sannsynlig ikke når målet på minst 55% kutt før i 2033. Kraftbehovet vil øke desto mer til 2035, særlig i transportsektoren som får et økt kraftbehov på 18 TWh.

NHO og LO: Kraftløftet fra 2023 viser til at faktisk reservert og forespurt kraftforbruk allerede tilsvarer 140 TWh. Av dette er 28 prosent av effekten allerede reservert. Det kan tilsvare 39 TWh ⁴.

NVE: NVE anslår, i Langsiktig kraftmarkedsanalyse 2023, at kraftforbruket vil øke fra 135 TWh i 2022 til 163 TWh i 2030 og 191,5 TWh i 2040 ⁵.

Tabell 3 Basert på figur 3-2 NVEs Langsiktig kraftmarkedsanalyse 2023

	2022	2030	2040
Husholdninger og tjenesteyting	61,7	62,2	60,2
Transport	2,9	8,4	16,2
Kraftintensiv industri	37,5	40,0	44,8
Hydrogenproduksjon	0,0	4,0	12,0
Batterifabriker	0,0	3,4	7,1
Petroleumsnæringen	8,9	16,2	16,5
Datasentre	1,1	3,8	8,0
Andre næringer	13,6	14,3	14,7
Nettap	9,7	11,0	12,0
Sum forbruk	135,4	163,3	191,5

Statnett: I Statnetts kortsiktige markedsanalyse fra 2023 estimerer de at forbruket vil øke til 163 TWh i 2028 ⁶. Dette er deres basiscenario. De presenterer ytterligere to scenarioer. Tallet varierer fra 150 TWh i lav-scenariet til 170 TWh i høy-scenariet.

3. Miljødirektoratet 2023. M-2539 Klimatiltak i Norge mot 2030 <https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2023/juni-2023/klimatiltak-i-norge-mot-2030/>

4. Kraftløftet 2023 <https://www.nho.no/tema/energi-miljo-og-klimate/kraftloftet/>

5. NVE Langsiktig kraftmarkedsanalyse 2023 <https://www.nve.no/energi/analyser-og-statistikk/langsiktig-kraftmarkedsanalyse/langsiktig-kraftmarkedsanalyse-2023/>

6. <https://www.statnett.no/for-aktorer-i-kraftbransjen/planer-og-analyser/kortsiktig-markedsanalyse/>

Tabell 4 Basert på Statnetts kortsiktige markedsanalyse 2023/basis-scenario (s. 19 og tall i vedlegg. Tall i TWh)

	2023	2028
Kraftintensiv industri og næring*	48	56
Batteri/datasenter	1	6
Transport	4	10
Petroleumsindustri	10	13
Øvrig forbruk og tap	75	77
Sum forbruk	137	163

I Statnetts langsiktige markedsanalyse fra 2022 anslår de at forbruket vil øke til 220 TWh i 2050 i basisscenarioet, mens deres andre scenarier viser 190 TWh (lav), 260 TWh (høy) og 300 TWh (ekstra høy). Scenarioene spriker mest på kraftbehov til datasentre, batteriproduksjon og annen kraftkrevende industri.

Tabell 5: Basert på Statnetts langsiktige markedsanalyse 2023, basisscenario. Tall i TWh

	2022	2030	2050
Alminnelig forbruk og tap	80	79	73
Datasenter/Batteri	1	6	19
Transport	3	13	26
Kraftintensiv industri og næring	47	59	90
Petroleum	9	20	13
Sum forbruk	140	177	221

Kort drøfting av de ulike anslagene: Miljødirektoratets (MD) anslag bygger på grundige tiltaksanalyser som skal legge grunnlag for å nå klimamålene. MD mener at elektrifisering og karbonfangst og -lagring (CCS) har størst potensial, spesielt innen transport, industri og petroleum. Vi følger i hovedsak MD på de to første områdene og mener deres anslag for kraftbehov til transport og industri er de beste å legge til grunn.

Rødts energikommisjon har en mer kritisk tilnærming til LO/NHOs kraftløft. Det er ikke slik at all ny tilgang til kraft som det søkes om eller som er reservert, bygger opp under klima- og naturmålene eller den industrielle utviklingen som samfunnet og arbeidslivet trenger. Det er heller ikke realistisk at alle prosjektene blir noe av. Rødts energikommisjon vil ta til orde for en større omlegging av energipolitikken og en mye strengere prioritering mellom søknader om nye tilknytninger. Vi vil legge vekt på natur og miljø og gjennomtenkte, strategiske satsinger. Ny industri må lokaliseres på steder der det er god nettilgang og behov for arbeidsplasser.

Vårt anslag på kraftbehov til de ulike sektorene som datasentre, batterifabriker, ny industri etc. Ligger nærmere opp til særlig NVE, men også Statnetts, anslag. Likevel følger vi ikke disse helt, og er opptatt av å understreke at utviklingen i kraftbehov er et resultat av politiske valg. De ulike sektorene er omtalt i kapittel 5.

Rødts energikommisjon foreslår at nye forespørsler om nettilknytning over 25 MW må behandles av Stortinget. Statnett har, når denne rapporten skrives, reservert kapasitet i 64 saker med forespørsler om nytt eller økt uttak over 25 MW. Ytterligere 40 prosjekter som har etterspurt 25 MW eller mer, er vurdert som modne og er satt i kapasitetskø fordi det ikke er tilgjengelig kapasitet i nettet ⁷.

Når det gjelder datasentre, vil vi foreslå en strengere regulering og konsesjonsplikt.

Vi vil også rydde i køen av tiltak som allerede har fått reservert nettilknytning. Vi foreslår å bruke det juridiske handlingsrommet til å fjerne aktører som har urealistiske planer og manglende framdrift, eller der det er andre gode grunner til å vurdere søknaden på nytt.

7. Svar til Stortingets energi- og miljøkomite fra Energidepartementet 14. mai.

5. Det reelle kraftbehovet i 2030 og 2050

Rødts energikommisjon skal utrede det reelle kraftbehovet i framtida, og særlig for 2030 og 2050. Det “reelle kraftbehovet” er avhengig av politiske mål og prioriteringer. Rødt har ikke polisk flertall, og noen ganger fører flertallets politikk og den utviklingen som følger, til at våre mål blir umulige å nå. Da må målene justeres fordi det politiske flertallet ikke har de samme ambisjonene som Rødt. I Rødts arbeidsprogram for 2021-2025 er det et mål å kutte utslippene med 70 prosent innen 2030. Den politikken som er ført, har gjort det umulig å nå det målet. Derfor anbefaler vi at det nye arbeidsprogrammet tar konsekvensen av det. Rødt må bidra med tydelig politikk for å nå Norges offisielle mål om minst 55 prosent reduksjon innen 2030 og 90-95 prosent innen 2050. I likhet med klimautvalget ser vi at det vil kreve streng prioritering og tydelige veivalg om disse målene skal nås. Det vil ikke minst innebære kloke prioriteringer og avveininger mellom ulike hensyn i energipolitikken.

Våre vurderinger tar utgangspunkt i at vi skal:

- klare utslippskuttene
- sikre at strategisk viktige industrier og næringer blir i Norge
- sikre husholdningene rimelig energi til et normalt forbruk
- få til en storstilt satsing på energieffektivisering og lokalt produserte energiformer som biogass, bergvarme og varmepumper.
- utvikle og skape nye industriarbeidsplasser og andre arbeidsplasser som kan erstatte de som forsvinner når olje- og gassproduksjonen trappes ned.

5.1 Økt kraftbehov til transport

Av det totale kraftbehovet til transport utgjør veitransport over en tredjedel, sjøfart og fiske en fjerdedel og luftfart en femtedel. Anlegg, bygg og jordbruk utgjør den siste andelen. Å redusere transportbehovet vil være det aller beste tiltaket for klimaet og energibruken. Nødvendig transport må i størst mulig grad overføres til nullutslippsskjøretøy. Elektrifisering er den mest effektive bruken av energi i transport på grunn av lavt energitap.

Miljødirektoratet (MD) har utarbeida to alternative scenarier for 2030 og 2050:

I **vekstscenariet** tas det høyde for en vekst i transportbehovet som kommer med dagens politikk. Da går energibruken i transport, det vil si mengden energi fylt på «tanken» som trengs for å drifte transportmidlene, likevel ned i 2030 og 2050. Dette skyldes utelukkende at elektrifisering er mer energieffektivt enn bruk av drivstoff i forbrenningsmotor. Energien som trengs for å produsere alternative drivstoff vil komme i tillegg.

I **nullvekstscenariet**, hvor transportmengden holdes konstant på 2019-nivå, går energiforbruket ned med hele 60 prosent i 2050, som følge av elektrifisering.

I nullutslippsscenario for 2050 legger MD til grunn at veitransport og jernbane skal bli helelektrisk, luftfart tre prosent elektrisk, sjøfart og fiske 34 prosent elektrisk. Transport som ikke kan elektrifiseres må bruke alternative drivstoff, for eksempel biodrivstoff, hydrogen eller ammoniakk. Når vi legger klimamålene til grunn, vil dette innebære et kraftbehov på 11 TWh i 2030 og 24 TWh i 2050, med et nullvekstscenario for transport, med utgangspunkt i 2019-nivå⁸.

I vekstscenariet er direkte forbruk av elektrisitet i transportsektoren estimert til 12 TWh i 2030 og 34 TWh i 2050. Til sammenlikning var kraftforbruket i transportsektoren 2 TWh i 2021. Kraftbehov til produksjon av alternative drivstoff vil komme i tillegg. Rødts energikommisjon tar utgangspunkt i MDs nullvekstscenario i vår utredning av det reelle kraftbehovet.

8. Miljødirektoratet 2022 M-2383 Kraftbehov til transport: Nullutslippsscenarioer for 2050, side 8.

I nullvekstscenariet, hvor transportmengden holdes konstant på 2019-nivå, er direkte forbruk av elektrisitet i transportsektoren estimert til 11 TWh i 2030 og 24 TWh i 2050. Dette er 10 TWh mindre i 2050 enn i vekstscenariet. Veitransport står for mesteparten av besparelsen – nullvekst i veitransport vil redusere behovet for kraft med 8 TWh i 2050 sammenlikna med vekstscenariet. Det totale kraftbehovet i nullvekstscenariet, når også produksjon av drivstoff inkluderes, er estimert til 14 TWh i 2030 og 44 TWh i 2050.

Vi mener det i betydelig grad vil være behov for supplementer til elektrifisering, og legger opp til mer bruk av biogass, først og fremst fra avfallsprodukter. Med sterkere statlige virkemidler mener vi det bør kunne produseres biogass tilsvarende 3 TWh til 2030, og 10 TWh til 2050, og at halvparten av dette kan gå til å supplere bruken av strøm til transport.

Produksjon av hydrogen, ammoniakk og annet drivstoff til transportsektoren

Til tross for at det meste skal elektrifiseres, vil det være behov for alternative drivstoff som hydrogen, ammoniakk eller biodrivstoff. Dette gjelder særlig innen skipsfart og luftfart, og i områder der deler av veitransporten kan bruke biogass.

Miljødirektoratet regner med at det kreves et strømforbruk på 3 TWh til produksjon av diverse drivstoff i 2030. I 2050 må også produksjonen av biodrivstoff elektrifiseres, og da vil økt kraftbehov være 24 TWh. Dette tallet ligger til grunn i nullvekstscenariet.

Rødts energikommisjon mener at produksjon av nødvendig drivstoff i størst mulig grad skal skje i Norge, basert på fornybar energi. Vi går ikke inn for en enorm hydrogensatsing for eksport, da hydrogenproduksjon i utgangspunktet medfører store energitap, og dette tapet øker ved transport.

Sluttbrukermarkedet for hydrogen og ammoniakk er fortsatt umodent og under utvikling. I forbindelse med kraftløftet for Finnmark sier flere av de som søker konsesjon for vindkraft, at de vil bygge hydrogenfabrikker. Vi stiller spørsmål ved realismen i dette og oppfatter det som ei brekkstang for å få konsesjon.

I dag er det reservert nettkapasitet til hydrogen og ammoniakkproduksjon som kan tilsvare 12,5 TWh, mens ytterligere 4,8 TWh står i kapasitetskø⁹. Det må ryddes i denne køen, og det er sannsynligvis en del prosjekter som ikke kan realiseres, eller er uønskede her. Rødts energikommisjon er mot produksjon av hydrogen for eksport, da det krever mye strøm og er lite energieffektivt, særlig ved transport.

NVE anslår 4 TWh til hydrogenproduksjon i 2030 og 12 TWh i 2040. Statnett tror på mer produksjon, og anslår et behov på 5 TWh i 2030 og 28 TWh i 2050. Vi har mest tillit til NVEs anslag, og legger oss nært opp til dem.

I Miljødirektoratets rapport, som vi langt på vei legger til grunn, er en betydelig del av kraftbehovet beregnet til produksjon av syntetisk drivstoff. Syntetisk drivstoff er lite energieffektivt, og det er tvilsomt om det har en positiv klimaeffekt å bytte ut konvensjonelt drivstoff med dette. Vi legger likevel MDs tall for kraftbehov til grunn, og vil jobbe for å prioritere andre energikilder som biogass og elektrisitet.

Tabell 6 Kraftbehov til transport, basert på Miljødirektoratets tall¹⁰

Behov for kraft (TWh) til transport med MDs nullvekstscenario	2019	2030	2050
Ekskl. kraft til produksjon av alternative drivstoff	1	11	24
Inkl. kraft til produksjon av alternative drivstoff	1	14	44

Anbefalinger fra Rødts energikommisjon:

- Politisk satsing for redusert transportbehov, miljøvennlige transportmidler og tilrettelegging for nullvekst i personbiltransport for å nå klima- og naturmålene og å dempe behovet for mer kraft.
- Bruke nødvendig kraft, i tråd med Miljødirektoratets nullvekstscenario, for å elektrifisere transport.
- Sikre selvforsyning av nødvendige alternative drivstoffer til transport. Det innebærer å bruke noe kraft på å produsere hydrogen, ammoniakk og biodrivstoff. Satsing på biogass, særlig fra avfall, til transport.

9. Basert på en brukstid på 4500 timer. Se reserverasjoner her <https://www.statnett.no/for-aktorer-i-kraftbransjen/nettkapasitet-til-produksjon-og-forbruk/foresporsler-og-reservasjon-i-nettet/#oversikt>

10. Miljødirektoratet 2022 M-2383 Kraftbehov til transport: Nullutslippsscenarioer for 2050. Vedlegg 3, tabell 13 og 14

5.2 Økt kraftbehov til utslippskutt i industrien

Rødts interne energikommisjon anbefaler at arbeidet for å beholde og styrke den eksisterende fastlandsindustrien i Norge prioriteres høyt. Den mest miljøvennlige krafteksporten fra Norge er foredla kraft. Når vi sammenlikner oss med andre land, har Norge en miljøvennlig prosessindustri. Globalt produseres aluminium med fire-fem ganger høyere utslipp enn i Norge.

Historisk ble fabrikkene gjerne bygd nær et vannkraftverk, og industristedene vokste fram. Det produseres kjemiske produkter, metall og metallegeringer, papir og biobaserte kjemikalier, mineralgjødsel og sement. I 2021 arbeidet rundt 25 000 personer i prosessindustrien, og siden bedriftene ofte er hjørnesteiner i sine lokalsamfunn, bidrar de indirekte til mange flere arbeidsplasser. Prosessindustrien er konkurranseutsatt siden den eksporterer for mer enn 160 mrd. kroner i året. Dette representerer 18 prosent av Norges totale eksport av fysiske varer¹¹. Tilgang på fornybar kraft til konkurransedyktige priser er et av de fremste konkurransefortrinnene til norsk prosessindustri.

Selv om flere av bedriftene er verdensledende i sin bransje både på klima og ressurseffektivitet, står prosessindustrien for nesten alt av klimagassutslipp fra norsk fastlandsindustri, og for omtrent 23 prosent av de norske klimagassutslippene¹². Industrien selv arbeider for store utslippskutt innen 2030 og karbonnøytralitet innen 2050. Miljødirektoratets rapport om klimatiltak mot 2030 (MD 2023), la fram tiltak som kan kutte utslippene i dagens industri med nær 70 prosent. De viktigste er fangst og lagring av CO₂, overgang til hydrogen, elektrifisering av industriprosesser og konvertering fra fossil fyring. Dette krever mye strøm. Rødts energikommisjon foreslår å realisere disse tiltakene så raskt som mulig for å sikre arbeidsplassene og at norsk industri står seg bra i internasjonal konkurranse. Det vil kreve 15,5 TWh mot 2030, og vi legger dette til grunn for vår beregning av kraftbehovet.

Prosess²¹, et samarbeid mellom regjeringa, forskningsmiljøer og industrien, har lagt fram en rapport som blant annet peker på kraftbehov i 2050. Her anslås det et kraftbehov på 25 TWh for å kutte alle utslipp, samtidig som industribedriftene vokser videre i en normal takt. Rødts energikommisjon legger også dette tallet til grunn.

Tabell 7 Kraftbehov til utslippskutt og vekst i eksisterende industri

Økt kraftbehov i TWh	2030	2050
Kraft til utslippskutt og normal vekst i fastlandsindustrien	15,5	25

Anbefaling fra Rødts energikommisjon:

Eksisterende fastlandsindustri må støttes i arbeidet med å redusere utslipp for å nå klimamålene. Dette krever videre forskning, gode, forutsigbare støtteordninger og betydelig mer kraft til konkurransedyktige priser.

5.3 Petroleumsindustrien

Norsk oljeindustri står for omtrent en fjerdedel av Norges klimagassutslipp. Utslippene har vokst mye siden 1990, med en særlig høy vekst tidlig på 2000-tallet. Utslipp fra utvinning, prosessering og transport på norsk sokkel var større enn utslippene fra fastlandsindustrien i 2022.

Verden er nødt til å gå vekk fra fossil energi, og IEA viser at vi allerede har funnet mer olje og gass enn det vi kan forbruke om vi skal nå Paris-målet. Rødts energikommisjon mener at Norge må ha en planlagt nedtrapping av norsk oljeindustri.

Tallene fra den påbegynte elektrifiseringa av sokkelen ser slik ut:

- 9 TWh brukes på sokkelen og om lag 2 TWh brukes på landanlegg. Til sammen 11 TWh.
- Ytterligere 6 TWh er godkjent tilknyttet nettet
- Ytterligere 5 TWh er søkt tilknyttet nettet
- Det er i tillegg planer om minst 1 TWh som det ennå ikke er søkt om.

11. Prosess²¹. Hovedrapport

12. Grønt industriløft, Regjeringen (2022).

Økningen vil gi et forbruk på 21 TWh etter hvert, noe som betyr en vekst på 10 TWh fra idag^{13 14}.

En rapport fra Bellona, Ocean Power, Cape Omega og Norsk Industri viser hvordan de mener dette kan la seg gjøre gjennom bygging av seks offshore gasskraftverk i Norge som produserer 15 TWh elektrisk kraft og dermed kan kutte 5 millioner tonn Co2. Dette gjør det mulig at oljeindustrien kan kutte 50 prosent av utslippene og bidra til at Norge når klimamålet.

Hvis dette skal være klart i 2030 trengs det investeringsbeslutning i 2024. Det er derfor kritikkverdig at regjeringen og oljeindustrien ikke har jobba for å realisere dette, men lent seg på kraft fra land i stedet.

Om oljeindustrien ikke lykkes med å kutte utslipp fra karbonfangst og -lagring bør Rødt likevel gå inn for at industrien skal pålegges å kutte utslippene med 50 prosent. Det må da skje gjennom raskere utfasing av olje- og gassinstallasjoner og nedtrapping av aktivitet.

Et annet alternativ er å bygge ut havvind på sokkelen, med kabelforbindelse til land, eller med balansekraft fra gass, for å kutte utslipp. Rødts arbeidsprogram 2021-2025 går mot elektrifisering med havvind, men dette har vært diskutert i Rødts energikommisjon, og på dette punktet er kommisjonen er delt på midten. Se underkapittel 8.3. Det er også en uenighet i kommisjonen om elektrifisering av sokkelen generelt.

Kommisjonens medlem Markus Hansen er uenig i motstanden mot elektrifisering av sokkelen, fordi han mener det vil føre til utfasing av oljeindustrien for raskt. Han mener at elektrifisering av sokkelen er viktig for å berge arbeidsplassene i olje- og gassindustrien, og at det koster for mye å betale for klimakvoter. Elektrifiseringen av sokkelen bør i størst mulig grad skje med havvind, i tillegg til kabler for balansekraft til land. I tillegg bør det etableres et hurtigspor for utvikling av havvind for å elektrifisere installasjoner med for eksempel mindre vindturbiner i allerede konsesjonsbelagte områder for olje og gassutvinning. Statlig støtte til slike prosjekter innrettes slik at de også treffer leverandørindustrien. Industrien må gis muligheter til å investere i anlegg og utstyr for å bli internasjonalt konkurransedyktig for framtidige havvindprosjekter og andre fornybare industriprosjekter.

Anbefalinger fra Rødts energikommisjon:

- Det skal ikke åpnes nye områder for olje- og gassutvinning. Det trengs en planlagt utfasing av olje- og gassvirksomheten, og operatørene på sokkelen må pålegges å lage planer for dette.
- Norge må satse på gasskraftverk med karbonfangst og -lagring som løsning for å kutte utslippene fra olje- og gassutvinning. Dette må ikke brems planlegging for utfasing.
- Equinors utenlandsaktivitet må trappes ned. Et statlig eid norsk selskap skal ikke stå i veien for statlig og lokalt eierskap til olje- og gassressurser i andre land.

Anbefaling fra et flertall på sju i Rødts energikommisjon:

Elektrifiseringen av sokkelen stanses. Selskapene som utvinner olje og gass pålegges å kutte 50 prosent utslipp innen 2030 gjennom karbonfangst og lagring, energieffektivisering og tiltak som utskifting av turbiner, og utfasing.

Anbefaling fra et mindretall på én i Rødts energikommisjon:

Elektrifisering av sokkelen bør fortsette. Dette er viktig for å berge arbeidsplassene i olje- og gassindustrien, etter hvert som det blir for dyrt for selskapene å kjøpe klimakvoter. Dette bør skje gjennom utbygging av havvind, med kabler til land som balansekraft.

Kommisjonen har også en delt anbefaling om havvind, omtalt i kapittel 8.

13. Konkraft 2023. Figur 7 <https://www.konkraft.no/contentassets/62dc59c72c674bc5aa22675c295689df/konkraft-framtidens-energinaring.pdf>

14. Tallene kan variere fra år til år, men vi har tatt utgangspunkt i installert effekt oppgitt her som samsvarer godt med Konkrafts rapport i 2023 <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=98163>. I Konkrafts rapport fra 2024 regner de med et forbruk på 20 TWh, ikke 21 TWh, i 2030 <https://www.konkraft.no/contentassets/aa0d6a1dab1747e58b1f988d5ffde3c2/statusrapport-2024.pdf> (figur 12)

5.4 Batteriproduksjon

Tilgang på batterier er sentralt for å elektrifisere og kutte utslipp fra transportsektoren. I tillegg kan batterier inngå i framtidens drift av kraftnettet. Etterspørselen etter batterier i Europa har doblet seg siden 2018 og er spådd å nærmere tidobles i de neste ti årene. Selv om batterier er avgjørende for å nå målene om grønn omstilling, er det knyttet en rekke problemer og kontroverser til batteriproduksjon. Produksjonen av batterier krever blant annet mineraler, der utvinning fører med seg en del miljøutfordringer, i tillegg til andre etiske problemstillinger. Selve fabrikkene legger beslag på store arealer. Hvis batteriproduksjonen skal kunne kalles grønn, må det stilles miljøkrav og etiske krav til mineralutvinningen, til høy gjenvinningsandel av materialer og at fabrikkene ikke bygger ned natur eller matjord. En fordel med batteriproduksjon, som er med på å forsvare å bruke energi til dette, er at batteriproduksjon gir industriarbeidsplasser. Det er også gode muligheter til å etablere kortreiste verdikjeder for batteriproduksjon i Norge

Gjennomtenkte prosjekter og verdikjeder som bygger på forskning og gjenbruk må være en forutsetning for at det tildeles nødvendig kraft og nettkapasitet til batteriproduksjon.

I dag bygges det en batterifabrikk i Arendal med en forventet årsforbruk på 2,1-2,6 TWh som har fått reservert kapasitet i nettet, mens en annen i Orkland med en forventet årsproduksjon på 0,7-0,9 står i kapasitetskø¹⁵.

Vi forventer at fabrikkene i Arendal, som er kommet lengst, blir starta opp og at enkelte nye batterifabrikker vil komme til. Kanskje før 2030, men i hvert fall etter. I gjeldende arbeidsprogram går Rødt inn for en statlig satsing på grønn batteriproduksjon, med særlig vekt på maritime batterier. Rødts energikommisjon anbefaler at dette punktet videreføres, men med erfaringene fra Freyr-luftslottet i Mo i Rana i friskt minne, må det legges vekt på samfunnsnytte, behov for arbeidsplasser og hensyn til natur og nettkapasitet før det reserveres strøm til nye batterifabrikker. Batteriene som produseres må prioritere å dekke nasjonale behov.

Vi foreslår å bruke inntil 5 TWh i 2030 og 7,5 TWh i 2050 til batteriproduksjon. Dette er ikke langt unna anslagene til NVE. De anslår at kraftbehovet til batterifabrikker vil øke til 3,4 TWh i 2030 og 7,1 TWh i 2040¹⁶. Vi legger oss noe høyere fordi vi ønsker en statlig satsing, og fordi vi har en lengre tidshorisont mot 2050.

Tabell 8 Vekst i kraftbehov til batteriproduksjon

Behov i TWh	2024	2030	2050
Kraftbehov til batteriproduksjon	0	5	7,5

Anbefalinger fra Rødts energikommisjon:

- Norge bør ha en begrensa satsing på forskningsbasert batteriproduksjon som tar hensyn til miljøkrav, etiske retningslinjer og gjenvinning av mineraler.
- Produksjonen må ta hensyn til innenlands strategi for elektrifisering og lagring av energi og inngå i viktige verdikjeder sammen med den øvrige kraftforedlende industrien.
- Det må stilles krav om seriøsitet, miljø og virkelig grønn produksjon før strøm tildeles til nye batterifabrikker.

15. Basert på brukstid på 7000 timer. Se reservasjoner her <https://www.statnett.no/for-aktorer-i-kraftbransjen/nettkapasitet-til-produksjon-og-forbruk/foresporsler-og-reservasjon-i-nettet/#oversikt>

16. NVE Langsiktig kraftmarkedsanalyse 2023. Tall bak figurene. Figur 3-2. https://publikasjoner.nve.no/rapport/2023/rapport2023_25.pdf

5.5 Datasentre

Et datasenter er et anlegg, del av anlegg eller gruppe av anlegg som brukes for å innplassere, tilkoble og drifte IT- og nettverksutstyr for datalagring, dataprosessering eller dataoverføring, og relaterte aktiviteter. Datasentre bruker strøm for å kjøle maskinparken og prosessere stadig større mengder data i økende tempo. Norge er ansett som et attraktivt land for etablering av datasentre på grunn av tilgang på kraft, kjølig klima, arealer og gode fiberforbindelser til utlandet, samt politisk stabilitet. En del av datasentrene som er bygd eller under planlegging i Norge krever store arealer. Datasentre generelt skaper mye overskuddsvarme.

I dagens samfunn bruker vi internett til stadig flere aktiviteter og gjøremål. Dynamikken er slik at et økende antall mennesker i alle aldre er mer på nett, strømmer mer og lagrer mer i skyer. Dette er noe av bakgrunnen for den store veksten i antall datasentre, og at det er nødvendig med en kritisk tilnærming. Veksten er i stor grad drevet av tek-giganter og kommersielle krefter som får stadig større makt over hverdagens våre. Noen aktiviteter er særlig kraftkrevende, for eksempel Bitcoin-mining, som binder kryptovalutaens verdi til strømforbruk. Den store satsinga på kunstig intelligens (KI) driver strømforbruket opp. Som eksperter på kunstig intelligens har skrevet hos NRK: «Norske politikere bør ikke sponse det pågående KI-kappløpet. Det tar for mye energi.»

Internasjonalt brukes det gjennomsnittlig 460 TWh på datasentre våren 2024 ¹⁷, mens det i Norge vil bli brukt 1,7 TWh i 2024, ifølge NVEs anslag. Dette tyder på at vi bruker «vår» andel av strømmen som trengs til datalagring per 2024. Det ligger an til en formidabel vekst i datasentre internasjonalt. Vi bør ta en rettfærdig andel av dette i framtida, men ikke bli et sted hvor andre lands data lagres i stort monn.

Like før valget i 2021 la regjeringa Solberg fram en datasenterstrategi. Den la opp til at Norge skal bli et sentrum for globale, kommersielle datasentre. Rødts energikommisjon mener mindre datasentre for sikker lagring av nordmenns data må prioriteres over tek-giganter som TikTok og Google. Vi viser til forskningsprosjektet «Digitale infrastrukturer i Norge» ved Universitetet i Stavanger der forskere har advart om at Norge har et naivt forhold til å sikre digital infrastruktur, og videre til Nasjonale sikkerhetsmyndighets temarapport fra 2022 om «Om norske datasentre og digital autonomi», som foreslår en rekke tiltak for å få bedre nasjonal kontroll over data.

I dag stilles det få krav til datasentre, og regjeringa skal ha honnør for at dette nå er satt på dagsorden. Høsten 2024 kommer Lov om elektronisk kommunikasjon («Ekomloven») til behandling i Stortinget. Loven vil regulere og gi rammer for ekom-sektoren, og for første gang for datasenterindustrien. Det foreslås registreringsplikt, strengere krav til sikkerhet og beredskap, og at myndighetene gis mulighet til å gripe inn direkte mot datasentre og å legge begrensninger på driften, ut fra hensyn til nasjonal sikkerhet ¹⁸. Rødts energikommisjon mener dette er et skritt i riktig retning, men at lovforslaget ikke går langt nok. Det hindrer i utgangspunktet ingen i å starte datasenter så lenge de lar seg registrere hos myndighetene.

Høsten 2023 kom Nasjonal sikkerhetsmyndighet med en anbefaling om å etablere en skytjeneste eid og drifta av staten. De anbefalte også at norske virksomheter bør vurdere bruk av datasentre i Norge, og ga anbefalinger om i hvilken grad en tjeneste bør eller må driftes utelukkende av norsk personell. Regjeringa takka nei til nasjonal statlig eid sky, og gikk inn for at en slik sky drives i samarbeid med kommersielle ¹⁹.

Rødts energikommisjon mener det er nødvendig å lagre samfunnskritiske data på en forsvarlig måte, og vil peke på at det er mer energieffektivt med sentral lagring. Vi anbefaler at politikken for datalagring og digitalisering utdypes og styrkes i Rødts nye arbeidsprogram. Rødt må løfte kravet om offentlig eierskap og styring av den digitale infrastrukturen, med en statlig eid sky.

Vi foreslår videre at Rødt går inn for et særskilt konsesjonssystem for datasentre, uavhengig av størrelse, for å kunne prioritere datasikkerhet og kraftforbruk. Konsesjonssystemet skal innebære at søkeren må dokumentere samfunnsnytte, og så er det opp til myndighetene å vurdere om datasenteret skal få tillatelse.

17. Computerworld 17.04.24

18. Oppsummering av lovforslaget <https://norway.dlapiper.com/no/nyhet/nytt-forslag-til-ekomlov-vil-innfore-vesentlige-endringer-datasentervirksomhet-i-norge>

19. Norsk Datasenterindustri 2024. Side 19. <https://static1.squarespace.com/static/6129463e215bea534c574c7f/t/65a92c45d4a60f02b227271f/1705585734796/Datasenterindustrien+i+Norge+2023-2024.pdf>

Rødt foreslo allerede i 2022 forbud mot utvinning av energikrevende kryptovaluta. Etter to år har Stortinget vedtatt at dette skal utredes. Regjeringa har skrevet til Stortinget at et forbud muligens kan stride mot EØS-retten, men at dette må utforskes nærmere²⁰.

Rødts energikommisjon mener at Rødt også bør gå i spissen for strengere regulering av innføring og bruk av kunstig intelligens (KI). Høyt strømforbruk er en av flere årsaker til å styre utviklingen innen KI bedre.

Flere nye datasentre er under bygging. I Skien bygges et nytt datasenter med effektbehov på 240 MW, i Løten bygges ett på 150 MW og i Vennesla/Kristiansand utvides eksisterende datasenter med 42 MW. Disse datasentrene vil bruke anslagsvis 3 TWh årlig²¹, og lite tilsier at de kan stanses, selv om det skulle vært politisk vilje til det. Rødts energikommisjon anbefaler full stans i bygging og oppstart av nye datasentre fram til Stortinget har vedtatt et konsesjonssystem for bransjen. Dette må inneholde kriterier for prioritering etter samfunnsnytte og forskrifter om nasjonal sikkerhet. En annen forutsetning er at lokalisering vurderes nøye og ikke fører til nedbygging av urørt natur. Nyttig bruk av overskuddsvarme må også avklares i forbindelse med konsesjonssøknad.

Det er reservert kapasitet til et strømforbruk rundt 8,4 TWh til datasentre i Norge. Ytterligere 6,9 TWh står i kapasitetskø. Rødt har stilt skriftlig spørsmål i Stortinget om hva vårt nasjonale behov for datalagring er. Når denne rapporten skrives, venter vi på svar. Vi forventer ikke at det reelle behovet tilsier en slik økning som reservert kapasitet tilsier.

I Statnetts basisscenario anslår de et forbruk på 3 TWh i 2030 og 9 TWh i 2050²². NVE anslår et forbruk på 2,8 TWh til datasentre i 2030, og 6,1 TWh i 2040, i sin langsiktige markedsanalyse fra 2023²³. Samtidig har NVE økt sitt estimat for hvo mye som vil brukes til datasentre i 2024 til 1,7 TWh, noe vi legger til grunn i våre tabeller/anslag videre i rapporten.

Rødts energikommisjon foreslår at det maks kan brukes 3,8 TWh til økt strømforbruk til datasentre til 2030 og maks. 5,8 TWh til 2050. Om vi får gjennomslag for å sette på bremsene, vil totalt kraftforbruk til datasentre være maks 5,5 TWh i 2030 og 7,5 TWh i 2050. 3 TWh av denne veksten er til datasentre som er under utbygging, og som vi ikke kan gjøre noe med. Resten mener vi det kan være klokt å sette av slik at det offentlige Norge skal kunne lagre data i tråd med våre nasjonale behov.

I NVEs kortsiktige kraftmarkedsanalyse fra juni 2024 er estimatet for kraft til datasentre i inneværende år justert opp til 1,7 TWh. Vi legger dette til grunn, og vil seinere trekke fra 1,7 når vi beregner behov for mer kraft til datasentre i 2030 og 2050.

Tabell 9: Kraftbehov til datasentre (TWh)

	NVE, 2024	2030	2050
Anslag, maks. totalforbruk	1,7	5,5	7,5

Anbefalinger fra Rødts energikommisjon:

- Det innføres en full stans i etablering av nye datasentre fram til strengere sikkerhetskrav, et konsesjonssystem og et system for prioritering på plass.
- Norge skal prioritere lagring av egne data og unngå å bli et sentrum for kommersiell, internasjonal datalagring.
- Utover de datasentrene som er under bygging, skal ny kraft til datalagring brukes til å etablere en statlig skylagringstjeneste under demokratisk nasjonal kontroll.

20. Brev fra Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet til Stortingets energi- og miljøkomite 6.5.24

21. Beregnet med 7000 driftstimer

22. Statnett 2022 Forbruksutvikling i Norge 2022-2050 - delrapport til LMA 2022-2050. Side 28

23. NVE Langsiktig kraftmarkedsanalyse 2023. Tall bak figurene. Figur 3.2

5.6 Andre næringer

Verken Statnett eller NVE regner med noen særlig vekst i alminnelig forbruk i næringslivet, heller ikke til tjenestetende næringer. Dette gjelder også Statnetts høye forbruksscenario. I deres scenarioer skal det meste brukes til kraftintensiv industri og nye næringer som datasentre og batterifabrikker. NVE legger til grunn at det vil komme en vekst på om lag 1 TWh i andre næringer til 2030 og 2040. Dette rimer dårlig med at det er reservert en betydelig kapasitet til ny industri generelt, og at mange tiltak står i kapasitetskø. Bare innen landbasert fiskeoppdrett er det reservert 1,3 TWh og tiltak som krever 1,4 TWh er satt i kø.

Rødts interne energikommisjon mener det må settes av en betydelig kraftreserve til nye arbeidsplasser innen industri og andre næringer. Det må gradvis etableres ny, reelt grønn, virksomhet som kan erstatte arbeidsplasser som blir borte i petroleumsvirksomheten.

Vi mener det er behov å bruke anslagsvis 4 TWh mer i 2030 og 15 TWh i 2050, for å kunne gjennomføre en stor satsing på nye industriarbeidsplasser. Samtidig mener vi at noe av dette vil kunne dekkes opp av økt bruk av overskuddsvarme fra eksisterende industri og datasentre. En slik samlokalisering av industri på arealer som allerede er tilrettelagt for industri vil også være god arealpolitikk. Vi tar med 3 TWh i 2030 og 12 TWh i 2050 i nytt kraftbehov til industri og annen næring, og tar da til orde for et mål om at 1 TWh i 2030 og 3 TWh i 2050 til ny industri skal komme fra overskuddsvarme fra annen næringsvirksomhet

Tabell 10 Økt kraftbehov til andre næringer (TWh)

	2030	2050
Økt kraftbehov	3	12

Anbefaling fra Rødts energikommisjon:

Norge må ha tilstrekkelig kraft tilgjengelig til etablering av mange nye industriarbeidsplasser, etter hvert som olje- og gassaktiviteten trappes ned. Noe av kraftbehovet bør dekkes av overskuddsvarme fra annen industri/næring.

5.7 Det reelle kraftbehovet i 2030 og 2050, slik vi ser det

Nå kan vi oppsummere det Rødts energikommisjon anser for å være et reelt kraftbehov i 2030 og 2050. Vi understreker at dette ikke er ei ønskeliste. I tillegg til tiltak vi virkelig støtter og vil arbeide aktivt for, har vi lagt inn en del vekst i kraftbruk som vi i utgangspunktet ikke ønsker oss. Mer av alt raskere -politikken fungerer som et «runaway-train» som ikke alltid kan stoppes.

Vi viser til tidligere underkapitler og referanser med forklaringer på hvordan vi har kommet fram til de ulike tallene. Vi har særlig tatt utgangspunkt i Miljødirektoratets rapporter Kraftbehov til transport: Nullutslippsscenarioer for 2050 (2022) og Klimatiltak i Norge mot 2030: Oppdatert kunnskapsgrunnlag (2023).

Norges vassdrags- og energidirektorat: Langsiktig energimarkedsanalyse 2023 er et viktig kunnskapsgrunnlag og utgangspunkt for de prioriteringene vi har gjort. Ikke minst figur 3-2, der også økt nettap omtales.

Tabell 11 Økt kraftbehov i 2030 og 2050 med forslagene fra Rødts energikommisjon

Sektor/formål	2030	2050
Elektrifisering av transport, bygg og anlegg	11 TWh	24 TWh
Produksjon av hydrogen, ammoniakk og annet drivstoff til transportsektoren	3 TWh	20 TWh
Utslippskutt i eksisterende fastlandsindustri.	15,5 TWh	25 TWh
Batteriproduksjon	5 TWh	7,5 TWh
Datasentre	3,8 TWh	5,8 TWh
Andre næringer/industrier	3 TWh	12 TWh
Økt nettap	1,5 TWh	4 TWh
SUM, økt kraftbehov	42,8 TWh	98,3 TWh

6. Politikk og tiltak for mer tilgjengelig kraft

I dette kapitlet går vi gjennom forslag til tiltak for økt energitilgang og kraftproduksjon som Rødts energikommisjon foreslår å satse på. Vi anbefaler at dette blir grunnlaget for partiets program for å sikre nok tilgjengelig kraft til å møte veksten i kraftforbruket.

Vi legger vekt på å sikre at vannkrafta fortsatt har en like viktig rolle i norsk energiforsyning, og at produksjon og kapasitet utvides noe. Videre er vårt hovedgrep at staten må satse mye mer på støtteordninger for storstilt satsing på energieffektivisering, solceller på bygninger, fjernvarme og satsing på varmepumper og bergvarme.

6.1 Vannkrafta: Vår fornybare energiforsyning

Siden tidlig på 1900-tallet har vannkrafta vært den viktigste energikilden i Norge. Den står for 88 prosent av kraftproduksjonen, har vært en bærebjelke for norsk industribygging og har gitt fornybar kraft til husstandene i hele landet.

I tillegg til å være fornybar, er tre fjerdedeler av den norske vannkrafta regulerbar. 1240 magasiner gir lagringskapasitet på i overkant av 87 TWh. Dette gjør det mulig å styre når energien skal produseres og leveres.

Mer effekt av krafta?

I 2022 gjorde NVE en analyse som tyder på at effektbalansen vil utfordre kraftsystemet i Norge og Norden fram mot 2030. Effekt handler om hvor mye strøm vi kan bruke på en gang. Vi må ha nok strøm til enhver tid, både gjennom døgnet og gjennom året. Effekttunderskudd har ikke pleid å være et problem i Norge. Nå opplever vi mer ekstreme kuldeperioder om vinteren samtidig med at flere sektorer skal elektrifiseres og det legges opp til nyetableringer innen kraftintensive næringer som batteriproduksjon og datalagring. Alt dette krever jevnt høyere tilgang til kraft. Dette øker sannsynligheten for effekttunderskudd i perioder når kraftbehovet er på topp, fram mot 2030. Siden produksjonen av kraft er ujevnt fordelt i Norge, vil noen områder være mer sårbare enn andre. Tilstrekkelig overføringskapasitet/bedre utbygd nett mellom regioner blir viktig hvis effektbehovet øker i områder med liten lokal produksjon av stabil kraft.

Rødts energikommisjon vil peke på energieffektivisering og økt bruk av alternativ energi til oppvarming som det viktigste tiltaket mot effektmangel. Samtidig erkjenner vi, som et miljø- og industriparti, at vi trenger å bruke vannkrafta mer effektivt.

Rødts energikommisjon støtter oppgraderinger av vannkraftverk med økning av effekt som mål forutsatt at det skjer på en måte som tar tilstrekkelig hensyn til natur og miljø. Effektkjøring i regulerte vassdrag kan gi fysiske konsekvenser og biologiske virkninger som påvirker leveforholdene til arter som lever i eller ved vassdraget. Miljødesign kan være en god metodikk.

Pumpekraftverk kan også bidra til å regulere effektuttak. I et pumpekraftverk pumpes vann tilbake til høyere magasin ved å bruke strøm. Da kan vannet brukes når behovet er større. Per januar 2023 var det installert ti pumpekraftverk i Norge, på til sammen 1369 MW. Oppgradering av vannkraftverk til å bruke pumpekraft er en stor investering. Det krever dessuten mer strøm å pumpe vann tilbake i magasinene enn en kan produsere med samme mengde vann når det kjøres gjennom turbinene. Et godt, moderne pumpekraftanlegg kan gi en virkningsgrad på 85 prosent. Derfor mener Rødts energikommisjon at nye pumpekraftverk bare skal bygges for å håndtere situasjoner hvor man har lokale effektunderskudd deler av tiden.

Mer produksjon

NVEs langsiktige kraftmarkedsanalyse fra 2023 anslår et potensial for økt vannkraftproduksjon i 2040 på 8 TWh. Anslaget er justert ned fra 11 TWh i den forrige rapporten som kom fra direktoratet i 2021.

Utvidelser og nye kraftverk

I de nye anslagene kommer 4 TWh, halvparten av den nye kraftproduksjonen, fra prosjekter NVE allerede kjenner til gjennom konsesjonsbehandling og kartlegginger. Det gjelder både nye kraftverk og større utvidelsesprosjekter. Rødts gjeldende program sier nei til nye store vannkraftutbygginger, og går konsekvent mot utbygging i verna vassdrag. Rødts energikommisjon er positiv til å åpne for noen utvidelsesprosjekter i allerede utbygde vassdrag dersom disse er godt nok utredet og avklart mot naturverninteresser. Vi viser til metodikken *Miljødesign av vannkraft* (HydroCen Miljødesign NTNU) som gjør det mer realistisk å kombinere økt vannkraftproduksjon, samfunnsinteresser og miljøforhold. Det handler om å arbeide tverrfaglig og gjennomføre tiltak som bedrer de økologiske forholdene i regulerte vassdrag samtidig som en tar hensyn til kraftproduksjonen.

Småkraft

Vannkraftverk som er mindre enn 10 MW defineres som småkraftverk. For kraftverk med installert effekt fra 1 MW - 10 MW er NVE vedtaksmyndighet. For mindre, konsesjonspliktige anlegg er det, med enkelte unntak, kommunen som fatter vedtak.

Tidligere har Rødt gått inn for noe utbygging av småkraft. Etter å ha sett på utviklingen de siste årene, mener Rødts energikommisjon at det er grunn til å være mer negativ. Småkraft kan også gi lokale miljøkonsekvenser, og kan gi en bit-for-bit-utbygging som i sum blir stor.

Det er god grunn til å være på vakt mot privatisering av vannkraftressursene og omgåelse av konsesjonslovgivningen ved å tillate mer småkraft. Selskapet Småkraft, som er Europas største småkraftprodusent, sto for utbygging av 79 GWh i Norge i andre halvår i 2023. Majoritetsseier i Småkraft er hollandske APG, et av Europas største pensjonsfond. Småkraft hadde ved utgangen av 2023 totalt 2 090 GWh i produksjonskapasitet. Deres årsrapporter viser at summen av småkraft blir urovekkende stor. Dagens Næringsliv viste i 2022 hvordan minst 250 små vannkraftverk var eid i skatteparadiser²⁴.

Vår anbefaling er å ikke øke vannkraftproduksjonen gjennom utbygging av småkraftverk. Om noe småkraft unntaksvis skal bygges ut, må det skje på bakgrunn av lokalkunnskap, med lokalt eierskap, god utredning og avveining av miljøkonsekvenser i hver enkelt sak.

Opprusting av kraftverk

Å modernisere og automatisere kraftverkene for å øke virkningsgraden, kan redusere driftsutgiftene og forbedre driftssikkerheten. I løpet av de siste 20 årene har rundt halvparten av vannkraftverkene gjennomgått reinvesteringer og opprustings- og utvidelsesprosjekter. Det har gitt økt kraftproduksjon på omtrent 5 TWh.

Det er vanlig å anslå en levealder på 50 år for vannkraftturbiner. Mange kraftverk bygd etter 1970 har ennå ikke bytta ut løpehjulene. Totalt potensial for økt produksjon ved å skifte ut alle løpehjul i kraftverk over 10 MW var beregnet til 4,4 TWh. Rehabilitering av andre tekniske komponenter som generator, transformator, kontrollanlegg, vannvei og inntak kan gi ytterligere økning av kraftproduksjonen. En bonus er at modernisering kan redusere driftsutgiftene og forbedre driftssikkerheten.

24. DN 2022. Hvem eier Norge? <https://www.dn.no/spesial/hvem-eier-norge/>

Rødt vil foreslå å styre kraftselskapene til å gjøre nødvendige oppgraderinger i kraftverkene. I arbeidsprogrammet for 2021-2025 har vi et punkt om å sette i gang en samkjørt rehabilitering av eksisterende vannkraftverk, dette må konkretiseres ytterligere. Gjennom oppdrag som gis for rehabilitering og oppgradering må staten sikre den norske kompetansen og industrien som produserer deler og utstyr til vannkraftverk.

De nye skattereglene for vannkraftverk gjør det enklere å investere i oppgradering. Noen kritikere mener likevel at høy skattlegging av kraftprodusentene hindrer investeringer i utskifting og oppgradering av kraftverkene. Rødt må vurdere om det er behov for nye økonomiske insitamenter til teknisk oppgradering.

Økt tilsig: Været blir varmere, våtere og mer ustabil på grunn av klimaendringene, og tilsiget til vannkraftverkene øker. NVEs analyser av klimaframskrivninger viser at tilsiget har økt raskere de siste tiårene enn fremskrivningene viser. Dette er alarmerende forutsetninger å legge inn i en strategi for energiproduksjon. Gitt dagens politikk, er det lite som tyder på at vi vil nå målene i Parisavtalen. Rødt må fortsette å jobbe hardt for å nå klimamålene. Likevel mener Rødts energikommisjon at vi må forholde oss til realitetene. Det vil bli større gjennomsnittlig tilsig til vannkraftverkene, særlig om vinteren. Vi regner derfor med økt tilsig i tråd med NVEs prognoser.

Revisjon av vilkår: Vannkraft gir betydelige skader på natur og miljø. Når konsesjonene for utbygde vassdrag revideres, må vilkårene for naturen bedres. Ifølge Naturvernforbundet vil økt minstevannføring i 50 prioriterte vassdrag gi et årlig tap i kraftproduksjonen på 2,3-3,6 TWh. NVE regner med et produksjonstap på 1 TWh. I Rødts energikommisjon støtter vi oss til Naturvernforbundets anslag, samtidig som vi anbefale å arbeide for at god miljødesign for å redusere krafttapet.

Økt produksjon av vannkraft i 2030 og 2050: NVEs prognoser går fram til 2040. Rødts energikommisjon skal se på kraftbehovet og mulig kraftproduksjon i 2030 og 2050. Som tabellen nedenfor viser, vil vi arbeide for at det skal produseres minst 6 TWh mer fra vannkraft i 2030 og minst 11,5 TWh mer i 2050. Vi vet at en del forskere mener at mer vannkraftproduksjon er mulig. Vi velger å legge oss på et moderat nivå som bør være realistisk.

Nasjonal handlingsplan for oppgradering av vannkraft: For å sikre at den nødvendige oppgraderingen og utbyggingen av vannkraft realiseres, trenger vi en nasjonal handlingsplan som forplikter de offentlig eide kraftverkene. Gjennom planarbeidet må de samla behovene, de nødvendige kostnadene og gode insentiver for gjennomføring utredes. Utredning av en lineær grunnrentebeskatning, som gjør at selskapene ikke kan spekulere i å hindre skattlegging ved å unnlate å oppgradere, må være en del av dette.

Regjeringens energikommisjon kom med en anbefaling om å lage økonomiske avtaler mellom kraftselskaper og staten for å sikre økt produksjon. Dette må også vurderes i en nasjonal handlingsplan.

Oppdrag i forbindelse med oppgradering av vannkraftverk gis til norsk industri for å opprettholde kompetanse, produksjonskapasitet og arbeidsplasser. Denne industrien er viktig for norsk sikkerhet og beredskap. I dag er det dessverre kun et mindre industrimiljø igjen til å yte service og ta oppdrag for å oppgradere vannkraft.

Lineær grunnrentebeskatning: I dag er det fritak for grunnrentebeskatning for småkraftverk under 10 MW. Dette bidrar til at flere kraftverk bygges ut med mindre enn det hydrologiske potensialet. Samtidig er miljøinngrepene tilnærma like som ved utbygging til fullt potensial. For å unngå underdimensjonerte utbygginger foreslår Rødts energikommisjon at nedre grense for grunnrentebeskatning fjernes. Denne erstattes med en lineær reduksjon fra full beskatning ved 15 MW til null beskatning ved 0 MW.

Utbygging av vannkraft for å forebygge flom: Våren 2024 åpner regjeringa for regulering av verna vassdrag for å drive flomforebygging²⁵. Rødts energikommisjon frykter økt press for utbygging i verna vassdrag, og anbefaler sterkt at vernet må ligge fast i Rødts nye arbeidsprogram. Om entydige faglige skulle tilsi at regulering var siste utvei for å hindre flom, måtte dette behandles av Stortinget som et særskilt tilfelle. Det er mulig å regulere vassdrag som ikke er verna med tanke på å forebygge flom innenfor dagens regelverk. Dette vil Rødt vurdere i hver enkelt sak, basert på fagkunnskap.

Generelt vil vern av natur og naturbaserte tiltak oftest være de beste tiltakene for å forebygge flom og jordskred.

25. Meld. St. 27 (2023-2024)

Tabell 12: Estimater for endring i vannkraftproduksjon. NVE 2040. Rødts energikommisjon 2030 og 2050

	NVE 2040	Rødt 2030	Rødt 2050
Utvidelser og nye kraftverk	4 TWh	3 TWh	6 TWh
Kraftverksoppustninger	2 TWh	2,5 TWh	5 TWh
Økt tilsig	3 TWh	2 TWh	4 TWh
Revisjon av vilkår	-1 TWh	-1,5 TWh	-3,5 TWh
Sum	8 TWh	6 TWh	11,5 TWh

Anbefalinger fra Rødts energikommisjon:

- Hjemfallsretten må utvides til å omfatte alle kraftverk over 0,5 MW
- Adgangen til inntil en tredjedel privat eierskap i offentlig eide selskaper som eier vannfall og kraftverk fjernes. EØS-retten og EFTA-dommen fra 2007 må utfordres.
- Rødt foreslår at regjeringen utarbeider en forpliktende nasjonal handlingsplan for oppgradering av vannkraft. Arbeidet må skje i dialog med kommuner og fylkeskommuner, som kraftverkseiere. Som del av dette arbeidet må det vurderes endringer i skattesystemet. Handlingsplanen må behandles i Stortinget.
- Den nedre grensa for grunnrentebeskatning på vannkraft fjernes, og erstattes med en lineær reduksjon fra full beskatning ved 15 MW til null beskatning ved 0 MW.
- Natur og miljø må prioriteres i vilkårsrevisjoner selv om dette medfører mindre vannkraftproduksjon.
- Økt effektinstallasjon i eksisterende vannkraftverk vurderes for å møte en svakere effektbalanse de neste årene. Hensynet til natur og miljø må sette rammene, og nye former for miljødesign må brukes.
- Småkraft må begrenses for å unngå bit for bit-utbygging, omgåelse av konsesjonslovgivningen og negative miljøkonsekvenser.
- Oppdrag i forbindelse med oppgradering av vannkraftverk gis til norsk industri for å opprettholde kompetanse, produksjonskapasitet og arbeidsplasser.

6.2 Energieffektivisering i bygg og industri

Energieffektivisering i bygg: Som vi har vist tidligere i rapporten går nærmere halvparten av kraftproduksjonen i Norge til oppvarming av bygg. Dette inkluderer oppvarming av vann. Et forskningsprosjekt ved NTNU viser at potensialet for energieffektivisering i bygg, utenom solenergi, er om lag 35 TWh mellom 2020 og 2050. Dette inkluderer bruk av varmepumper og fjernvarme^{26 27}.

Regjeringens energikommisjon mener at energieffektivisering i bygg kan spare 15-20 TWh, og at dette er realistisk innen 2030.

Vi legger oss på et noe lavere tall enn regjeringens energikommisjons anslag på hva som er mulig, i vårt anslag av hva som er realistisk, og legger til grunn et anslag på 13 TWh til 2030. Innen 2050 mener vi det bør være mulig å kutte 27 TWh i strømforbruket gjennom energieffektiviseringstiltak i bygg.

Dette målet er mye mer ambisiøst enn Stortingets vedtatte mål.

Se eget underkapittel om reguleringer for energieffektivisering, solkraft og varmepumper lengre nede.

Energieffektivisering i industri: Norsk industri har en samla energibruk på nær 100 TWh. Halvparten er strøm. Det er et stort potensial for økt utnytting av overskuddsvarme fra industrien. SINTEF anslår det tekniske potensialet til å være i størrelsesorden 20 TWh. Lokalisering av ny industri og annet forbruk i nærheten av eksisterende bedrifter som produserer overskuddsvarme, vil kunne være et effektivt tiltak for å utnytte dette potensialet. Det må være gode ordninger, både gjennom Enova og Co2-kompensasjonsordningen, som hjelper industrien å kutte strømforbruket

26. Forskersonen 2019 <https://forskersonen.no/arkitektur-bygningsmaterialer-energi/energieffektive-bygg-er-avgjorende-i-det-gronne-skiftet/1367253>

27. Sandberg, N. H, Sartori, I, Vestrum, M. I, Brattebø, H: Using a segmented dynamic dwelling stock model for scenario analysis of future energy demand: The dwelling stock of Norway 2016–2050. Energy and Buildings 146 (2017) s.220-232

Flere store industribedrifter arbeider med å utvikle ny teknologi for å effektivisere sine prosesser, blant annet med sikte på redusert kraftbruk. Samtidig er det stor aktivitet for å redusere klimagassutslippene og erstatte fossilt brennstoff med elektrisitet. Vi viser til underkapittel 5.2.

I kraftplanen fra 2023 la Rødt til grunn 3 TWh energieffektivisering i industrien til 2030, og 5 TWh til 2040. Rødts energikommisjon beholder målet for 2030, og går opp til 6 TWh for 2050.

Tabell 13 Energieffektivisering

	2030	2050
Bygg	13	27
Industri	3	6
Sum	16	33

Anbefalinger fra Rødts energikommisjon

- Det må legges opp til storstilt energieffektivisering i bygg, med mål om å kutte 13 TWh elektrisitet innen 2030 og 27 TWh elektrisitet innen 2050
- Rødt bør arbeide for å endre Enovas mandat slik at energieffektivisering prioriteres høyt. Blant annet bør Enova få i oppgave å sikre at folk med lav til middels inntekter har råd til enkle energieffektiviseringstiltak i sine hjem.
- Det må legges opp til energieffektivisering i industrien som sparer 3 TWh elektrisitet til 2030 og 6 TWh elektrisitet til 2050. Støtte- og kompensasjonsordninger må bygge opp under dette.

6.3 Solkraft

Regjeringens energikommisjon mener at 5 til 10 TWh solkraft er realistisk innen 2030²⁸. På «egnede tak og fasader på forretningsbygg, hus, fjøs og garasjer» i Norge kan det samlede potensialet være hele 66 TWh ifølge Multiconsult²⁹.

Rødt har foreslått å få på plass et rammeverk for bakkemonterte solkraftverk som legger til rette for at utbygging kun kan skje med få naturinngrep og et lavt konfliktnivå. Rødt har også foreslått en statlig plan for utbygging av 10 TWh solkraft innen 2030, og krav om solceller på offentlige bygg og nybygg. Vi har fremmet lovforslag på Stortinget om at kommunene skal ha veto i saker om bakkemonterte solkraftverk på linje med det som er fastsatt i saker om vindkraft. Foreløpig svar er at regjeringen skal vurdere det. Forslaget har vært på høring, men er ennå ikke fremmet for Stortinget

Stortingsflertallet, inkludert Rødt, har pålagt regjeringen å jobbe for 8 TWh innen 2030. Vi legger til grunn at dette nås, med Rødts politikk som er mer ambisiøs enn regjeringens. Vi vil arbeide for å realisere solceller på en tredjedel av bygg innen 2050, og noen TWh på grå arealer, og setter et mål om 25 TWh i 2050.

Se eget kapittel om kostnader og reguleringer til solceller, varmepumper og energieffektivisering lengre nede.

Tabell 14 Solkraft (TWh)

	2030	2050
Økt energiproduksjon fra solkraft	8	25

Anbefalinger fra Rødts energikommisjon:

- Norge må satse stort på solkraft. Det meste må bygges på tak og bygninger. Det må legges til rette for norsk produksjon av komponenter til solkraftanlegg.
- Det må innføres krav om solcellepaneler på offentlige bygg og nye bygg

28. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-3/id2961311/>

29. <https://www.multiconsult.no/sol-kan-bli-like-stort-som-vannkraft-i-norge/>

- Det lages et rammeverk for bakkemontert solkraft som legger til rette for at utbygging kun kan skje med få inngrep og lavt konfliktnivå
- Kommunene får vetorett over solkraftanlegg på bakken.

6.4 Varmepumper og bergvarme

Varmepumpeteknologi bidrar til effektiv utnyttelse av energi til oppvarmingsformål. 1,1 millioner varmepumper er i drift i Norge. Det reduserer elektrisitetsbruken med over 10 TWh/år for oppvarming. Flestparten av varmepumpene som selges i Norge er luft-til-luft-varmepumper, men luft-til-vann og væske-til-vann og ventilasjonslufts-varmepumper bidrar også til energisparing, særlig i store bygg.

Det er et stort potensial for å øke satsingen på varmepumper kombinert med bergvarme, der energien hentes fra brønner under bakken. I Sverige finnes over 700.000 bergvarmeanlegg, mens det kun er 80.000 i Norge.

Varmepumper og bergvarme er energi med minimal arealkonflikt, og økt bruk vil redusere effekttoppene i strømmettet på de kaldeste dagene. Dette kan redusere behovet for effekt fra vannkraftverkene og redusere behovet for nettutbygging. I tillegg kan økt satsing på boring etter bergvarme hente kompetanse og folk med erfaring fra oljebransjen.

Men verken markedet eller politikken følger i særlig grad opp. Norge har ingen nasjonal strategi for energieffektivisering eller storsatsing på berg-/grunnvarme. Det koster 250-500 000 kroner å installere et bergvarmeanlegg med energibrønn, ifølge Varmepumpeforeningen. Byggteknisk forskrift utløser ikke initiativ til å velge varmepumper. Enova har kutta støtteordninger til varmepumper i yrkesbygg og boliger til 10 000 kroner. Det gis ingen støtte til luft-til-luft-varmepumper. Mange utbyggere ønsker kun å satse på de billigste løsningene.

Asplan Viak har anslått at berg-/grunnvarme kan erstatte 33 TWh strøm som brukes til oppvarming. Rødts energikommisjon mener dette må bli en storsatsing med tida.

Vi legger til grunn et ganske beskjedent anslag om at bergvarme og andre varmepumper kan kutte elektrisitetsforbruk med 8 TWh innen 2030 og 15 TWh innen 2050.

Se eget kapittel om kostnader og reguleringer til solceller, varmepumper og energieffektivisering lengre ned.

Tabell 15 Bergvarme og andre varmepumper

	2030	2050
Økt energi til oppvarming fra bergvarme/andre varmepumper (TWh)	8	15

Anbefalinger fra Rødts energikommisjon:

- Rødts energikommisjon foreslår å utarbeide en nasjonal strategi for energieffektivisering og kortreist energiproduksjon, og ser dette i sammenheng med nytt mandat for Enova.
- Bergvarme og andre varmepumper blir en prioritert kilde til oppvarming. Det offentlige må gå foran i installering av dette, for eksempel på skoler og i kulturbygg.
- Det innføres bedre støtteordninger til varmepumper. Støtte til lavterskel-tiltak som luft-til-luft-varmepumper må gjeninnføres.
- Det settes et mål for redusert elektrisitetsforbruk gjennom bruk av varmepumper på 8 TWh til 2030 og 15 TWh til 2050.

6.5 Fjernvarme

Et fjernvarmeanlegg er i praksis et sentralvarmeanlegg som forsyner en bydel eller flere bygg med energi til varmtvann, oppvarming eller industrielle prosesser. Eller som SSB definerer det i sin fjernvarmestatistikk: «Et varmeanlegg som via et rørsystem leverer varme til eksterne kunder fra en varmesentral med dimensjonerende effekt på minst 1 MW.»

I 2022 ble det til sammen levert 7,1 TWh i fjernvarmenett i byer og tettsteder over hele Norge. Fjernvarmenett fins, eller er under utbygging, i de fleste byer med flere enn 10 000 innbyggere. Fjernvarmesystemet i Norge er stort sett utviklet etter år 2000 med tilskudd fra Enova. I 2009 ble det innført deponiforbud for avfall, og mange fjernvarmeanlegg ble etablert i tilknytning til nye avfallsforbrenningsanlegg.

Med gode rammevilkår og politisk vilje har fjernvarme et stort potensial til å fortsette å frigjøre store mengder elektrisk kraft fra oppvarming til å erstatte fossile kilder i andre sektorer. Et viktig insentiv for å ta i bruk mer fjernvarme kan være å erstatte netto energibehov med levert energi som målepunkt i byggteknisk forskrift og energimerkeordningene. Dette tar hensyn til varmesystemets virkningsgrad og vil gjøre fjernvarme og andre alternative oppvarmingskilder mer konkurransedyktige. Dessverre har et flertall på Stortinget tidligere stemt ned forslag om dette.

Rødts energikommisjon mener det er realistisk å produsere 2-4 TWh mer fra fjernvarme innen 2030, og at potensialet er det dobbelte innen 2050.

Vi legger inn 3 TWh til 2030 og 7 TWh til 2050 i våre videre beregninger.

Tabell 16 Fjernvarme

	2030	2050
Økning i fjernvarme til oppvarming (TWh)	3	7

Anbefalinger fra Rødts energikommisjon:

- Det settes mål for vekst i fjernvarmeproduksjon på 3 TWh til 2030 og 7 TWh til 2050
- Byggteknisk forskrift endres til å benytte levert energi, ikke netto energibehov, som målepunkt for energieffektivitet.
- Det må innføres strengere krav til utnyttning av overskuddsvarme i industrien, og at denne brukes til fjernvarme i flere områder der det egner seg.

6.6 Biogass

Biogass er gass som produseres ved nedbrytning av organisk materiale. Det er en utslippsfri energikilde, som ikke tilfører nytt karbon til kretsløpet. Det kan blant annet brukes som drivstoff, men også til produksjon av fjernvarme eller strøm. I dag produseres det i omtrent 0,7 TWh biogass.

En forskningsrapport fra 2023 viser at med dagens tilgjengelige råstoff kan dagens teknologi produsere 6 TWh, mens man med mulig framtidig teknologi kan produsere totalt 15 TWh³⁰. Råstoffet til biogassproduksjon er gjerne matavfall, avløps slam, fiskeensilasje etc.

Rapporten peker på et mye større potensial med råstoff som kan bli tilgjengelig i framtida, men dette avhenger av en stor vekst i oppdrettsnæringen, noe Rødt bør være skeptisk til.

Rødt bør gå inn for en stor satsing på utnyttelse av organisk materiale til biogass. Det kan bidra til å dempe kraftbehovet til transportsektoren, og i tillegg kan det brukes til å produsere mer fjernvarme og strøm. I våre beregninger av kraftforbruket til transport i 2030 og 2050 regner vi med at halvparten av produsert biogass brukes til å dempe kraftbehovet til transport.

30. <https://norsus.no/wp-content/uploads/OR-06.23-Mulighetsrommet-for-produksjon-av-biogass-i-Norge-1.pdf>

Tidligere har Rødt fremmet disse forslagene på Stortinget:

- Stortinget ber regjeringen etablere et utvidet investeringsprogram for biogass gjennom Enova og/eller Bionova, med et tallfestet mål for økt produksjon.
- Stortinget ber regjeringen lage en plan med virkemidler for etablering av et nasjonalt nettverk av fyllestasjoner med flytende biogass. Planen må prioritere lengre, særlig trafkkerte veistrekninger.
- Stortinget ber regjeringen innføre takstreduksjoner tilsvarende nullutslippskjøretøy for biogasskjøretøy på strekninger som er finansiert av bompenger, også utenfor byområder.

I Rødts alternative statsbudsjett for 2024 ble det foreslått 520 millioner kroner til biogassatsing, blant annet gjennom Enova. Av dette var 330 millioner kr. øremerket til å støtte moden teknologi for ny biogassproduksjon med kapasitet på 0,6 TWh årlig.

Tabell 17 Økt produksjon av biogass

	2030	2050
Økt produksjon av biogass (TWh)	3	10

Anbefalinger fra Rødts energikommisjon:

- Det settes et mål om minst 3 TWh produsert biogass til 2030 og 10 TWh til 2050.
- Biogass brukes til å dempe kraftbehovet til transport, men også til strøm- og varmeproduksjon.
- Det innføres helhetlige støtteprogrammer for biogass. Både kjøretøy, fyllestasjoner og produksjon må få støtte. Støtten til produksjon må ha et tallfestet mål
- Det lages en nasjonal plan for utbygging av fyllestasjoner

6.7 Oversikt over hvor Rødt vil hente mer kraft

Tabell 18 Hvor vil Rødt hente mer kraft, oppsummert

Energikilde	2030	2050
Økt produksjon av vannkraft (jf. Tabell 12)	6 TWh	11,5 TWh
Energieffektivisering i bygg (jf. Tabell 13)	13 TWh	27 TWh
Energieffektivisering i industrien (jf. Tabell 13)	3 TWh	6 TWh
Solkraft (jf. Tabell 14)	8 TWh	25 TWh
Bergvarme og andre varmepumper (jf. Tabell 15)	8 TWh	15 TWh
Fjernvarme til oppvarming (jf. Tabell 16)	3 TWh	7 TWh
Biogass som supplement til elektrifisering (jf. Tabell 17)	3 TWh	10 TWh
Sum ny krafttilgang	44 TWh	101,5 TWh

6.8 Kostnader og reguleringer for energieffektivisering og kortreist energi

Et av hovedgrepene som Rødts energikommisjon foreslår, er å redusere bruken av elektrisk kraft dramatisk gjennom energieffektivisering, bruk av solkraft, varmepumper/bergvarme og fjernvarme. Dette kommer på ingen måte av seg selv, og vil kreve både målrettede subsidier og reguleringer gjennom nye byggetekniske forskrifter med mer.

Sintef og Skanska har utarbeida en rapport som viser hvordan det kan spares 42 TWh strøm i bygg, dvs. halvparten av energiforbruket og to tredjedeler av strømforbruket, innen 2050. Samtidig skal det produseres 10 TWh solkraft på bygg og bruk av fjernvarme øker. Sintef og Skanska anslår et behov for subsidier på 4-5 mrd. i året for å utløse dette, og mener at kostnader til subsidier vil falle etter hvert.

Rødts energikommisjon foreslår å komme raskere i gang med en slik storsatsing, og dermed høyere kostnader til subsidier fram mot 2030. Med våre prioriteringer vil vi ligge på samme nivå som Sintef/Skanska i 2050.

Derfor anbefaler Rødts energikommisjon at Rødt går inn for årlige subsidier på et nivå godt over 5 milliarder, for å utløse nødvendige investeringer. For å finansiere dette foreslår vi å bruke en del av Enovas oppsparte midler. Siden dette er vårt alternativ til den dyre satsingen på havvind, foreslår vi også at penger som er satt av til dette brukes. I tillegg til statlig økonomisk satsing gjennom subsidier kreves det en rekke forskriftsmessige reguleringer, som endringer i energimerkeordningen og byggeforskriften. Vi vil ikke drøfte alle detaljene i denne rapporten, men gir noen konkrete anbefalinger nedenfor.

Hvordan påvirker strømprisene forbruket av elektrisk kraft?

På kort sikt har strømprisen liten påvirkning på forbruket. Det er uklart hvor mye strømprisen påvirker forbruket på lengre sikt. En gjennomgang gjort av Vista Analyse og DNV viser at husholdningenes strømforbruk kan minke noe på lengre sikt når prisene øker. Deres analyse tilsier at ti prosents prisøkning kan gi seks prosent mindre forbruk. Med andre ord er det ganske høye priser som skal til for å gjøre at folk sparer på strømmen ³¹.

I 2022, med skyhøye priser, så man kun en nedgang på fire prosent i strømforbruket, men dette var et varmt år, og strømstøtten bidro mye³². Korrigert for temperatur er det beregnet at nedgangen kunne vært 14 prosent ³³. Samtidig økte forbruket av ved og pellets i husholdninger med 6,3 prosent, noe som ga økte utslipp. Disse tallene var ikke justert for temperatur.

Anbefalinger fra Rødts energikommisjon

- Det innføres store investeringsprogram på flere milliarder for å erstatte bruk av elektrisitet fra nettet i bygg. Enovas store, opparbeidede egenkapital må brukes for å komme raskt i gang.
- Byggeforskriften (TEK) sine krav til energieffektivitet strammes gradvis inn hvert femte år.
- Det innføres en egen forskrift for rehabilitering av bygg.
- Kommuneplaner og regionale bolig-, areal- og transportplaner setter klare mål for bruk av fjernvarme og nærvarme ved nybygging og rehabilitering av offentlige bygg og boligområder.

31. VISTA og DNV 2022. Side 8, anbefaling om priselastitet på -0,6%. <https://www.regjeringen.no/contentassets/0f626d2e10ef48e591d2ceefce3546dc/vista-analyse-dnv-rapport-2022-34-virkninger-av-hoye-strompriser.pdf>

32. SSB 2023 <https://www.ssb.no/energi-og-industri/energi/statistikk/produksjon-og-forbruk-av-energi-energibalanse-og-energiregnskap/artikler/lavere-stromforbruk-men-mer-bruk-av-ved-i-2022>

33. NVE 2023. <https://www.nve.no/nytt-fra-nve/nyheter-energi/betydelig-nedgang-i-stromforbruket-i-2022/>

7. Kraftforbruk og kraftoverskudd med anslagene fra Rødts energikommisjon.

Med de prioriteringene og anslagene som er gjort av Rødts energikommisjon viser vi at det er mulig med et betydelig økt kraftforbruk for å kutte utslipp og satse på ny industri samtidig som vi beholder et tilstrekkelig kraftoverskudd med tanke på forsyningssikkerhet og beredskap. Dette er viktig for å unngå avhengighet av kraftimport. Import vil gjøre det vanskeligere å holde strømprisen nede.

Dette betinger en planmessig og omfattende satsing på energieffektivisering, utbygging av solkraft på bygg og bergvarme, som avlaster kraftnettet og vannkrafta. Vannkrafta må oppgraderes, og dette trenger nasjonal satsing og koordinering. Mange flere biogassanlegg må etableres, og det må bygges infrastruktur for biogasskjøretøy, slik at ikke hele transportbehovet må løses med elektrisitet. Det er også svært viktig at samferdselspolitikken legger opp til nullvekst.

Tabell 19 Kraftoverskudd med anslagene fra Rødts energikommisjon. Kraft angitt i TWh.

	2030	2050
Estimert kraftoverskudd i 2024 (jf. tabell 1 og 2)	17,9	17,9
Ny tilgjengelig kraft med anbefalingene fra Rødts energikommisjon (jf. Tabell 18)	44,0	101,5
Anslag på vekst i kraftbruk fra Rødts energikommisjon (jf. Tabell 11)	42,8	98,3
Sum kraftoverskudd	19,1	21,1

Totalt forbruk av elektrisk kraft i tråd med anbefalingene fra Rødts energikommisjon

Tabellen nedenfor er en sammenstilling, så godt som det lar seg gjøre, av NVEs estimat for kraftforbruk i 2024 (jf. Tabell 1), våre anslag for kraftbehov i kapittel 5 (Tabell 11) og relevante tall som gjelder energieffektivisering og alternativ oppvarming av bygg (Tabell 18). Energieffektivisering i industrien er trukket fra kraftforbruket til kraftintensiv industri. Energieffektivisering i bygg og ny energi fra fjernvarme og bergvarme/varmepumper er trukket fra i bygg. Halvparten av biogass-produksjonen er trukket fra energiforbruket til transport, og vi regner med at resten av biogassen brukes til andre gode formål som mer fjernvarme og varmekraftverk.

Tabell 20 Totalt strømforbruk i 2030 og 2050 med anslagene fra Rødts energikommisjon, sammenlikna med NVEs prognose for 2024. Tall angitt i TWh.

	NVE est. 2024	Rødt 2030	Rødt 2050
Nettap og egenbruk	8,8	10,3	12,8
Andre næringer	13,4	16,4	25,4
Datasentre	1,7	3,8	5,8
Petroleumsnæringen	11,0	11,0	11,0
Batterifabriker	0,0	5,0	7,5
Hydrogen/drivstoff til transport	0,0	3,0	20,0
Kraftintensiv industri	36,6	49,2	55,6
Transport	4,2	12,2	18,2
Bygg	64,4	40,4	15,4
Sum	140,1	151,3	171,7

Tabellen viser et betydelig lavere strømforbruk enn de høye scenarioene som gjerne legges fram.

8. Drøfting av energityper som Rødts energikommisjon ikke legger til grunn i 2030 og 2050

8.1 Kjernekraft

Rødts energikommisjon fikk en særskilt bestilling om å følge opp et forslag som ble oversendt landsstyret fra landsmøtet i 2023 om å utrede utslippsfrie energikilder som er forenlige med både vår natur og våre urfolk, herunder moderne kjernekraft. Kommisjonen inviterte Sunniva Rose fra Norsk Kjernekraft som innleder til vårt første seminar på Stortinget i april. Kommisjonens medlem Einar Rysjedal har utarbeidet et eget fagnotat om kjernekraft. I tillegg har kommisjonens medlem Boye Ullmann spilt inn et notat om kjernekraft skrevet av Lars Borgersrud. Pernille Hansen i Naturvernforbundet har også innledet for kommisjonen, blant annet om dette temaet.

Når Norge og verden drastisk skal redusere bruken av ikke-fornybare, fossile energikilder som kull, olje og gass, er det bruk for fornybar energi i større mengder. Rødts gjeldende arbeidsprogram har en god formulering om at vi ikke bare må se på reduserte utslipp ved sluttbruk, men også på energibruk, utslipp og avfall i hele livsløpet. Kjernekraft er ikke definert som en fornybar kraftkilde, men kategoriseres som utslippsfri. De følgende omstridde momentene ved kjernekraft kan bidra til å skape gode diskusjoner i prosessen fram mot Rødts landsmøte i 2025: Dødelighet ved produksjon: Tall fra statistikkdatabasen Our World in Data rapporterer om 0,03 døde per TWh framstilt ved kjernekraft. Dette inkluderer storulykkene ved Tsjernobyl og Fukushima. Samme kilde opplyser om en dødelighet på 1,3 per TWh ved produksjon av vannkraft.

Radioaktiv forurensing: Norge har hatt og har radioaktiv forurensing fra flere kilder, bl.a. atomprøvesprengninger og olje-/gassindustri, men nedfallet fra Tsjernobyl er det mest alvorlige. Det radioaktive stoffet Cesium-137 har størst betydning, og dette har en halveringstid på 30 år. Radioaktive stoffer gir fra seg stråling og gir direkte skade på både planter og på dyr. Arvestoff kan bli skadet og bli overført til avkom, noe som kan føre til utvikling av kreft. Forurensning fra Tsjernobyl fikk store konsekvenser for landbruket. Alvorsgraden er ikke like høy over hele Norge, men selv etter nesten 40 år, er det fremdeles nødvendig med tiltak for å holde cesium under grenseverdien.

Avfall: Tall fra USA tyder på 2,5 tonn høyradioaktivt avfall per TWh kjernekraft. Andre anslag er høyere. Det høyradioaktive avfallet skal utgjøre tre prosent av det totale avfallet. I Norge fins det 17 tonn høyradioaktivt avfall fra 75 år med norsk atomforskning. Lavradioaktivt avfall utgjør hele 90 prosent av dette, og det er opplyst at det lavradioaktive avfallet har farenivå på linje med radioaktivt avfall fra sykehus. Dette skal kunne deponeres som annet farlig avfall. Middels radioaktivt avfall er mindre omtalt. Det arbeides med å gjenbruke radioaktivt avfall fra konvensjonelle reaktorer med mer enn 90 prosent utnyttet energi, i nye typer reaktorer. En kan spørre seg hvordan mellomlagring og transport av slikt avfall skal foregå?

Behandling og lagring av avfall er i utvikling. Finland lager nå et underjordisk, varig lager for 6000 tonn uran/høyradioaktivt avfall 500 meter under bakken. Lageret etableres i en bergart som skal være geologisk stabil. Det er likevel ikke enighet om at avfallsproblematikken er løst, og skeptikere trekker frem at vi ikke vet hvordan verden ser ut i framtiden og da kan vi aldri være sikker på at avfallet er lagret trygt når det må lagres i svært mange år.

Ingen drivhusgasser? De lærde strides om CO₂-utslippene fra kjernekraft gjennom livsløpet. En rapport angir tre tonn CO₂ per GWh. En annen rapport (IPCC 2014, Annex III Table A III.2) opererer med 12 gram CO₂ per kWh, noe som er fire ganger så høyt. Dette er, ifølge IPCC, på nivå med kraftproduksjon fra vind og 50 prosent av nivået fra vannkraftproduksjon.

Lite arealkrevende: Lav arealbruk er en opplagt fordel ved kjernekraftproduksjon med tanke på å ta vare på naturmangfold og biologisk mangfold. Nøland/Hjelmeland hevder at det bare trengs 0,15 km² til å produsere 1 TWh fra kjernekraft, mens det trengs 54 km² til en tilsvarende vindkraftproduksjon. Et fordelaktig faktorforhold er det nok, men må ikke tas helt bokstavelig fordi arealbruk kan variere.

Små modulære reaktorer (SMR): SMR har en gjennomsnittlig effektproduksjon på opptil 300 MW, i motsetning til konvensjonelle reaktorer som gir gjennomsnittlig 700-1400 MW. 300 MW vil, gitt en høy nok kapasitetsfaktor, kunne gi en årsproduksjon på 2,6 TWh, som tilsvarer kraftbehovet til et aluminiumsverk på nærmere 200.000 tonn. En SMR krever areal tilsvarende f.eks. Ullevål stadion og det dobbelte om en inkluderer et eventuelt nødvendig evakueringsområde. SMR blir bygd ferdig på fabrikk og kan derfor i større grad masseproduseres, noe som gjør det billigere, for så å bli transportert dit den skal produsere kraft.

Thorium: Thorium-kraftverk kan være spesielt interessant fordi Norge har en større forekomst av dette radioaktive grunnstoffet. For å kunne brukes i kjernekraft trenger thorium å antennes med et nøytron. Den billigste og enkleste måten å gjøre dette på er å utsette den for isotopen uran 235, som er svært radioaktivt og som i dag brukes i vanlige kjernekraftverk. Ved å sette i gang denne reaksjonen vil thorium omdannes til uran 233 som kan spaltes og frigi enorme mengder energi. Thoriumkraftverk har blitt prøvd ut siden 50-tallet, men aldri har blitt utviklet til kommersiell bruk. Tilhengere mener at dette ligger 10-15 år frem i tid. Kritikere trekker frem at man sa akkurat det samme for ti år siden, og at man dermed hele tiden skyver tidspunktet lenger frem i framtiden.

Komiteens flertall på sju har samlet seg om dette synet på kjernekraft:

Gitt et premiss om betydelig større kraftbehov i Norge på grunn av utfasing av fossile brennstoff, har mange, også en del naturvernere, gått fra nei til tja eller ja til kjernekraft. Selve kjernekraftproduksjonen betegnes som utslippsfri, og trenger mindre areal enn for eksempel vindkraft eller bakkemontert solkraft. Kjernekraft kan gi stabil energi som ikke utløser behov for balansekraft.

Nyere kjernekraftanlegg, for eksempel i Finland og Sverige, er konstruert, bygd og drifta på en måte som forebygger ulykker på en bedre måte enn tidligere teknologi. Svensk kjernekraft inngår i Norges kraftutveksling med Sverige.

Men en del av avfallet er fortsatt klassifisert med høy faregrad, og det finnes per i dag ikke gode nok løsninger for lagring av giftig avfall med så lang nedbrytingstid. Dersom stadig flere satser på kjernekraft, vil mengden radioaktivt avfall som må håndteres øke. Og som ved all annen energiproduksjon har bygging av anlegg og tilgang på råvarer til kjernekraft også miljøpåvirkning.

På denne bakgrunnen foreslår Rødts energikommisjon at Rødt arbeider aktivt for mer forskning og utredning av moderne kjernekraft i norsk sammenheng, herunder små modulære kraftverk og thoriumkraftverk. Rødts energikommisjon synes det er positivt at regjeringa nå har satt ned et utvalg som skal utrede kjernekraft som mulig energikilde i Norge, som skal levere sin utredning innen 1. april 2026.

Rødts energikommisjon understreker at det er langt fram før moderne kjernekraft eventuelt kan inngå i den norske energiproduksjonen. Vi legger derfor ikke inn dette i våre anslag, verken for 2030 eller 2050.

Om kjernekraft skal bygges i Norge i framtida, er statlig eierskap enda viktigere enn for annen energiproduksjon, på grunn av sikkerheten. Det er en forutsetning at etablering av kjernekraft skjer etter vedtak i Stortinget, og at lokalisering av kjernekraftverk ikke overkjører lokaldemokratiet.

Anbefalinger fra flertallet:

- Rødt bør arbeide aktivt for mer forskning og utredning av moderne kjernekraft i norsk sammenheng, herunder små modulære kraftverk og thoriumkraftverk. Avfallshåndtering og atomsikkerhet må være sentralt i alle ledd.
- Om kjernekraft skal bygges i Norge i framtida, er statlig eierskap en forutsetning på grunn av sikkerheten. Eventuell etablering av kjernekraft kan bare skje etter vedtak i Stortinget. Lokaldemokratiet må ha vetorett med tanke på lokalisering.

Kommisjonens medlem Mailiss Solheim-Åkerblom er uenig:

Kjernekraft er ikke løsningen på klimakrisen, og debatten om utvikling av denne teknologien står i fare for å overskygge handlekraft for å iverksette nødvendige klimatiltak i dag. Vi kan ikke løse klimaproblemene ved å lage et nytt miljøproblem, og legge en ekstra, stor byrde på framtidige generasjoner. Kjernekraft skaper radioaktivt avfall, og ingen land har funnet noen god løsning på en så langvarig lagring som dette avfallet trenger. Ingen vet hvordan verden ser ut om 10 år, 50 år eller 100 år, og dette radioaktive avfallet må lagres trygt i opptil hundre tusen år.

I dag fremmes gjerne nyere teknologier basert på thorium som løsningen, men dette er ikke teknologier som er kommersielt tilgjengelige i dag. For ti år siden snakket man om at fjerdegenerasjonsreaktorer som thorium-reaktorer lå ti år frem i tid. I dag snakker man om at dette ligger 10-15 år frem i tid. Med andre ord presenteres en løsning som ikke er klar, og som hele tiden skyves lengre inn i framtiden.

I tillegg til avfallsproblematikken, bør debatten om kjernekraft ses i lys av den urolige situasjonen verden står i. I Ukraina har kjernekraftverk blitt mål for krigshandlinger som har skadet anlegget og truet anleggets sikkerhet, i tillegg til at myndighetene har mistet kontrollen over anlegg. Disse erfaringene minner oss om at eventuelt framtidige kjernekraftverk i Norge vil kunne bli mål for militære handlinger.

Å gå inn for en satsing på kjernekraft er en avsporing i klimadebatten. Teknologien som presenteres er ikke tilgjengelig i dag. Avfallsproblematikken er ikke løst, og vil mest sannsynlig aldri kunne løses fordi avfallet må lagres over enormt lang tid. Til sist vil kjernekraftverk bli aktuelle, militære mål og skaper et mer utrygt samfunn i en verden som allerede er preget av krig og konflikt.

Anbefaling fra Mailiss Solheim-Åkerblom:

Rødt bør ikke gå inn for kjernekraft i Norge, og bør heller jobbe for å løse problemer knyttet til og opprydning av det radioaktive avfallet som allerede finnes.

8.2 Vindkraft på land

Moderne vindkraft baserer seg på å sette opp høye vindturbiner som produserer strøm. Vindkraftverk kommer lett i konflikt med fugleliv og ødelegger naturopplevelser. Turbinene lager i tillegg mye støy og gir lysforurensing.

Vindkraftutbyggingen i Norge har vist seg å være svært naturfiendtlig. Om lag 90 prosent av vindkrafta på land er i konflikt med viktige naturverdier. Dette fant forskere ved Norsk institutt for naturforskning (NINA) ut da de sjekka norske vindkraftverk mot Verdens naturfonds (WWF) krav. 28 av 101 konsesjoner til vindkraftverk i Norge er gitt i inngrepsfri natur, og over 70 prosent av konsesjonene rammer trua arter, for eksempel ved å stykke opp viktige leveområder. Vindkraftindustrien har i flere områder kommet i alvorlig konflikt med reindrift og urfolksrettigheter.

Rødts energikommisjon mener at partiets nye arbeidsprogram fortsatt må gå konsekvent mot utbygging av vindkraft på land i Norge.

Vindkraftutbyggingen har gjort at finanskapitalen har økt sin makt over norsk kraftbransje, noe som påvirker NHO og kraftbransjens organisasjon Fornybar Norge, tidligere Energi Norge, mye. Det er hovedsakelig privat, og utenlandsk, eierskap til norsk vindkraft. I etterkant av lanseringen av rapporten fra regjeringens energikommisjon, kalt «Mer av alt raskere», har det blitt et stort press for utbyggingen av landvind. Gjennom innføring av EUs fornybardirektiv, som NHO, Høyre og deler av Arbeiderpartiet presser på for, kan det bli lagt til rette for raskere utbygging.

Ap-Sp-regjeringens «Kraft- og industriløft for Finnmark», som ble lansert i august 2023, er det mest omfattende prosjektet for nedbygging av naturen i Finnmark med vindkraftverk og linjenett. NVE har dette som sin første-prioritet i sitt arbeid nå. Hovedformålet er elektrifisering av gasskraftverket til Equinor på Melkøya i Hammerfest. Men også å imøtekomme profittinteressene til finans- og vindkraftkapitalen. Områdene i Finnmark er de mest sentrale for den samiske reindriften. Gjennomføring av en vindkraftutbygging her vil være den mest alvorlige og eksistensielle trusselen mot den samiske kulturen vi har sett på lenge.

8.3 Havvind

Skiftende norske regjeringer har lenge hatt store ambisjoner om å satse på havvind. Det er jobba med utredning og tilrettelegging i rundt 20 år. Etter at den regjeringsoppnevnte energikommisjonen la fram sin NOU i 2023, har det vært et mål å bygge ut havvind langs hele kysten.

Gjennom Stortingets behandling av *St.meld. nr. 34 (2006–2007) Norsk klimapolitikk* ble det bestemt at det skulle lages en nasjonal strategi for elektrisitetsproduksjon fra vindkraft og andre fornybare energikilder til havs. Havnenergilovent ble vedtatt i Stortinget i 2010. Loven slår fast konsesjonsplikt for åpning av områder for havvind, og før områdene kan åpnes skal det gjennomføres konsekvensutredning. Samme år identifiserte en direktoratgruppe, leda av Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE), totalt 15 utredningsområder.

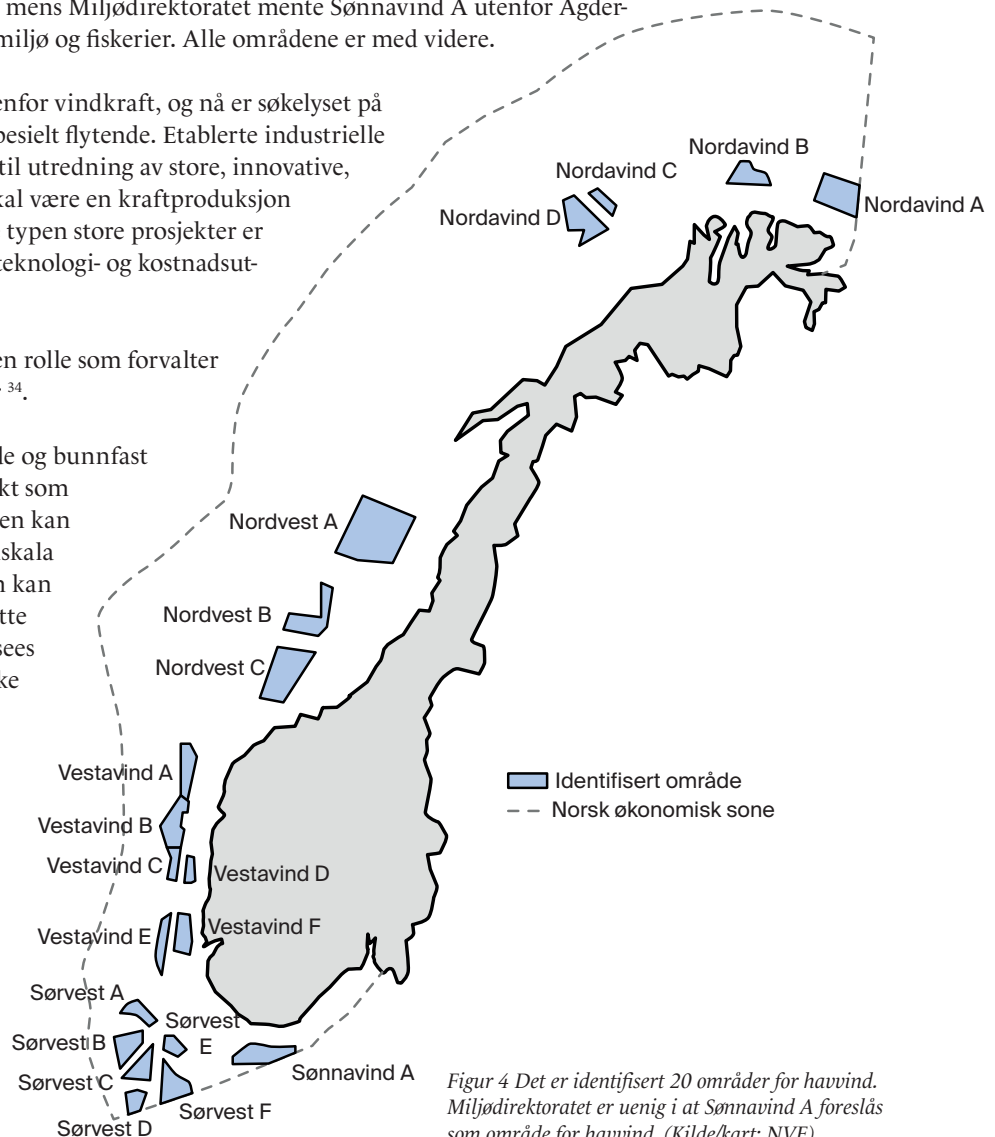
I 2020 ble de første områdene på norsk sokkel åpnet for havvindproduksjon. Myndighetene jobber med å utvikle de regulatoriske rammevilkårene videre.

I 2022 ga Olje- og energidepartementet NVE i oppdrag å identifisere nye områder for fornybar energiproduksjon til havs. Oppdraget skulle gjennomføres i samråd med andre direktorater, inkludert Miljødirektoratet. Arbeidet ble sluttført 25. april 2023. Denne direktoratsgruppa har identifisert 20 mulige områder for havvind. Det var enighet om å utrede 19 av disse områdene mens Miljødirektoratet mente Sønnavind A utenfor Agderkysten burde tas ut av hensyn til miljø og fiskerier. Alle områdene er med videre.

Enova har lenge hatt en rolle innenfor vindkraft, og nå er søkelyset på teknologiutvikling for havvind, spesielt flytende. Etablerte industrielle aktører kan søke støtte fra Enova til utredning av store, innovative, havvindprosjekter. Ambisjonen skal være en kraftproduksjon på minimum 100 GWh/år. Denne typen store prosjekter er nødvendige for å drive en ønsket teknologi- og kostnadsutvikling i havvindmarkedet.

Det er varslet at Enova også vil få en rolle som forvalter av et tilbud til fullskala prosjekter³⁴.

Enova tilbyr støtte både til flytende og bunnfast teknologi, med støtte til forprosjekt som et naturlig første steg. I fortsettelsen kan Enova støtte utredning av både fullskala konsepter og enkeltelementer som kan bidra til kostnadsreduksjoner. Støtte kan, men må ikke nødvendigvis, sees i sammenheng med løpende norske konsesjonsprosesser. Aktuelle aktører kan være alt fra leverandører av enkelte teknologier til aktører som vil bli kommersielle kraftprodusenter med egne totalkonsepter i et globalt marked. Prosjekter Enova støtter kan like gjerne kvalifisere en teknologi som i framtida blir aktuell utenfor New York, som for ei utbygging i Nordsjøen, men et teknologiprojekt Enova støtter, må realiseres i Norsk økonomisk sone.

Figur 4 Det er identifisert 20 områder for havvind. Miljødirektoratet er uenig i at Sønnavind A foreslås som område for havvind. (Kilde/kart: NVE).

34. <https://www.enova.no/bedrift/havvind/>

Det har vært mange skjær i sjøen for havvindutbygging. Først trodde regjeringa at det første havvindprosjektet i Norge kunne være lønnsomt uten subsidier. Etter hvert var de villige til å legge 23 milliarder kroner i potten. Denne summen overbeviste ikke bransjen. Mange tunge selskaper trakk seg fra kampen om å bygge ut Sørliche Nordsjø II. Noe av grunnen var at England kjørte opp subsidiene på havvind, etter at de opplevde manglende interesse i sin siste auksjon. Britene er nå villig til å gi utbyggere av havvind en garantert strømpris på opptil 3 kroner per kWh over mange år.

NVE leverte en større rapport der de advarte kraftig om at havvind ikke bare er dyrt i seg selv, men at det vil føre til høyere nettleie fordi en må ha så mye backup-kapasitet. Regjeringa satser likevel for fullt. De peker på behovet for mer fornybar energi, muligheter til å kutte klimagassutslipp og et nytt fundament for norsk leverandørindustri. I mars 2023 lyste regjeringa ut to nye havvindfelt, Sørliche Nordsjø 2, med tilrettelegging for bunnfast havvind, ved havgrensa i Danmark, og Utsira Nord der det må satses på flytende havvind, utenfor Haugesund. Auksjon om Utsira Nord er utsatt til 2025 i påvente av ESAs behandling av statsstøtte til flytende havvind. Auksjonen om Sørliche Nordsjø 2 fant sted i mars 2024. To aktører deltok og Ventyr SN II AS (eid av Parkwind og Ingka-gruppen) vant. Vinnerbudet i auksjonen var 115 øre/kWh.

LO og Fellesforbundet er positive til havvind. LO peker på at havvindsatsingen må være både et kraftprosjekt og et industriprosjekt, som må skape ringvirkninger for Norge. En har forventninger til oppdrag til verftene og utvikling av norsk leverandørindustri.

Rødts landsmøte i 2021 gikk mot havvind, og dette synet ble stadfesta i 2023.

Rødts energikommisjon er delt på midten i spørsmålet om havvind. Fire av medlemmene i kommisjonen (Lisbeth Raanes Hansen, Sofie Marhaug, Jens Ingvald Olsen og Einar Rysjedal) anbefaler at Rødt skal videreføre et tydelig nei til havvind.

Hovedpunkter i deres begrunnelse er:

- **Hensyn til natur og fiskeri:** Havforskningsinstituttet (HI) har flere ganger slått fast at kunnskapsgrunnlaget om miljøpåvirkning på liv i og ved havet er mangelfullt. I en rapport fra september 2023 har instituttet kartlagt erfaringer med sameksistens mellom fiskeri og havvind, som blant annet konkluderer med at dagens forskning ikke kan svare på hva slags effekt havvindutbygging vil ha på fisken i havet og fiskeriene, at utbyggingen av Hywind Tampen er et eksempel på dårlig sameksistens og at debatten om havvind i media er dominert av politikere og havvindutbyggere, mens forskningsmiljøene og miljøorganisasjonene er underrepresentert. Fiskernes organisasjoner har over tid vært svært skeptiske til mulighetene for god sameksistens mellom havvind og fiskerinæring. Selv om de nå går i dialog med staten for å unngå de verste konfliktområdene, oppfatter vi ikke at dette er endra. Norges Fiskarlag skriver på sin hjemmeside at regjeringens nye visjon om å bygge ut 30 GW vindkraft i norske havområder vil utgjøre et av de største naturinngrepene noensinne. Fiskarlaget har bedt om en egen dedikert stortingsmelding om arealbruk og sameksistens til havs.
- **Økonomi:** Forholdene for havvind langs norskekysten er krevende, og teknologien for vindproduksjon på slike dyp er forholdsvis umoden. Flytende havvind er den dyreste formen for kraftutbygging. Det kreves svært store statlige subsidier for å bli realisert, og dette vil sannsynligvis bidra til enda høyere strømpriser. Slik statsstøtte kan brukes mye bedre til annen energiproduksjon. Mye dyr havvind vil øke presset for ytterligere utbygging av mer lukrativ vindkraftindustri på land.
- **Usannsynlig at havvind kan gi arbeid til verfts- og leverandørindustrien:** Vi har stor forståelse for at verfts- og leverandørindustrien trenger nye langsiktige oppdrag, men mener at det er veldig usikkert om EØS-avtalen tillater at norsk leverandørindustri blir prioritert ved utbygging. Spesielt ikke når utenlandske aktører vinner utbyggingsoppdragene i havvindindustrien. Rødt arbeider selvsagt for at oppdragene skal gå til norske verft og annen eksisterende industri.

Anbefalinger fra halvparten av Rødts energikommisjon:

- Rødt bør fortsatt gå mot utbygging av havvind i Norge fordi vi vet for lite om konsekvensene for fiskeriene, livet i havet og naturen, fordi kraft fra havvind er dyr, uregulerbar energi og fordi det er lite sannsynlig at havvindindustrien kan gi et betydelig antall verftsarbeidsplasser i Norge.
- Havvind bør ikke brukes til å elektrifisere sokkelen, da kablene også vil gå til land og hente strøm fra land når det ikke blåser.

- Rødt bør fortsatt støtte at oppdrag til det som settes i gang av havvindprosjekter skal gi oppdrag til eksisterende norsk industri.

Den andre halvparten av Rødts energikommisjon (Markus Hansen, Mailiss Solheim-Åkerblom, Magni Fjørtoft Svarstad og Boye Ullmann) vil ha en begrenset åpning for havvind med statlig og offentlig eierskap.

Hovedpunkter i deres begrunnelse er:

- **Forholdet til fagbevegelsen og miljøbevegelsen:** Dette er viktig i energi-, klima- og industripolitikk. Fagbevegelsen er for havvind, spesielt for å få arbeid og oppdrag til leverandørindustrien når olje og gass fases ut. Dette er viktige miljøer i fagbevegelsen, i felles kamp mot en børsbasert strømprispolitikk og EUs fjerde energimarkedspakke.
- **Miljø- og fiskeriorganisasjoner er positive:** Greenpeace, Natur og Ungdom, WWF, Bellona m.fl. er positive til havvind. Fiskarlaget er positive til havvind under forutsetning av at gyteområder ikke blir berørt. Det er plass til begge næringer i de norske havområdene.

Norge vil trenge mer fornybar kraft etter hvert som vi elektrifiserer samfunnet. Målet må alltid være å velge de kraftprosjektene som gir minst mulig skade på natur, og det må alltid legges grundige og uavhengige konsekvensanalyser til grunn før utbygging kan skje. Rødt bør fremdeles ha en restriktiv linje til havvindprosjekter, men bør åpne for å være positive til enkeltprosjekter. Dette vil være viktig for å skaffe nok fornybar kraft, i tillegg til at det vil gi oppdrag til norske verft.

Det er store utslipp av CO₂ på sokkelen. Rødt er for Paris-avtalen. Siden Norge ikke har klart å kutte nok av sine forpliktelser til nå, er elektrifisering av sokkelen et viktig tiltak for Norges nasjonale mål om lavere utslipp, uten å måtte skru av oljekranen over natten.

Elektrifisering bør være et midlertidig tiltak på eksisterende felt, og skal ikke stå i veien for omstilling og nedtrapping i et lengre perspektiv. Elektrifisering av sokkelen kan imidlertid oppfattes som grønnvasking siden gassen blir solgt til andre steder. Derfor har Rødt hele tiden vært mot elektrifisering av sokkelen med strøm fra land. For å begrense utslipp er det behov for elektrifisering fra havvind og rensing gjennom CCS.

Equinor får skrive av anslagsvis 50 milliarder kr. på skatten når de elektrifiserer med kraft fra land. Dette innebærer at staten dekker 78 prosent av utgiftene. Equinor har tjent veldig mye penger blant annet gjennom oljeskattepakken.

Derfor må nå utgiftene dekkes av oljeselskapene for å elektrifisere med havvind eller rensing gjennom CCS, spesielt på Melkøya for å forhindre kraftig utbygging med landvind i Finnmark. Oppdrag for å bygge flytende havvind og ulike CCS-prosjekter må gis til norske verft. Her må staten styre etter kvalitative kriterier, og handlingsrommet i EØS-avtalen må utnyttes.

Flytende havvindprosjekter må bygges slik at de kan gi kraft til land også etter at produksjon på plattformen er avsluttet.

Etter 2026/27 er ordrebøkene i leverandørindustrien tomme. Oppdrag til havvindprosjekter på olje- og gassinstallasjoner for å motvirke mangel på kraft på grunn av elektrifisering fra vannkraft må straks forberedes slik at leverandørindustrien kan beholde kompetansen for et industriløft.

Det er viktig for Rødt å vektlegge sin energi- og industripolitikk for å opprettholde og utvikle fagbevegelsens makt og innflytelse. Det er fare for at Norge blir avindustrialisert.

Flytende havvind-prosjekter kan bety store oppdrag til leverandørindustrien i årene framover. Aibel, Worley Rosenberg og Aker Solutions (Egersund, Stord, Verdal, Sandnessjøen) er forberedt på å ta store prosjekter. Fagforeningene i leverandørindustrien har vedtatt en uttalelse der de krever at regjeringa må få fart på utbygging av flytende havvind på olje- og gassinstallasjoner for å motvirke regionalt underskudd på kraft som følge av elektrifisering med kraft fra land. Det haster med oppdrag nå slik at leverandørindustrien kan bygge opp kompetanse slik at

verftene kan få oppdrag i årene framover.

Regjeringen og Stortinget må følge et hurtigspor der flytende havvind bygges i allerede konsesjonsbelagte områder. Statlig støtte må gis fra oljefondet utenom statsbudsjettet.

Rødt bør fortsatt være imot det bunnfaste havvindprosjektet Sørlige Nordsjø II, som er tildelt Ventyr. Det ligger ikke an til å bli oppdrag til norske verft av dette.

Anbefalinger fra halvparten av Rødts energikommisjon:

- At det gjøres en begrenset utbygging av havvind som sikrer oppgaver til norske verft og annen leverandørindustri når olje- og gassaktiviteten går ned, noe som er en stor utfordring etter 2026/2027
- At havvind brukes til å elektrifisere sokkelen, slik at det motvirker bruk av kraft fra land og bidrar til at Norge når klimamålene. Våren 2025 settes det et nytt klimamål til 2035, og innen da kan havvind være klart og bidra til utslippskutt.
- At havvindområder utlyses etter kvalitative kriterier som sikrer oppdrag til norske verft.

8.4 Dyp geotermisk kraft

Utover bruk av berg- /grunnvarme til oppvarming eller nedkjøling, er det også mulig å bruke varme fra jorda til å produsere kraft. Skillet går mellom det som kalles “grunnvarme” og “dyp geotermisk energi”. Dyp geotermisk energi kan brukes til å drive strømproduserende turbiner. I Norge må man i gjennomsnitt åtte kilometer under jordoverflaten for å oppnå høy nok temperatur til dette. Det blir selvsagt dyrt, og har så langt ikke vært prioritert i Norge³⁵.

En del norske oljebrønner nærmer seg temperaturen som trengs til å produsere geotermisk kraft, og det bør forskes nærmere på muligheten for å utvinne dette uten betydelige nye naturinngrep³⁶.

I vulkanske områder, som på Island, eller der det er sprekker i jordskorpa, er denne energien er nærmere overflaten og er dermed mer tilgjengelig³⁷. Byggingen av geotermiske anlegg i Island er ikke uten naturinngrep.

Anbefaling fra Rødts energikommisjon:

Det forskes videre på muligheten for utnyttelse av geotermisk kraft med få naturinngrep, blant annet på sokkelen, i Norge.

35. https://snl.no/geotermisk_kraftverk

36. <https://www.nrk.no/norge/xl/kraften-fra-havbunnen-1.15854345>

37. <https://ungenergi.no/energikilder/geotermisk-energi/hva-er-geotermisk-energi-2/>

9. Kraftnett og forsyningsikkerhet

9.1 Nett og kabler

Rødts energikommisjon mener det trengs betydelige oppgraderinger av strømmettet. Dagens nett er gammelt og ikke rusta for elektrifiseringen vi skal igjennom. Det betyr at det trengs oppgradering av strømmettet med tanke på forsyningsikkerhet og kvalitet på strømmen (spenning og frekvens).

Forsyningsikkerhet betyr at folk og næringsliv har tilgang til tilstrekkelig kraft uansett hvor man er i Norge. Mengden kraft vil også være viktig. I dag er det flere fylker som har kraftoverskudd. Likevel må Statnett si nei til ny industri/elektrifisering av industrien fordi nettet ikke har kapasitet. Derfor må nettet både oppgraderes og utvides for å dekke de behov elektrifisering krever.

Rødts energikommisjon mener at nettleien skal være lik over hele landet. Den eksisterende ordningen for utjevning av nettleie må forbedres mye.

Samtidig som vi ønsker et bedre og mer hardført nett, som sikrer at vi får krafta dit vi trenger den, vet vi at nettutbygging har negative konsekvenser for naturen. Derfor vil vi i mye større grad bruke jord- og sjøkabler ved utbygginger, også der dette fordyrer prosjektene. Ødelagt natur er en høy pris å betale og ødeleggelsene må begrenses så mye som mulig.

Ved å satse på energieffektivisering i industri og bygg, økt bruk av bergvarme og varmepumper, og biogass i transportbransjen, demper vi både strømforbruket og vi får mer kortreist kraft. Dette vil redusere behovet for å bygge nett.

Å knytte hele landet sammen gjennom oppgradering og utbygging av transmisjonsnettet reiser også vanskelige problemstillinger. Siden strømpriskrisa slo inn over Norge i 2021, har prisene gått mye opp i Sør-Norge men ikke i Nord-Norge. Dette har ført til mye diskusjon om planlagte nye linjer mellom landsdelene.

Sammenkopling av strømmettet mellom Nord- og Sør-Norge må utsettes til det er kommet på plass tiltak mot prissmitten fra Europa, som regulering av eksport ved lav fyllingsgrad.

Komiteens mindretall, Mailiss Solheim-Åkerblom og Markus Hansen mener at for å ytterligere styrke forsyningsikkerheten på tvers av Norge, bør Rødt støtte de nye kraftforbindelsene mellom nord og sør. Dette trengs for å sende krafta mellom overskudds- og underskuddsområder og for å styrke forsyningsikkerheten til norske innbyggere, uavhengig av hvor man bor.

Energikommisjonens anbefaler:

- Energieffektivisering og bruk av alternative, kortreiste oppvarmingskilder må satses på for å dempe behovet for nett.
- Tilgang til kraft og nett må vurderes og legges vekt på ved større lokaliseringer av industri og annet næringsliv
- Det må gjennomføres store opprustninger i strømmettet over hele landet, slik at det er rusta for elektrifiseringen vi skal igjennom.
- Nettleia må utjevnes så den blir lik i heile Norge.
- Det må i større grad brukes jord- og sjøkabler for å forhindre ødeleggende naturinngrep.

Energikommisjonens flertall på seks anbefaler:

- Sammenkopling av nettet mellom Sør- og Nord-Norge utsettes til tiltak for å dempe prissmitte er innført.

Energikommisjonens mindretall på to anbefaler:

- Nettet mellom Nord- og Sør-Norge må styrkes for å ivareta forsyningssikkerheten for alle.

9.2 Forsyningsikkerhet

Utenlandskablene fører til prissmitte, prisene blir likere hverandre. For Norge, som har rimelig vannkraft og ikke er avhengig av dyrere strøm fra blant annet gass- og kullkraft for å balansere kraftforsyningen, får vi økte priser når vi kopler oss på land som bruker disse energikildene.

Prisene blir ikke bare likere, de blir høyere, fordi vannverdien i magasinene, som definerer prisen på strømmen i markedet, blir høyere. Dette skyldes at den alternative verdien, verdien av å produsere seinere, blir høyere jo mer som kan selges på en gang. Nye kabler med større kapasitet sørger for at mer strøm kan selges på en gang.

Helt i starten av strømpriskrisa, på Stortingets første dag etter valget i 2021, fremmet Rødt forslag om å begrense muligheten for krafteksport for å holde strømprisene nede og unngå at fyllingsgraden i vannmagasinene skulle synke ytterligere. Dette ble nedstemt i Stortinget, men Rødt har foreslått det flere ganger, med et prinsipp om at eksportmulighetene begrenses når fyllingsgraden er under median for sesongen.

Etter mye press fra blant annet Rødt ga regjeringen i august 2022 uttrykk for at de skulle «hasteutrede en eksportbrems»³⁸. Forslaget om en ordning ble ikke lagt fram for Stortinget før i desember 2023, slik at to sesonger med nedtapping av magasiner gikk før ordningen ble satt i verk.

Ordnningen som kom, var ikke noen eksportbrems, slik regjeringen påsto. Det var en begrensa modell hvor staten i første omgang skal få rapporter om hvordan kraftselskapene jobber med forsyningssikkerhet og muligheter for å gripe inn for å begrense produksjon, og i siste instans, har muligheter til å gripe inn og begrense eksport^{39 40}.

Rødt har kritisert ordningen for å ikke gå langt nok, og for at vektleggingen av å begrense produksjon framfor eksport vil føre til økte priser, fordi vannverdiene økes.

Strømprisutvalget til regjeringen har utredet flere mulige tiltak for redusert eksport for å motvirke lav magasinutfylling. En tydelig anbefaling fra utvalget var at så lenge vi har kommersielle kraftselskaper som skal tjene mest mulig penger, vil restriksjoner på magasinutfylling og eksport påvirke deres oppførsel mye, på måter som motvirker effekten på pris og magasinutfylling. Det bør derfor utformes som et krisetiltak, som kan settes inn i spesifikke situasjoner, og andre tiltak bør utredes videre.

Rødt bør gå inn for å få på plass en bedre ordning som begrenser eksport for å motvirke lav magasinutfylling og høye priser, men samtidig være tydelig på at kraftselskapenes mandat må endres.

Om ordningen primært har som formål å få lavere priser, vil dette utfordre EØS-avtalen. Det er i hovedsak utenlandskablene til Tyskland, Nederland, Storbritannia og Danmark det er aktuelt å begrense eksporten til.

Anbefalinger fra Rødts energikommisjon:

- Det bør ikke bygges nye strømkabler til utlandet, heller ikke i form av hybridkabler tilknyttet havvindanlegg.
- De to eldste strømkablene til Danmark (Skagerrak 1 og 2) fornyes ikke
- Det må innføres en strengere mekanisme for eksportbegrensninger på kablene til Danmark, Nederland, Tyskland og England. Om nødvendig må avtaler med de andre landene om kablene sies opp og reforhandles, slik at Norge kan regulere eksporten.

38. TV2 <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/hasteutreder-eksportbrems/15009775/>

39. Proposisjon <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-33-l-20232024/id3017290/>

40. Innstilling på Stortinget <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2023-2024/inns-202324-193/>

10. Forslag til energi-strategi for Rødt

Et av punktene i kommisjonens mandat er å foreslå en langsiktig energipolitikk for partiet. Rødt i 2024 er et betydelig sterkere parti enn før. Vi har vokst i antall medlemmer og lokallag. I 2021 brøt vi sperregrensa og fikk inn åtte stortingsrepresentanter i perioden 2021 til 2025. Energipolitikk er et område der vi har hatt en reell betydning som opposisjonsparti, i dialog med folkelige bevegelser.

Mulighetene for å få oppslutning og gjennomslagskraft for en alternativ energipolitikk avhenger både av styrken og engasjementet til fagbevegelsen, miljøbevegelsen, den samiske urbefolkningen og andre folkelige bevegelser - og av Rødts styrke som landsdekkende parti og stortingsparti.

10.1 Kampene vi står i nå

Rødts energikommisjon ønsker at partiet skal markere seg som et ja-parti som går foran og kommer med smarte forslag til løsninger. Vi må gå i spissen for at Norge skal legge om til å bli et lavutslippssamfunn med netto null utslipp som mål, og for å nå målene i naturavtalen som ble undertegna i Montreal i desember 2022, og i klimaavtalen fra Paris i 2015

Samtidig må Rødt i stadig sterkere grad bli et arbeiderparti som går i spissen for å redusere de økonomiske forskjellene mellom folk, og å utvikle Norge videre som industrinasjon. Vi har, lenge før regjeringens «grønne industriløft», jobbet med en plan for nye grønne industriarbeidsplasser. Når markedspolitikken står så sterkt og Norge er blitt knytta så tett til EUs indre energimarked, blir dette et område fullt av dilemmaer. Vi kan ikke støtte opp om en politikk som vil ha mer av alt raskere på markedets premisser. Vi kan heller ikke støtte en EU-tilpasning som svekker grunnlaget for norske arbeidsplasser og selvråderett, selv om dette framstilles som god, offensiv industripolitikk som skal gi nye arbeidsplasser.

10.2 Makspris og toprissystem

Rødt bør være for en makspris på hva kraftselskapene kan ta for strøm omsatt i Norge, som sikrer rimelig og ren energi til folk og bedrifter. Det er urimelig at kraftselskapene har mulighet til å en pris for strømmen som overhodet ikke gjenspeiler hva den koster å produsere. Dagens modell for strømstøtte lar kraftselskapene sette prisen skyhøyt, og innebærer en form for subsidie av kraftselskapene.

Rødt er for en makspris på strøm fordi høye strømregninger rammer de med dårlig økonomi og lav inntekt hardest⁴¹. Makspris på strøm vil bidra til å gi dem en mer forutsigbar privatøkonomi.

Myndighetene setter hvert år en «konsesjonspris» på vannkraft, som skal gjenspeile produksjonskostnaden fra et representativt utvalg vannkraftverk. Denne ligger rett over 12 øre. Maksprisen bør gjenspeile produksjonskostnaden, med påslag for blant annet å sikre vedlikehold av vannkraftverkene, som er ryggraden i kraftsystemet. Maksprisen kan for eksempel være tre ganger konsesjonspris.

Vindkraft, som vi har en del av i Norge, men som Rødt ikke ønsker mer av, har også en lav produksjonskostnad. Ny solkraft vil kreve subsidier, i dette systemet. Det samme vil energieffektivisering og alternative energikilder. Maksprisen skal bare gjelde for strøm omsatt i Norge. For handel med utlandet må det settes en egen pris, for å motvirke at Norge eksporterer mer strøm enn vi er tjent med.

41. SSB 2022 <https://www.ssb.no/energi-og-industri/energi/artikler/slik-har-hoye-strompriser-pavirket-husholdningenes-okonomi>

For at maksprisen skal fungere, er Norge avhengig av å opprettholde et kraftoverskudd og en god effektbalanse. Hvis anbefalingene fra Rødts energikommisjon legges til grunn, vil vi ivareta dette, samtidig som vi kutter utslipp og har nok kraft til å bygge ny industri.

Maksprisen må følges av en leveringsplikt for kraftselskapene. Sammen med nettselskapene må de levere den strømmen det er behov for. Rødt ønsker å sikre offentlig eierskap til all større kraftproduksjon i Norge, slik at vi kan sikre at denne leveringsplikten overholdes.

Med en makspris på strøm vil de såkalte strømselskapene, som bare er et mellomledd mellom kraftprodusent og forbruker, være enda mer overflødige. Rødts energikommisjon går inn for at ordningen med konkurrerende strømselskap avskaffes. Bare de offentlig eide kraftselskapene får selge strøm i et regulert marked med et lavt maksimalt prispåslag for leveransene.

Toprissystem

Det trengs tiltak for å hindre strømsløsning og luksusforbruk. Rødt bør fortsatt være for å kombinere systemet med makspris med et toprissystem, slik at vanlig forbruk er rimelig og luksusforbruk koster mer. Dette vil skåne folk flest for høye strømregninger, mens de som bruker altfor mye strøm, må betale for det. Toprissystemet kan innføres gjennom moms eller el-avgiften.

Vi foreslår å utrede og utarbeide en ordning som tar hensyn til ulike kategorier boliger, og ulike årstider. Kombinert med kraftig forbedret støtteordninger for energieffektivisering og alternativ energiproduksjon vil dette sikre at vi bare bruker den strømmen vi trenger, samtidig som alle har råd til lys og varme i husene sine, og at de som bruker mye på ekstra luksus må betale mye.

Anbefalinger fra Rødts energikommisjon:

- Strøm må igjen sees på som en strategisk innsatsfaktor for industrien og et grunnleggende gode for husholdningene i et land langt mot nord med kalde vintre.
- Det innføres en makspris på strøm, og et toprissystem som gjør vanlig forbruk rimelig og høyt forbruk dyrt. Toprissystemet iverksettes gjennom avgifter. Det må ta hensyn til ulike boligkategorier og variere med årstid.
- Maksprisen på strøm gjelder innenlands. Det fastsettes en annen pris på strøm som eksporteres.
- Ordningen med 120-130 strømselskaper som bare er et ekstra fordyrende mellomledd avskaffes.

Et flertall i Rødts energikommisjon på sju anbefaler:

- Maksprisen på strøm settes i engrosmarkedet, det vil si utfra hvor mye kraftselskapene kan ta betalt for strømmen når de selger den videre. Maksprisen på strøm må stå i forhold til produksjonskostnaden, med nødvendige påslag for blant annet vedlikehold.

Et mindretall i Rødts energikommisjon, Markus Hansen, anbefaler:

- Maksprisen på strøm settes i sluttbrukermarkedet. Det vil si utfra hvor mye kundene må betale. Dette kan skje etter liknende modell som dagens strømstøtte.

Begrunnelse: Kommisjonens medlem Markus Hansen er uenig i at det bør settes en makspris på hva kraftselskapene kan selge strømmen for, og dermed tvinge dem til å selge strøm til en lav, politisk styrt pris. Dette fordi konsekvensene av en slik makspris vil være store, både for tilbud og etterspørsel av strøm, men også for kommunene og fylkeskommunene som eier kraftselskapene. Maksprisen bør settes i sluttbrukermarkedet, etter modell av dagens strømstøtte.

Hele kommisjonen er likevel enige om å jobbe for en best mulig strømstøtteordning som midlertidig løsning.

10.3 Kraft av børs.

I dag omsettes det meste av strøm i Norge på kraftbørsen NordPool, hvor kraft produsert i Norge og andre land får en pris, basert på hva den er verdt på et internasjonalt marked. Det finnes også i dag et fastprismarked som er helt markedsbasert, og kraftselskapene opererer stort sett slik at de prøver å tjene like mye på fastprisavtaler som de ville gjort med markedspris. Vi mangler mekanismer som sikrer lavere priser. Prisen på fornybar kraft i Norge settes av priser på fossil energi på kontinentet.

Det er ingen lov eller regler som pålegger kraftselskapene å selge strømmen på kraftbørsen, framfor direkte til sluttbruker. Kraftselskaper som vil slutte helt å handle på børsen, kan si opp avtalen med NordPool med tre måneders varsel.

Skatteregimet er en utfordring i denne sammenhengen siden grunnrenteskatten er basert på spotpris. Her har Stortinget vedtatt et unntak for langsiktige fastprisavtaler, under nærmere vilkår. En problemstilling er at dette kun gjelder for en fast mengde forbruk. Regjeringen har sagt at de vil tillate variabelt forbruk under ordningen, men ikke gjort det. Rødts energikommisjon foreslår at Rødt arbeider med å få dette retta opp.

Kommuner og fylkeskommuner som eier eget kraftselskap, har mulighet til å styre selskapet, og pålegge dem å sette av kraft som tilbys på rimeligere fastprisavtaler til folk og husholdninger. Her er det en utfordring at eierskapet i de større selskapene er fordelt på svært mange kommuner, ofte i flere fylker. Det blir mer komplisert å gjøre felles målretta vedtak som en kommune eller region er tjent med.

I Oslo har Rødt fremmet forslag om å endre omsetningen av den produserte krafta i Hafslund ECO, slik at det kan tilbys strøm utenfor kraftbørsen, og utrede en prismodell med lav og forutsigbar pris, og en høyere pris over et visst forbruk, i tråd med Rødts politikk om et toprissystem.

I Østfold har Rødt bidratt til en kampanje for å tilby Østfold Energis strøm utenom kraftbørsen, og det samme har Rødt i Rogaland gjort med kraftselskapet Lyse.

Dette er tiltak som kan bidra til stabile og forutsigbare priser, før det er innført et nasjonalt system for makspris i tråd med Rødts politikk.

En annen variant av dette, som kan gjennomføres lokalt i vannkraftproduserende kommuner, er å bruke konsekvenskraft til å gi rimelige fastprisavtaler, eller avtaler med makspris, til innbyggerne. Tokke kommune i Telemark og Lærdal kommune i Vestland er to eksempler på at dette kan gjøres. Tokke tilbyr også makspris til næringslivet. I Lærdal har også forbruket av strøm gått ned, til tross for makspris⁴².

Anbefaling fra Rødts energikommisjon:

Staten legger bedre til rette for kommuner og fylkeskommuner som vil ta krafta av strømbørsen og tilby rimelige fastprisavtaler. Unntaket fra grunnrenteskatt for fastprisavtaler må også gjelde avtaler med variabelt forbruk.

10.4 Kraftutveksling og krafteksport

Norge har 17 strømforbindelser til utlandet. Arbeidet med å få forbindelser til utlandet starta på 50-tallet, da det var fare for rasjonering av strøm i Trøndelag. I 1960 ble både Nea Kraftverk i Tydal kommune og ledningen til svenske Järpstrømmen fullført. Tanken bak var å kunne selge strøm som var til overs i våte år, og importere i tørre år⁴³.

I dag har vi åtte forbindelser, som til sammen har en kapasitet på 4000 MW til Sverige. Disse knytter både Nord-Norge, Midt-Norge og Østlandet tett sammen med Sverige.

I tillegg har vi en strømkabel mellom Finnmark og Russland som ikke er i drift. Denne var kun for import. Det er også en forbindelse til Finland på bare 80 MW. Øst-Finnmark er avhengig av denne Finlands-kabelen.

42. https://www.nrk.no/vestland/billig-straum_-i-denne-kommunen-betaler-innbyggjarane-aldri-meir-enn-32-ore-kwh-1.16761857

43. <https://www.faktisk.no/artikler/jn2m2/slik-endte-vi-med-17-stromlinjer-til-utlandet>

Norge inngår i et felles synkronområde i driften av nettet med Sverige, Finland og prisområdet Sjælland i Danmark. Sistnevnte område har vi ikke kabler til. I dette felles synkronområdet påvirker ubalanse og feil i nettet alle ⁴⁴. Det er derfor disse vi er mest avhengige av til enhver tid.

På 70-tallet ble det bygd to kabler, Skagerrak 1 og 2 (SK1 og SK2) til Danmark på til sammen 500 MW. Disse ble bygd for å importere varmekraft, det vil si gasskraft, kullkraft eller kjernekraft, fra kontinentet. Varmekraftverk er mest effektive når de får stå og gå kontinuerlig, mens vannkraft er lett å slå av og på. Derfor kunne varmekraftverk både hjelpe oss i tørrår, men også når vi forbruker mindre, som om natta og i helger.

I 1993 ble det bygd enda en kabel til Danmark på 500 MW, og i 2007 ble det bygd en kabel, NorNed, til Nederland på 700 MW.

I 2014 ble den siste kabelen til Danmark på 700 MW bygd. I NVEs bakgrunnsdokument for vedtaket om kabelen står det at kabelen, kalt SK4 (Skagerrak 4), kan gi et viktig bidrag til forsyningssikkerheten i tørrår som følge av at de to første er gamle og snart er klare for utskiftning, og at kabelen da kan hjelpe i en feilsituasjon ⁴⁵. Det er forventa at Statnett må ta en avgjørelse om fornyelse av de to eldste kablene, som er over 50 år gamle, i 2025. De har forutsatt at myndighetene må behandle dette.

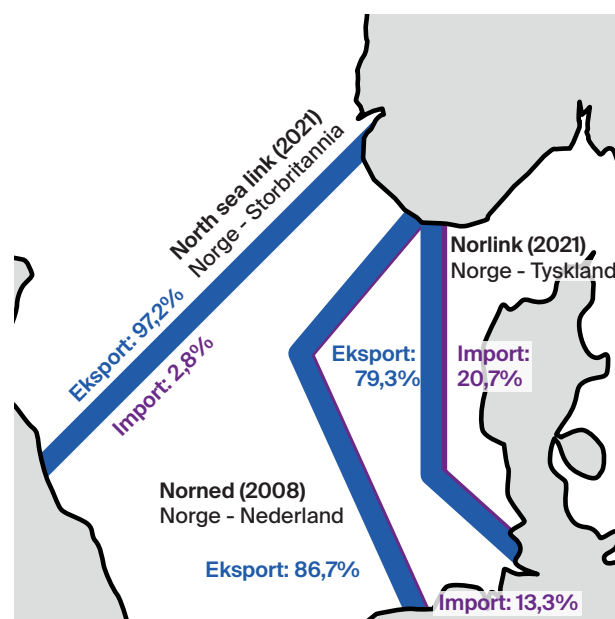
I 2021 ble de to siste utenlandskablene ferdigstilt. Nordlink til Tyskland på 1400 MW og North Sea Link på 1440 MW til Storbritannia. Dette ga Norge nær 50 prosent økning i utvekslingskapasitet.

Konflikten om utenlandskabler handler stort sett bare om de tre nyeste kablene, som kopler Norge til Nederland, Tyskland og Storbritannia. Alle utenlandskabler er bygd med begrunnelsen at de skal bidra til kraftutveksling. Dette har tatt en ny vending med de tre siste kablene. Rødt, med flere, mener de nyeste kablene først og fremst er eksportkabler bygd for kommersielle hensyn. Tallene tyder på dette.

De nye utenlandskablene går fra kraftfylkene Rogaland og Agder, med tilknytning i Suldal, Sirdal og Kristiansand. Rogaland og Agder ligger i prisområdet NO2, som har mest regulerbar vannkraft. Her ble utvekslingskapasiteten til utlandet mer enn dobla.

Krafteksporten driver opp strømprisene for husholdninger og industri i Norge. Statistikk over kraftflyten i de tre nyeste kablene bekrefter at de i all hovedsak brukes til eksport.

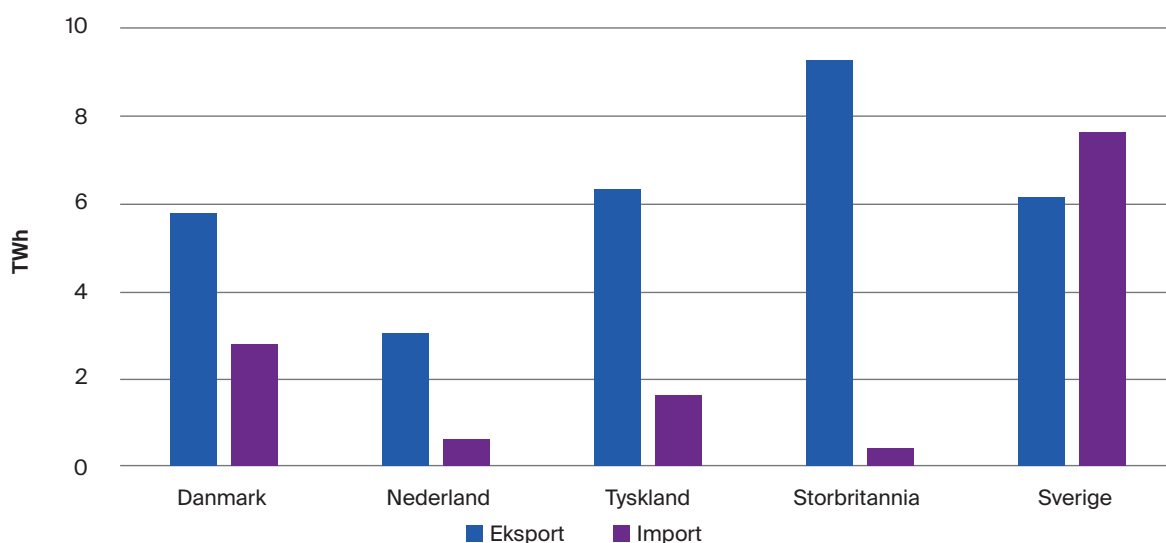
I 2023 hadde vi størst utveksling av kraft med Sverige. Utvekslingen her var balansert over året, med noe mer import enn eksport. På de øvrige mellomlandsforbindelsene var det nettoeksport over året, men også flere perioder med betydelig nettoimport. Unntaket var kabelen til Storbritannia, hvor det overveiende ble eksportert kraft.

Figur 5: Forholdet mellom import og eksport langs de tre utenlandskablene til Storbritannia, Tyskland og Nederland per februar 2022, fra kablene ble satt i drift. (Klassekampen 17.02.2022. Magne Mellem Enoksen/Kilde: Statnett)

44. Statnett 2023 Systemutviklingsplan, side 8. <https://www.statnett.no/globalassets/for-aktorer-i-kraftsystemet/planer-og-analyser/sup/systemutviklingsplan-2023.pdf>

45. NVE 2010 Bakgrunn for vedtak. Sak: Statnett SF - Ny likestrømskabel mellom Norge og Danmark

Figur 6: Import og eksport av kraft i 2023 (Kilde: Statnett)

På tampen av året bidro en periode med lavere strømpriser på kontinentet og i Sverige til at Norge gjennom desember var nettoimportør av kraft fra utlandet. Dette ga redusert nedtapping av de norske vannmagasinene på Sør-Vestlandet inn i vinteren. Muligheten for slik import gir en ekstra sikkerhet for kraftforsyningen.

Over mellomlandsforbindelsene til Storbritannia, Tyskland, Nederland og Danmark ble det utvekslet 29,9 TWh kraft (import pluss eksport), med en nettoeksport på 18,9 TWh.

Sammenliknet med året før var det omtrent samme volum på importen av kraft i 2023 som i 2022 (rett over 13 TWh), mens den totale eksporten var 30,9 TWh. Dette var en økning på om lag 5 TWh fra 2022, i hovedsak var knytta til eksport til Storbritannia ⁴⁶.

Begrensninger i krafteksport.

I kapittel 9.2 beskriver vi hvordan vi ønsker å regulere krafteksporten.

10.5 Statkraft

Statkrafts historie går tilbake til 1895, da staten ble eier av rettigheter til et vannfall for første gang. Det gjaldt Paulenfoss i Otra i Vest-Agder. Kraftverkene lå fram til 1986 direkte under Norges Vassdrags- og Energidirektorat (NVE). Dette året ble Statskraftverkene skilt ut som en egen forvaltningsbedrift under Olje- og energidepartementet. Statskraftverkene dreiv både det sentrale strømmettet og alle statens vannkraftverk ⁴⁷. Først i 1992 ble Statnett skilt ut av Statkraft under navnet Statnett Marked, som et monopolselskap og en forvaltningsbedrift. Det gjenværende selskapet Statkraft gikk fra en forvaltningskultur til en forretningsorientert kultur, ifølge dem selv ⁴⁸.

I 1993 etablerte Statnett kraftbørsen, som seinere fikk navnet NordPool. Her ble Sverige med i 1996, og seinere flere nordiske og baltiske land.

Samtidig som vi fikk en flernasjonal kraftbørs, skjedde det en internasjonalisering av Statkraft. De ble et kommersielt selskap som følge av energiloven, og starta den internasjonale konkurransen med å kjøpe seg opp i Sveriges nest største kraftselskap. Siden har vårt statlig eide kraftselskap bygd ut vannkraft, som de selv eier, i mange land, for eksempel i Nepal. Statkraft hadde som mål å bli Europas største selskap innen fornybar energi på vei inn i 2000-tallet ⁴⁹. I det nye millenniumet starta selskapet med vindkraftutbygging i England og kjøpte opp vindkraft i Tyskland. Med dette nådde de målet sitt. De fikk de også gasskraftverk i Tyskland med i porteføljen ⁵⁰.

46. <https://www.statnett.no/om-statnett/nyheter-og-pressemeldinger/nyhetsarkiv-2024/kraftaret-2023-aret-som-understreket-at-tempoet-ma-okes/>

47. <https://www.statkraft.no/om-statkraft/historien-var/#1970-1992>

48. <https://www.statkraft.no/om-statkraft/historien-var/#1992-2000/1992>

49. <https://www.statkraft.no/om-statkraft/historien-var/#2000-2005>

50. <https://www.statkraft.no/om-statkraft/historien-var/#2005-2015>

På 2010-tallet satte Statkraft også søkelys på vindkraft i Norge, og bygde blant annet ut vindkraft på Fosen. Dette førte til at to av seks vindkraftanlegg endte med å bli dømt i høyesterett for å bryte reindrifutøvernes menneskerettigheter.

På tidlig 2000-tall hadde Statkraft etablert et selskap sammen med det norske utviklingsfondet Norfund. Den gode hensikten var å utvikle kraftprosjekter i Sør-Amerika, India og Nepal for å sikre fornybar energi til en voksende befolkning. I 2017 ble selskapet solgt til et privateid selskap, og det endte med at Statkraft selv tok over eierskapet. I 2019 starta en stor utbygging av vannkraft i Chile. Utbyggingen er i sterk konflikt med urfolksinteresser. Det har vært voldsomme protester som til og med har ført til at demonstranter er blitt beskyttet^{51 52}. Rødt har tatt saken opp i Stortinget⁵³.

Dagens situasjon

Statkraft er et statsforetak. Formålet med foretaket er å eie alle aksjene i Statkraft AS, et driftsselskap som ble opprettet i 2004, og å eie kraftverk. Statkraft AS har som formål å planlegge, prosjektere, oppføre og drive energianlegg, sørge for fysisk og finansiell energihandel, samt drive virksomhet som står i naturlig sammenheng med dette. Ved utgangen av 2023 hadde Statkraft 6 199 ansatte i 21 land, og et resultat etter skatt på 26 milliarder. Halvparten ble foreslått tatt ut som utbytte for 2023.

Til sammen produserte Statkraft 61,9 TWh kraft. 55 TWh vannkraft, 4,5 TWh vindkraft og resten gass-, bio-, og solkraft. Statkraft produserte til sammen 46,7 TWh i Norge, 6,5 TWh i Sverige, 4,1 TWh i resten av Europa og 4,6 TWh i resten av verden⁵⁴.

Statkraft er organisert i fem forretningsområder: Norden, Europa, Internasjonal, Marked og Nye energiløsninger⁵⁵. Med andre ord er Norge ikke ett eget forretningsområde, eller «segment».

Markedssegmentet har fått mye kritikk for å betale ut skyhøye bonuser og å spekulere i kraftkontrakter, med sikkerhet i norsk vannkraft. Statkraft ga nærmere 1,8 milliarder kroner i «andre ytelser» til sine ansatte i 2023. I 2022 var tallet 2,2 milliarder. Selskapet har ikke gått ut med hvor mye av dette som er bonus til tradere, men Dagens Næringsliv har meldt at traderne fikk utbetalt totalt 750 millioner kroner i 2022 og 900 millioner kroner i 2023.

Daværende næringsminister Jan Christian Vestre hadde egentlig lovt å rydde opp i dette etter at tallene kom på bordet i 2022, men bonusordningene er fortsatt generøse.

Et av kriteriene for utbetaling av bonus til toppledelsen er å selge strøm dyrere enn andre.

Under behandlingen av forrige eierskapsmelding foreslo Rødt at «*Stortinget ber regjeringen ved generalforsamling foreslå at Statkraft AS skal ha som hovedformål å sikre forsyningssikkerhet i Norge og forsyne norske husholdninger og bedrifter med rimelig, fornybar kraft.*»

Anbefalinger fra Rødts energikommisjon

- Det opprettes et eget norsk forretningsområde, uavhengig av resten av den nordiske virksomheten i Statkraft, som har som formål å opprettholde forsyningssikkerheten og forsyne Norge med rimelig, fornybar energi.
- Det statlige eierskapet brukes aktivt, slik at Statkraft øker investeringene i oppgradering av vannkraft. Oppdragene må gå til norske industribedrifter.
- Bonusordningene for Statkrafts internasjonale tradere avskaffes.
- Bonusordninger for ledere i Statkraft som belønner å selge strøm dyrt, bør avskaffes.
- Den internasjonale virksomheten til Statkraft trappes ned. Det bør legges til rette for overdragelse til statlige og lokale eiere. I konfliktsituasjoner må Statkraft legge til rette for tilstedeværelse av nøytrale observatører og menneskerettighetsorganisasjoner.

51. <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/BWv869/kriger-mot-norge-ved-hellig-elv-vi-kjemper-for-livet>

52. <https://www.bt.no/nyheter/okonomi/i/P4O67b/skudd-taaregass-og-ildspaasettelse-slik-var-slaget-paa-statkrafts-anlegg-i-chile>

53. <https://www.altinget.no/klima/statsradensvarer/9553>

54. Side 22 <https://www.statkraft.no/globalassets/0/.com/6-investor-relations/reports-and-presentations/2023/q4/statkraft-sf-arsrapport-2023.pdf>

55. Side 26 <https://www.statkraft.no/globalassets/0/.com/6-investor-relations/reports-and-presentations/2023/q4/statkraft-sf-arsrapport-2023.pdf>

10.6 Fjerde energimarkedspakke og tilknytningen til EU

EUs lovgivningspakke «Ren energi for alle europeere» består av fire forordninger og fire direktiver som ble foreslått av EU-kommisjonen i 2016 og endelig vedtatt av EU-organene i 2018 og 2019. Lovgivningspakka, ofte omtalt som rein energi-pakka, fjerde energimarkedspakke eller vinterpakka, erstatter kraftmarkedslovgivningen i tredje energimarkedspakke og mye annen EU-lovgivning på energi- og klimaområdet. Den er foreløpig ikke innlemmet i EØS-avtalen.

Fjerde energimarkedspakke inneholder:

- Bygningsdirektiv
- Fornybardirektiv
- Energieffektiviseringsdirektiv
- Elmarkedsdirektiv
- Forordning om beredskap i elektrisitetssektoren
- ACER-forordning
- Elektrisitetsforordning
- Forordning om energiunionen

Alle direktivene og forordningene i EUs energimarkedspakke 3 og 4 har et markeds- og konkurransebasert indre marked i EU/EØS som overordna mål. Likevel er det elementer i bygningsdirektivet og energieffektiviseringsdirektivet som gjerne kunne tas inn i norsk politikk. Bygningsdirektivet har krav om at det skal utarbeides en langsiktig strategi for rehabilitering av alle bygninger med henblikk på å gjøre bygningsmassen energieffektiv og karbonfri i 2050. Dette er i tråd med Rødts mål ⁵⁶.

Norge har verken innført energieffektiviseringsdirektivet fra 2012, 2018 eller 2023. Energieffektiviseringsdirektivet fra 2012 stilte krav nasjonale mål for energieffektivisering for perioden fram til 2020, mens direktivet fra 2018 stiller krav fram til 2030⁵⁷.

Reglene i disse direktivene kan i stor grad innføres i Norge, men det må skje på en måte hvor det offentlige bidrar så mye at det ikke slår urettferdig ut. Vi har lenge hatt mulighet til å innføre energieffektiviseringsdirektivet, og bestemmelsene her bør være en del av norsk lov, uavhengig av hva EU gjør.

Fornybardirektivet av 2019 vil formalisere og lovfeste ordningen med opprinnelsesgarantier, som fører til at norsk industri må kjøpe et bevis for å vise kundene at de bruker fornybar kraft, noe all industri i Norge gjør. Ordningen gjør at ikke alt strømforbruk i Norge er «deklarerert» som fornybart, til tross for vårt store fornybare kraftoverskudd. Det er enn så lenge frivillig for Norge å være en del av ordningen, men denne utgaven av Fornybardirektivet «formaliserer» ordningen, som Industri Energi kalte det ⁵⁸. Norge blir pliktig å utstede opprinnelsesgarantier til produsenter som vil det ⁵⁹. Dessverre er ordningen i vekst i Norge ⁶⁰. Norge burde heller avskaffe ordningen, slik regjeringen faktisk sier de vil i Hurdalsplattformen.

Kommunenes vetorett i vindkraftsaker vil svekkes gjennom at det kommer krav om at konsesjonssøkere bare skal forholde seg til én myndighetsinstans, og at det er krav om at søknader skal behandles innen to år, eller tre i ekstraordinære tilfeller ⁶¹. Fornybardirektivet fra 2023, som ikke er en del av denne pakka, strammer enda mer inn.

Det reviderte elmarkedsdirektivet stiller krav om at prisene skal være markedsbaserte i sluttbrukermarkedet. Sammen med bestemmelser i elektrisitetsforordningen om kraftselskapenes adgang til å fastsette pris på krafta, ville dette gjort kravet om makspris ulovlig⁶² ⁶³.

56. <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2016/des/revisjon-av-direktiv-om-bygningers-energiytelse/id2540198/>

57. <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2017/feb/forslag-til-revidert-energieffektiviseringsdirektiv/id2541215/>

58. <https://www.regjeringen.no/contentassets/45c768b6920f491f91827caeeb819bb/industrienergi.pdf?uid=IndustriEnergi>

59. <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2017/mars/revidert-fornybardirektiv/id2542890/>

60. <https://www.europower.no/produksjon/voldsom-vekst-og-rekord-for-opprinnelsesgarantier-ett-selskap-firedoblet-inntekten/2-1-1670202>

61. <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2017/mars/revidert-fornybardirektiv/id2542890/>

62. <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2017/jan/forslag-til-revidert-elmarkedsdirektiv/id2540020/>

63. <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2017/jan/forslag-til-revidert-elektrisitetsforordning/id2540021/>

Elektrisitetsforordningen vil videre gi mer makt til ACER over flaskehalsinntekter og inndeling av prisområder for strøm. Det er fare for at prisområdet NO2, på Sør-Vestlandet, blir knyttet til Tyskland, Nederland og Polen. ACER vil få myndighet til å overse og godkjenne Norges metodikk for håndtering av flaskehalsinntekter. Primært skal inntektene brukes til å sikre eller øke kapasitet på mellomlandsforbindelser. ACER vil også kunne få mer makt til å forhindre nasjonale tiltak for å regulere strømprisene ved eksport.

Forordningen om beredskap i elektrisitetssektoren pålegger myndighetene å bruke markedsbaserte verktøy, ikke politisk styring, i eventuelle rasjonerings situasjoner⁶⁴. Forordningen om et styringssystem for energiunionen vil pålegge Norge å utarbeide spesifikke politiske dokumenter, som skal gjennomgås av EU-kommisjonen.

Den reviderte ACER-forordningen vil gi ACER makt til å revidere og godkjenne vilkår og metoder for drift av nettet, også når det ikke er snakk om uenigheter mellom land. ACERs makt over Norge økes.

Rødt er mot å oppgi mer makt over norsk energipolitikk til EU, noe gjennomføringen av direktivene og forordningene i fjerde energimarkedspakke innebærer. Derfor har vi foreslått å legge ned veto mot EUs fjerde energimarkedspakke. I valgkampen er det viktig at Rødt markerer seg som den tydeligste stemmen for kontroll over kraften, og å ikke underlegge kraftpolitikken EUs regler.

Anbefaling fra Rødts energikommisjon:

- Norge legger ned veto mot fjerde energimarkedspakke
- Gode, fornuftige og rimelige regler fra bygningsdirektivet og energieffektiviseringsdirektivet innføres i Norge, uavhengig av EU/EØS.
- Ordningen med opprinnelsesgarantier, som svekker norsk industris konkurransekraft, avskaffes.
- Innlemmelsen i ACER og innføringen av tredje energimarkedspakke reverseres.
- RME i sin nåværende form, som uavhengig organ med oppgave å sette ACERs avgjørelser ut i praksis i Norge, avskaffes.

64. <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2017/mars/ny-forordning-om-beredskap-i-elektrisitetssektoren/id2542152/>

10.7 En fornybar verden er mulig. Skisse til langsiktig energistrategi

Rødts langsiktige energistrategi mot 2050 må være systemkritisk. Kapitalismens veksttvang krever stadig økt forbruk. Det som kalles «grønn vekst» tar ikke hensyn til at både energi og andre naturressurser er begrensa. Det ser vi tydelig i NOU 2023:3. Den regjeringsoppnevnte energikommisjonen etterlyser et taktskifte. De skriver om et massivt behov for fornybar kraft for å nå klimamålene gjennom elektrifisering og etablering av ny grønn industri:

«Vi handler ikke raskt nok. Forbruksveksten forventes å bli betydelig større enn foreliggende planer for økt fornybar kraftproduksjon. Vi kan gå fra en situasjon med overskudd til underskudd på kraft i løpet av noen få år.» (s. 9)

Den forbruksveksten de ser for seg, omfatter elektrifisering av olje- og gassproduksjon og åpne invitasjoner til kapitalkrefter og investorer om å bygge ut næringsvirksomhet som kan presenteres som grønn. Alle som har ei næringstomt og vil ha tilknytning til kraftnettet skal få, etter først til mølla-prinsippet.

Rødt vil ha et annet taktskifte som er mer i tråd med det Klimautvalget har utredet. Vi vil utfordre mer av alt raskere-politikken. Vi vil løfte blikket og debatten for å velge en vei mot et samfunn der vi forbruker mindre, og der naturen og klimamålene setter rammene for videre utvikling. Samtidig skal det være et moderne industrisamfunn der produksjonen spiller på lag med naturen i en større grad enn hva verden har sett til nå. Nå trengs det virkelig en politikk for å planlegge og prioritere hva som trengs. Vi har allerede sett eksempler på luftslott som kolliderer etter at det er brukt mye offentlige midler på tilrettelegging. Ett slikt eksempel er Freyrs planlagte batterifabrikk i Mo i Rana som ble lagt på is etter at staten hadde avslått å være med i et subsidiekappløp med USA. Selskapet hadde sendt staten en forespørsel om 10 milliarder i støtte. Fabrikkanlegget sto ferdig og staten hadde bidratt med 190 millioner. Slik sløsing vil vi ha slutt på.

Det sier seg selv at en slik strategi og omlegging som vi arbeider for, krever sterk mobilisering nedenfra, både fra fagbevegelse, miljøbevegelsen, og ikke minst fra ungdommen som har aller mest å vinne på ei radikal, miljøvennlig samfunnsendring. Det krever også at Rødt fortsetter å arbeide sammen med folk, så vi får større oppslutning og blir bedre representert både i kommunestyre, fylkesting og på Stortinget.

Strategi 1: Energiproduksjon, -forsyning og -bruk må ikke overlates til markedet, men planlegges og styres. Siden utslippene må kraftig ned og vi ikke bør bygge ned mer natur verken på land eller i havet, må klima og natur legge rammene.

Strategi 2: For å få til et nødvendig taktskifte og bli et lavutslippssamfunn innen 2050, med netto null utslipp så raskt som mulig, må vi intensivere arbeidet med å stoppe eller rense utslipp. Rødt vil jobbe sammen med fagforeninger og miljøbevegelsen for en realistisk, offensiv nedtrapping av olje- og gassproduksjonen. Oljearbeidernes kompetanse og arbeidsplasser må planmessig komme til nytte innen andre sektorer, for eksempel arbeidet med bergvarme i kommunene og en ny satsing på båtbygging til kysttrafikk, forsvaret mm. På veien dit må vi kreve at oljeselskapene betaler for å rense sine utslipp og sin produksjon, og også for å rydde opp etter seg. Norge har fått en ufattelig rikdom gjennom petroleumsvirksomheten. Minst halvparten av oljefondet må investeres bevisst og målrettet i ei fornybar framtid i Norge og internasjonalt, framfor å brukes slik det gjøres i dag. Herunder må en støtte forskning på reell grønn samfunnsutvikling.

Strategi 3: Norges arvesølv er rein kraft og høy kompetanse. Vår viktigste krafteksport må være stadig reinere industriprodukter som verden trenger. Norsk kraftforedlende industri må bygges videre med utgangspunkt i eksisterende virksomheter. Basert på forskning og gode støtteordninger må industrien gjøres utslippsfri. Rødt vil arbeide for at det satses videre på sirkulære prosesser og på å lokalisere virksomheter som kan dra nytte av hverandres overskuddsvarme og sidestrømmer i nærheten av hverandre, i eksisterende næringsområder. For å gjøre dette mulig trengs det fortsatt satsing på forskningssamarbeid og på bedre støtteordninger.

Strategi 4: Transportbehovet i samfunnet må snarest slutte å vokse, og deretter reduseres. Selv om transportsek-

toren omstilles til å bruke strøm og biogass fra avfall, vil vi aldri ha nok energi til videre vekst i transportsektoren. De nasjonale transportplanene må på en mye mer framtidsrettet måte arbeide for å redusere transport og å satse på miljøvennlige transportformer. Det må satses mer på kollektiv- og distriktsvennlige løsninger. Lade- og fyllerstruktur for strøm og miljøvennlige drivstoff må bygges ut slik at alle har tilgang til nødvendig og miljøvennlig transport.

Strategi 5: Rødt vil arbeide og mobilisere for at energi, og særlig vannkrafta, skal behandles som en nødvendig ressurs til folk og foredling og en nødvendig infrastruktur for samfunnet. Rødt vil arbeide jevnt og trutt for å ta krafta av børs lokalt og nasjonalt, og å løfte produksjon og distribusjon av kraft ut av markedsøkonomien. Som en del av dette jobber vi for fastpris som står i forhold til produksjonskostnadene og et toprissystem for å unngå sløsing og sikre mer rettferdig fordeling.

Strategi 6: Rødt vil arbeide for at kraftressursene blir forvalta gjennom nasjonal, folkevalgt kontroll. På kort sikt vil vi jobbe for å sikre veto mot EUs fjerde energimarkedspakke. Videre vil vi mobilisere for, og stille forslag om, å reversere innlemminga i ACER og EUs kraftmarked, og å melde Norge ut av EØS. Vi ønsker å endre energiloven for å ta krafta ut av markedet. Vi vil gå mot ytterligere kapasitet for krafteksport og regulere kraftutvekslingen så den igjen blir reell nabohjelp mellom regioner og naboland. Utover dette er det mulig å eksportere eventuell overskuddskraft i år med høy produksjon.

Strategi 7: Rødt vil opprettholde og styrke offentlig eierskap og styring i energisektoren, både til kraftverk og store energibedrifter (jf. Equinor, Statnett, Statkraft). De offentlig eide virksomhetene skal brukes som redskaper for energiforsyning og omlegging til et lavutslippssamfunn, ikke til profittjakt i Norge og i utlandet. Vi vil arbeide for å fjerne det fordyrende mellomledet som energiselskapene er i dag, og sette kraftverkene i stand til å distribuere krafta direkte. De statlige selskapene som forvalter energien vår bør igjen organiseres som forvaltningsbedrifter, ikke som aksjeselskaper som per definisjon har lønnsomhet som mål.

Strategi 8: I likhet med mat og vann er energi en ressurs som i større grad enn i dag bør baseres på lokal produksjon av fjernvarme, bergvarme og solkraft. Ikke minst med tanke på samfunnssikkerhet og beredskap. Å unngå unødig overføring av kraft kan spare effekttap og bygging av kraftlinjer. Rødt vil arbeide for at det settes regionale mål om å dekke en høyest mulig andel av energibehovet i bygg med kortreist, fornybar energi. Dette vil være en hovedstrategi for å frigjøre mer vannkraft til elektrifisering av transport og videreutvikling av den kraftforedlende industrien.

Strategi 9: Det er et offentlig ansvar å legge til rette for å subsidiere energieffektivisering og omstilling til fornybar energibruk. Rødt vil arbeide for å gi Enova og Husbanken nye mandater og større økonomiske muskler til å prioritere energieffektivisering og kortreist energi fra bergvarme/varmepumper, sol m.m. Fylkeskommunene og større kommuner må få ansvar for å drive god energirådgivning.

Strategi 10: Prioritering av tilgang til kraft og nett er et vesentlig punkt i en langsiktig energistrategi. Det må innføres kriterier for samfunnsnytte, arbeidsplasser, klimaeffekt og konsekvenser for natur. Rødt vil arbeide politisk for slike kriterier. Det eneste grepet regjeringen så langt har tatt er å sende på høring et forslag om at modenhet for prosjekter skal spille inn⁶⁵. Dette er ikke godt nok. Det «modneste» prosjektet i nettkøen kan gjerne være et datasenter for kunstig intelligens som en industribedrift som skal elektrifisere produksjon.

65. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-av-endringer-i-forskrift-om-nettregulering-og-energimarkedet-nem-om-modenhetsvurderinger-mm/id3037649/?expand=horingsnotater>

